

הסוכנות לעסקים
קטנים ובינוניים
משרד הכלכלה

**משרד הכלכלה
דו"ח תקופתי
מצב העסקים הקטנים
והבינוניים בישראל
2014-2013**

www.sba.economy.gov.il

ספטמבר 2014

עורך: ד"ר ניר בן אהרון, מנהל תחום מדיניות ומחקר, הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים
דוא"ל: Nir.benaharon@economy.gov.il, טלפון: 02-6662363

תודה לאביגיל לוי, לליאור זיסמן, לרונית ניסנבוים ולשאר חברי צוות האגף לעסקים וכלכלה של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה שסיפקו לנו את הנתונים הסטטיסטיים וסייעו לנו בעיבודיהם. אנו מודים גם לאיחוד האירופי ולארגון ה-OECD על המחקר ועל הסקירות שביצעו על עסקים קטנים ובינוניים בישראל וכן על הסכמתם לתרגום הממצאים לעברית ופרסומם במסגרת דו"ח מצב זה.

דבר שר הכלכלה

רוב מקומות התעסוקה החדשים בישראל נוצרים על ידי עסקים חדשים. המשוואה פשוטה - יותר יזמים, יותר עסקים חדשים, יותר מקומות עבודה. תפקיד הממשלה הוא לספק לעסקים הקטנים והחדשים סביבה עסקית פשוטה וברורה שבה יוכלו היזמים לפעול, לא להתיש אותם בדרך בבירוקרטיה מיותרת ולא להקשות עליהם בחקיקה לא יעילה.

בשנה החולפת ביצענו פעולות רבות לטובת העסקים הקטנים והחדשים. בין השאר, הכפלנו את תקציב הקרן בערבות מדינה לשמונה מיליארד שקלים, שמיועדים להלוואות לעסקים קטנים ובינוניים. הקמנו מערך חדש ויעיל של גופי שטח בשם "מעוף" שייתן ייעוץ, הדרכות וסיוע לעסקים קטנים ובינוניים בשלושים סניפים ברחבי הארץ. מערך זה מחליף את מרכזי המט"י שפעלו עד היום. כמו כן הכנו, בתיאום עם האוצר, הוראה ממשלתית להתחשבות בעסקים קטנים ובינוניים ברכש ממשלתי והצלחנו לשנות ולבטל מכרזים שלא עמדו בהוראה.

כבר כיום נציגי הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים עוברים על כל הצעות החוק החדשות כדי למנוע הכבדה נוספת, ובשנה החולפת הם היו מעורבים בתיקון או בביטול הצעות חוק רבות שלא התחשבו בעסקים הקטנים. אחד התיקונים נעשה בחוק מס ערך מוסף, שצירף עסקים קטנים רבים נוספים למעגל העסקים שיכולים מעתה לדווח ולשלם מע"מ רק לאחר קבלת הכסף בפועל מלקוחותיהם, וכך יכולים לשפר את תזרים המזומנים שלהם.

בשנה הקרובה נמשיך לפעול ליישום תכנית של רגולציה מקלה על עסקים קטנים וחדשים ולהגדלת פתרונות אשראי לעסקים אלו ונמשיך לתת כלים ליזמים וליצור אווירה יזמית טובה במדינת ישראל.

פעולות אלו הן בין הגורמים לממצא החשוב שעלה במחקר היזמות הבין-לאומי ומוצג גם בדו"ח זה, ולפיו נמדדה עלייה גדולה בישראל ברצון להקים עסקים חדשים בשנתיים האחרונות. אני מקווה שמגמה זו תימשך גם בעתיד.

נפתלי בנט

דבר מנכ"ל משרד הכלכלה

משרד הכלכלה פועל לקידום הצמיחה הכלכלית והגדלת שיעור התעסוקה במשק בראייה חברתית כלכלית הדוגלת בצמצום הריכוזיות, בהגדלת התחרותיות ובהקטנת הפערים החברתיים בחברה הישראלית.

ההגנה על מגזר עסקי חזק, יצרני ומשגשג הפועל בהגינות מסחרית ועסקית היא אינטרס חברתי ראשון במעלה של כולנו על מנת להיטיב עם הצרכנים, עם העובדים ועם בעלי העסקים כאחד.

עסקים קטנים ובינוניים חזקים הם תנאי למשק יציב וצומח ולחברה שוויונית יותר, ולכן תמיכה בעסקים אלו היא אחת משש המטרות המרכזיות של משרד הכלכלה, שהגדיר שר הכלכלה, נפתלי בנט, לשנים הקרובות.

פרסום הדו"ח השנתי שלפניכם המשקף את פעילות הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים במשרד הכלכלה, את ההישגים ואת האתגרים שעמם מגזר העסקים הקטנים והבינוניים בישראל מתמודד, מציג - בין השאר - גם את הפעולות שהסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים נוקטת על מנת לשפר ולייעל את הטעון תיקון ולקדם את האינטרסים של מגזר העסקים בפני גורמי הממשל והכנסת.

דיווח שנתי זה מאפשר לממשלה ככלל ולהנהלת משרד הכלכלה בפרט לעמוד מקרוב ולפקח על התהליכים השונים, על כלי הסיוע שניתנים ועל הצעדים הננקטים לקידום העסקים הקטנים והבינוניים ולתמוך בהם. הדיווח השנתי אף מאפשר להעלות על סדר היום הציבורי את הנושאים החשובים ומצביע על הנושאים שבהם יש להגביר מאמצים ציבוריים.

זו השנה השנייה שהסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים מכינה פרסום מעין זה, והפעם הפרסום כולל גם השוואות בין-לאומיות לרבות מחקר בין-לאומי על יזמים ועסקים חדשים, שנעשה בשיתוף עם אוניברסיטת בן-גוריון (מהצד הישראלי), וכן פרק ובו השוואה בין-לאומית שהוכנה לבקשת הסוכנות על ידי הגורמים המקצועיים בארגון ה-OECD ומומחי האיחוד האירופי.

פרק זה סוקר עד כמה ישראל עומדת בעקרונות של חוק העסקים הקטנים של האיחוד האירופי בהשוואה למדינות אחרות. כדי להגיע ליעד שהציב משרד הכלכלה לשנים הקרובות ולעמוד בו, על ישראל להיות בין 15 הכלכלות המובילות בעולם. לשם כך ישראל חייבת להוביל בעולם גם במדיניותה כלפי מגזר העסקים הקטנים והבינוניים המהווים 99% מכמות העסקים במשק.

עמית לנג

דבר מנהל הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים

דו"ח זה יוצא לאור בימים שמבהירים לכולנו שוב את רמת הפגיעות הגבוהה של העסקים הקטנים והבינוניים במציאות הישראלית ההפכפכה. עד כמה רבות הן ההשפעות של חוסר ודאות ושל מצבי חירום על עסק ללא מזרן מימוני וללא רשת ביטחון סוציאלית.

לצערנו - ולא בפעם הראשונה - ניצבים בחזית הנפגעים כלכלית עסקים קטנים וגם בינוניים המספקים תעסוקה לתושבי הפריפריה ומאפשרים להם לחיות בה. עסקים אלה מספקים שירותים ופנאי לתושבי המקום ולתיירים ומתקשים לשרוד ללא הכנסות, בעוד מעט העובדים שיש להם, אינם יכולים להתייבב לעבודה. העסקים הקטנים הם שנאלצים להתמודד עם מציאות שבה העובדים המגויסים שיצאו למילואים, ימשיכו אמנם לקבל את משכורתם, אך דווקא העסק הקטן לא יזכה לקבל את מלוא ההחזר על היעדרותם עקב שירות חירום לאומי.

כל הקשיים שהעסקים הקטנים מתמודדים אִתם אינם ייחודיים לימי חירום, אלא רק מתעצמים בהם. אם בימי שגרה בעלי העסקים נושכים שפה וממשיכים הלאה, הרי עכשיו הכשלים הללו הופכים לנטל כבד מנשוא ולעתים מנחיתים על העסק הקטן גזר דין מוות, שאינו נובע מהיעדר פוטנציאל עסקי או מכישלון ניהולי. לפיכך תפקידנו לחזק את העסקים הקטנים בשגרה ולספק להם תשתית בריאה לעשיית עסקים בכל עת.

לאור זאת בשנה החולפת מיקדנו את המאמצים בהקמת מערך שטח חדש בשם "מעוף", שיהיה כתובת ובית לכל עסק בכל מקום שהוא. באמצעות המעוף תוכל הסוכנות להציע לעסקים מגוון כלים בתחום הליווי והידע. במעוף יוכלו העסקים להצטייד במידע מועיל, להשתתף בקורסים במגוון נושאים ולקבל ליווי צמוד בבית העסק. כמו כן בעתיד יוכלו העסקים לקבל ליווי גם בממשקים שלהם עם רשויות המדינה.

זאת ועוד, פעלנו בכל המישורים למען התאמת הרגולציה לעסקים קטנים ובינוניים, ייצגנו את קולם של העסקים הקטנים בוועדות הכנסת ובמשרדי ממשלה והיינו שותפים לוועדות בין-משרדיות בעלות השפעה על עסקים קטנים.

דו"ח זה מוגש לכם ככלי מסייע לקבלת החלטות ולקביעת מדיניות. אני מקווה שהמידע הרב ישמש אתכם בעבודתכם ויתרום לצמיחת מגזר העסקים הקטנים והבינוניים בישראל.

רן קוייתי

תקציר מנהלים

פעילות הסוכנות בשנת 2013

במהלך שנה זו התמקדה הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים (להלן: הסוכנות) בביצוע רפורמה מקיפה במערך של מוקדי השטח שלה. הליך המכרז להפעלה של מערך מוקדי השטח הגיע לסיימו בדצמבר 2013, ובמסגרתו נבחרו ארבעה מפעילים.

המפעילים אחראים להקמה ולהפעלה בפריסה ארצית של מערך השטח של הסוכנות על ידי סניפי "מעוף". במסגרת המערך החדש יופעלו ברחבי הארץ יותר מ-30 סניפים שיספקו מגוון של שירותי סיוע למגוון אוכלוסיות תוך שמירה על סטנדרט אחיד למתן שירותי ייעוץ, הדרכה ותמיכה בעסקים.

בשנת 2013 במסגרת מוקדי השטח של הסוכנות (טרם הרפורמה) ניתן ייעוץ לכ-7,000 יזמים ובעלי עסקים. מעל 117,000 שעות ייעוץ ניתנו לעסקים זעירים (שבהם עד ארבעה מועסקים), וכ-70,000 שעות ייעוץ נוספות ניתנו לעסקים קטנים ובינוניים. מוקדי השטח ביצעו אבחונים לכ-1,600 עסקים ויזמים, ובעקבותיהם הוכנו תכניות עסקיות.

בשנה זו התקיימו כ-280 קורסים וסדנאות, ובהם לקחו חלק יותר מ-4,100 משתתפים. נוסף על כך, סייעו מוקדי השטח של הסוכנות לכ-7,000 אנשים, בהם דורשי עבודה, אנשים מעל גיל 45 ואנשים מהמגזר החרדי, ללמוד כיצד יש להקים ולנהל עסק באופן אפקטיבי. סך התקציב של מוקדי השטח בשנה זו עמד על כ-64 מיליון ש"ח.

הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים במשרד הכלכלה ומשרד האוצר מפעילים קרן למתן **הלוואות בערבות מדינה** לעסקים קטנים ובינוניים. במהלך שנת 2013 אושרו כ-4,000 הלוואות בסך של כ-2 מיליארד ש"ח.

הקרן לעידוד השיווק בחו"ל הופעלה עד שנת 2014 על ידי הסוכנות. במהלך שנת 2013 נתנה הקרן סיוע ל-11 מאגדים הכוללים כ-82 יצואנים וכן ל-32 יצואנים בודדים.

בתחום **החקיקה** המשיכה הסוכנות לפעול לקידום הצעת החוק לעידוד פעילותם של העסקים הקטנים והבינוניים ולהרחבת סמכויות פעולתה של הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים למימוש מטרות החוק. ההצעה נדונה כעת בוועדת הכלכלה בכנסת כחלק מהכנתה לקריאה שנייה ושלישית.

הסוכנות גם פעלה להסרת החסמים הקיימים בפני עסקים קטנים ובינוניים המעוניינים להשתלב ב**ברכש הממשלתי** באמצעות התקנה של הוראת תכ"ם שתנחה את משרדי הממשלה בנושא.

בתחום **המחקר והמדיניות** נערכו שני סקרים השנה, וכן נערכו חמישה מחקרים במוסדות מחקר מקומיים. כמו כן נמשך שיתוף הפעולה עם אוניברסיטת בן-גוריון בנושא מחקר על יזמים ויזמות בישראל בהשוואה בין-לאומית.

זאת ועוד, נעשו פעילויות משותפות עם ארגון ה-OECD לניבוי מדדים ושיטות להערכת תכניות סיוע לעסקים ולהיערכות לקראת ביצוע הערכה מקיפה של מגזר העסקים הקטנים והבינוניים והמדיניות בישראל (שתתבצע בשנים 2014-2015).

כמו כן במסגרת פעילות מחקר ביצעה הסוכנות מחקר על מימון ואשראי של עסקים קטנים ובינוניים תוך השוואת הממצאים עם 31 מדינות אחרות ב-OECD. בד בבד נערכה עבודה משותפת עם האיחוד האירופי להערכת המדיניות של ישראל בנוגע למגזר העסקים הקטנים והבינוניים לפי עקרונות חוק העסקים הקטנים של האיחוד האירופי.

2. מצב העסקים בישראל

2.1. ממצאי סקר על מצב העסקים בישראל

הסוכנות ביצעה, זו השנה השנייה ברציפות, סקר תקופתי כדי למפות את הסוגיות שעמן העסקים הקטנים והבינוניים בישראל מתמודדים. כ-21% מהעסקים שנבדקו בסקר דיווחו על ירידה במספר המועסקים. יחס זה דומה ליחס שנמצא בסקר שערכה הסוכנות בשנה שעברה. מעל לשליש מהעסקים דיווחו על ירידה במחזור העסקים, בעוד כרבע בלבד דיווחו על עלייה במחזור.

החסמים העיקריים שצינו בעלי העסקים בסקר הם תחרות לא הוגנת, עומס ביורוקרטי, חסמים בתחום השיווק, אשראי בנקאי וגיוס מועסקים מקצועיים.

ממצאי הסקר מעלים כי יש הבדל משמעותי בין גדלים שונים של עסקים מבחינת השינוי בהיקף האשראי שקיבלו בשנה האחרונה. בעוד כ-22% מהעסקים הזעירים (עד ארבעה מועסקים) דיווחו על ירידה בהיקף האשראי, רק כ-2% מהעסקים שבהם 20-49 מועסקים דיווחו על ירידה כזו.

שיפור משמעותי שעלה בסקר זה נוגע לימי האשראי של העסקים. הממוצע של ימי אשראי הלקוחות ירד באופן מובהק בהשוואה לסקר הקודם מ-66 ימים לכ-50 ימים, ובד בבד ירד גם ממוצע ימי אשראי הספקים באופן מובהק, והוא עומד על 44 ימים בהשוואה ל-70 ימים בסקר הקודם.

2.2. סקירה סטטיסטית של מצב העסקים במגזר העסקי בישראל 2012

מספר העסקים הזעירים המעסיקים 1-4 מועסקים עומד על 151,717 עסקים המהווים כ-33% מהעסקים במגזר העסקי, והם מעסיקים 250,291 מועסקים (כ-13% מהמועסקים במגזר העסקי). מחזורם של עסקים אלו עמד על כ-133,275 מיליוני ש"ח (כ-10% מהמחזור במגזר העסקי, לפי נתוני 2011).

בישראל ישנם גם 249,305 **עצמאים** שמחזורם העסקי עומד על כ-60,152 מיליוני ש"ח (כ-4% מהמחזור במגזר העסקי, לפי נתוני 2011).

בחינה של נתוני הערך המוסף מעלה כי תרומתם של העסקים הזעירים והעצמאים (0-4 מועסקים) לתוצר העסקי מתקרבת ל-20% מהתוצר העסקי במשק ועומדת על כ-90,184 מיליוני ש"ח (לפי נתוני 2010). פרויקט העבודה בקבוצת עסקים זו עומד על 158,383 ש"ח למועסק (לפי נתוני 2010).

מספר העסקים הקטנים המעסיקים 5-19 מועסקים עומד על 46,165 עסקים המהווים כ-10% מהעסקים במגזר העסקי, והם מעסיקים 406,041 מועסקים (כ-21% מהמגזר העסקי). מחזורם של עסקים אלו עמד על כ-206,827 מיליוני ש"ח (כ-15%

מהמחזור במגזר העסקי, לפי נתוני 2011), ותרומתם מהווה כ-13% מהתוצר ועומדת על כ-58,428 מיליוני ש"ח (לפי נתוני 2010). פריון העבודה בעסקים הקטנים הללו הנו הנמוך ביותר מכל הקבוצות ועומד על 149,806 ש"ח לחוּעסק (לפי נתוני 2010).

מספר **העסקים הבינוניים** המעסיקים 20-99 מועסקים עומד על 11,477 עסקים המהווים כ-2.5% מהמגזר העסקי, והם מעסיקים 435,773 מועסקים (כ-22% ממגזר זה). מחזורם של עסקים אלו עומד על כ-217,159 מיליוני ש"ח (כ-15% מהמחזור במגזר העסקי, לפי נתוני 2011). תרומתם מהווה כ-16% מהתוצר ועומדת על כ-76,151 מיליוני ש"ח (לפי נתוני 2010). פריון העבודה בעסקים הבינוניים עומד על 171,187 ש"ח (לפי נתוני 2010).

לשם השוואה, מספר **העסקים הגדולים** במגזר העסקי המעסיקים 100 מועסקים ומעלה עומד על 1,632 עסקים, המהווים קרוב לחצי אחוז בלבד מהמגזר העסקי, אך הם מעסיקים 598,415 מועסקים (כ-31% מהמועסקים במגזר זה ללא שותפויות מע"מ).

מחזורם של עסקים אלו עומד על כ-780,887 מיליוני ש"ח (כ-56% מהמחזור במגזר העסקי, לפי נתוני 2011). תרומתם מהווה כ-51% מהתוצר ועומדת על כ-233,769 מיליוני ש"ח (לפי נתוני 2010). פריון העבודה בגופים הגדולים הוא הגבוה ביותר ועומד על 236,963 ש"ח (לפי נתוני 2010).

השוואת נתונים של מספר העסקים, המועסקים, התוצר והפריון של ישראל למוצע של מדינות ה-OECD נעשתה על בסיס נתונים של שנת 2010. מרבית המועסקים ב-OECD ובישראל מרוכזים בעסקים שבהם 0-9 מועסקים ובעסקים שבהם למעלה מ-250 מועסקים. ואולם בעוד במדינות ה-OECD קיימת סימטריה בין קבוצות אלו, כך שהנתח של כל קבוצה עומד על 31% מהמועסקים במשק, הרי **בישראל יש הטיה כלפי מעלה** (בעסקים בעלי 250 מועסקים ומעלה מועסקים 44% מכלל המועסקים במשק).

השוואת **התוצר העסקי** שהעסקים מייצרים לפי קבוצות הגודל, מעלה בישראל תמונה דומה למצב במדינות ה-OECD; המקור של כ-60% מתשלומי ערך מוסף מגיע מעסקים המעסיקים עד 250 מועסקים, וגם ההתפלגות הפנימית דומה, מלבד קבוצת הגודל 0-9 בישראל שיש לה חלק הגדול ב-4.7% יותר בתוצר העסקי בהשוואה למוצע הקבוצה המקבילה ב-OECD.

פריון העבודה הממוצע במגזר העסקי בישראל עומד על 181 אלף ש"ח, והוא נמוך בהשוואה לפריון העבודה הממוצע במדינות ה-OECD העומד על 222 אלף ש"ח. ואולם גם בחלוקה הפנימית השוואת ההבדלים בפריון העבודה בין קבוצות הגודל השונות של העסקים בישראל לעומת ה-OECD מעלה שהפערים בפריון בין קבוצות הגודל בעסקים בישראל גדולים מהפערים שבין קבוצות הגודל המקבילות במדינות ה-OECD.

בשעה שבקבוצת העסקים הזעירים (1-9 מועסקים) ובקבוצת העסקים הגדולים (מעל 250 מועסקים) הפריון ביחס למוצע במדינה גדול יותר בישראל מהפריון ב-OECD, הרי בשאר קבוצות הגודל (10-19, 20-49, ו-50-249) הפריון היחסי בישראל נמוך מב-OECD. ממצא זה מצביע על בעייתיות במגזר של העסקים הבינוניים בישראל.

2.3 מיחון עסקים ומיזמים קטנים ובינוניים

אשראי בנקאי הוא אמצעי המיחון העיקרי לעסקים קטנים ובינוניים בישראל, והוא מהווה מעל 80% מהאשראי לעסקים. מעל 95% מהאשראי הבנקאי ניתן על ידי חמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות. בשנת 2013 עמד סך ההלוואות שהעמידו

הבנקים למגזר העסקי על 422 מיליארד ש"ח, מתוכם 187 מיליארד ש"ח הלוואות לעסקים קטנים ובינוניים. משנת 2008 יש מגמה של עלייה בכמות ההלוואות לעסקים קטנים בד בבד עם ירידה קלה בכמות ההלוואות לעסקים הגדולים.

הריבית הבנקאית בישראל להלוואות לעסקים קטנים כפולה כמעט מהריבית הבנקאית שהעסקים הגדולים משלמים. ואולם החל משנת 2009 ניכרת מגמת ירידה משמעותית בהפרש שבין שיעורי הריביות שהעסקים הקטנים והבינוניים מקבלים לבין שיעורי הריביות שעסקים גדולים מקבלים. מגמה זו תואמת את המגמה הקיימת גם ב-OECD, המתאפיינת בירידה בהפרשי הריבית בין עסקים קטנים לגדולים, אולם בישראל מגמה זו חזקה יותר מהירידה הממוצעת במדינות ה-OECD.

היקף ההלוואות לעסקים קטנים ובינוניים **בערבות מדינה** גדל בין השנים 2007-2013 פי 12, וב-2013 הועמדו הלוואות בהיקף של מעל 2 מיליארד ש"ח.

2.4 מחקר GEM לשנת 2013

מחקר GEM הוא מחקר אורך בין-לאומי השוואתי רב-שנתי על יזמות ויזמים המספק תמונה השוואתית על מצב היזמות במדינות המשתתפות במחקר. ייחודיות המחקר נובעת מהיותו ממוקד בחקר ההתנהגות היזמית של היזמים בכלל האוכלוסייה במדינה תוך התייחסות לחלוקות משנה, כגון מגדר והשתייכות לקבוצות מיעוטים.

ממצאי מחקר GEM לשנת 2013 שיקפו עלייה משמעותית בשיעור היזמות של עסקים צעירים ועסקים בהתהוות בישראל, שעמד על 10% לעומת 6.5% בשנת 2012. בד בבד חל גידול בשיעור העסקים הקיימים מעל 3.5 שנים, מ-4% בשנת 2012 ל-6% בשנת 2013. הממצאים מצביעים על עלייה בתפיסת הכישורים והמיומנויות האישיות להקמה ולניהול עסק חדש לצד עלייה בפחד מכישלון (במדד זה ישראל ממוקמת במקום השישי והגבוה מבין מדינות המחקר). היקף המשקיעים הלא-פורמליים אמנם ירד מעט בשנת 2013, אך ישראל עדיין ממוקמת במקום השישי מבין המדינות. שיעור היזמות הטכנולוגית בשנת 2013 גדל פי 2.5 ועמד על יותר מ-10%.

סקר המומחים המתקיים כחלק ממחקר ה-GEM העלה כי התחומים שבהם המגבלות ליזמים הן מינוריות ולפיכך תומכים ביזמות בישראל הם מערכת התרבות והנורמות החברתיות, התשתיות הפיזיות, המקצועיות והמסחריות המפותחות, ותחום המחקר והפיתוח המתקדם בישראל המאפשר יישום והטמעת תוצרים.

- התחומים העיקריים שבהם יזמים נתקלים בכשלים ובמגבלות משמעותיות, לדעת המומחים, הם:
- התחום הפיננסי והמימוני
 - המדיניות והבירוקרטיה הממשלתית לרבות היקף תכניות ממשלתיות ונגישותן
 - מתן חינוך והשכלה להתמודדות עם עולם הכלכלה והטכנולוגיה המודרניים

2.5 הערכת מצב העסקים הקטנים והבינוניים בישראל ביחס לחוק העסקים הקטנים והבינוניים של האיחוד האירופי

חוק העסקים של האיחוד האירופי הנו קובץ של עשרה עקרונות מנחים. הקפדה על עקרונות מנחים אלו אמורה לייצר סביבה מעודדת יזמות ועסקים קטנים (SME) ולהבטיח את התרומה של עסקים אלו לכלכלת המדינה. אלה עקרונות החוק: (1) עידוד יזמות ויזמים, (2) מתן הזדמנות שנייה ליוזם שכשל (פרט למקרים של רמאות וחוסר יושר), (3) שמירה

על מסגרת של חקיקה ידידותית לעסקים, (4) מתן שירותים לעסקים קטנים, (5) השתלבות עסקים קטנים ברכש הציבורי והממשלתי, (6) הענקת גישה ואפשרויות מימון לעסקים קטנים, (7) עידוד עסקים להשתלבות בשוק אחד כלל-אירופי, (8) עידוד חדשנות ויכולות של עסקים ומועסקים, (9) עידוד לערכים של כלכלה ירוקה, (10) עידוד עסקים קטנים להשתלב בשווקים גלובליים.

במסגרת פרויקט הערכה זה בחנו נציגי האיחוד האירופי וה-OECD את מצב ה-SME בישראל והמליצו בנושאים, כגון: חיזוק מוסדות ומנגנונים לקבלת החלטות בתחום מדיניות ה-SME בישראל, פישוט חקיקה וניתוח השפעות רגולטוריות, מיסוד מסגרת להתייעצות פרטית-ציבורית, ביסוס סביבה תפעולית תומכת SME (במיוחד רישום עסקים ותהליכי הקמת עסק, הליכי כינוס נכסים ו"הזדמנות שנייה"), סיוע בנגישות למימון וסביבה חוקית ועסקית תומכת, קידום תרבות יזמית ופיתוח כישורים והגברת כושר התחרות של SME (לרבות רכש ממשלתי וציבורי, חדשנות, קידום היצוא ועוד).

ממצאי ההערכה מתברר שבעוד ביצועיה של ישראל בתחומי החדשנות והגישה למימון טובים יחסית, יש צורך לקדם מדיניות של חינוך והכשרה ליזמות, מתן הזדמנות שנייה ליזמים והקטנת העומס הביורוקרטי על עסקים קטנים ובינוניים.

ההמלצות העיקריות של פרויקט זה הן האצת הרפורמה ברגולציה, שיפור הנגישות להשקעות אקוויטי בחברות בכלכלה המסורתית, פיתוח מסגרת לניתוח שיטתי של צורכי ההכשרה וההדרכה לשם עיצוב מדיניות של "למידה יזמית-עסקית" ואיגום משאבים של גורמי ממשלה שונים שיאפשר תמיכה והכשרה של יזמים בכל הגילים (life-long learning).

תוכן העניינים

17	הקדמה לדו"ח
19	שער א' - עיקרי פעילות הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים בשנה האחרונה והפעילות המתוכננת לשנה הקרובה
20	1 מדיניות
22	2 פעילויות שנעשו בשנה האחרונה (2013 עד מחצית 2014)
22	2.1 פעילויות בתחום הייצוג, החקיקה והרגולציה
23	2.2 פעילויות בתחום המחקר, המדיניות והקשרים הבין-לאומיים
24	2.3 פעילויות השטח של הסוכנות בסיוע לעסקים
30	2.4 פעילויות סיוע באמצעות מימון
32	2.5 פעילויות בתחום המטה והנגשת המידע
33	3 פעילויות עיקריות של הסוכנות המתוכננות לשנת 2014
33	3.1 פעילויות בתחום הייצוג, החקיקה והרגולציה
33	3.2 פעילויות בתחום המחקר, המדיניות והקשרים הבין-לאומיים
34	3.3 פעילויות סיוע בשטח
35	3.4 פעילויות סיוע בתחום המימון
35	3.5 פעילויות בתחום המטה והנגשת המידע
37	שער ב' - מצב העסקים הקטנים והבינוניים בישראל
38	4 סקר על עסקים קטנים ובינוניים בישראל (2014)
38	4.1 שינויים במספר המועסקים בשנה האחרונה
38	4.2 שינויים במחזור ההכנסות
39	4.3 כוונת סגירה של העסק בשנה האחרונה

40.....	חסמים עיקריים	4.4
40.....	כשלים וחסמים בתחום האשראי	4.5
44.....	הסתייעות ביועצים חיצוניים	4.6
45.....	קידום מכירות וחשיפה	4.7
45.....	אתר אינטרנט	4.8
47.....	5 ניתוח תמונת מצב העסקים הקטנים והבינוניים בישראל	
47.....	5.1 מספר העסקים הקטנים והבינוניים	
51.....	5.2 מועסקים בעסקים קטנים ובינוניים	
53.....	5.3 התפלגות המחזור של העסקים במגזר העסקי לפי קבוצות גודל שונות	
54.....	5.4 תרומת עסקים קטנים ובינוניים לתוצר של המגזר העסקי (על סמך נתוני ערך מוסף)	
56.....	5.5 ריכוזיות בענפי הכלכלה	
56.....	5.6 התפלגות פיריון העבודה במגזר העסקי לפי גודל	
59.....	5.7 מספר עסקים לפי סוג עסק	
60.....	6 ניתוח עומק על תרומה לתעסוקה ועסקים חדשים	
60.....	6.1 הגדרות	
60.....	6.2 התרומה של משרות חדשות למשק	
62.....	6.3 תרומת המשרות של עסקים קטנים חדשים לעומת חלקם היחסי במשק	
שער ג' - הפרספקטיבה הגלובלית - מצב העסקים הקטנים והבינוניים בישראל בהשוואה לעולם: נתונים וניתוחים על מגזר העסקים הקטנים והבינוניים בישראל כחלק מניתוחים בין-לאומיים		
63.....		
64.....	7 מימון עסקים ומיזמים קטנים ובינוניים	
64.....	7.1 מימון עסקים קטנים ובינוניים במשק הישראלי	
64.....	7.2 מימון חוב	
67.....	7.3 תנאי אשראי	
70.....	7.4 אשראי לעסקים קטנים ובינוניים בערבות המדינה	
72.....	7.5 אינדיקטורים נוספים	

74.....	מימון הון	7.6
76.....	ריכוז של האינדיקטורים על מימון עסקים קטנים ובינוניים	7.7
76.....	הגדרות הבנקים לעסקים קטנים ובינוניים	7.8
77.....	8 תקציר מחקר GEM לשנת 2013	
77.....	ממצאים בולטים	8.1
80.....	סקר המומחים הישראלי 2013	8.2
80.....	הגדרות של מושגי מחקר היזמות הבין-לאומי GEM 2013	8.3
	9 תוצאות סופיות של הערכת מצב ה-SME בישראל ביחס לחוק העסקים והבינוניים של האיחוד האירופי 2013	
81.....	רקע כללי	9.1
81.....	תמונת מצב כלכלית	9.2
82.....	סביבה עסקית	9.3
83.....	תמונת מצב העסקים הקטנים והבינוניים	9.4
83.....	ממצאי ההערכה	9.5
85.....	חיזוק מוסדות לקבלת החלטות בתחום מדיניות ה-SME	9.6
85.....	פישוט חקיקה וניתוח השפעות רגולטוריות	9.7
85.....	מסגרת להתייעצות פרטית-ציבורית	9.8
86.....	ביסוס סביבה תפעולית תומכת SME	9.9
86.....	סיוע ל-SME בנגישות למימון ופיתוח סביבה חוקית ועסקית תומכת	9.10
88.....	קידום תרבות יזמית ופיתוח כישורים	9.11
89.....	הגברת כושר התחרות של SME	9.12
91.....	הדרך קדימה	9.13

מפתח טבלאות

30	טבלה 1: התפלגות התקציב בין התכניות השונות.....
38	טבלה 2: שינויים במספר המועסקים בשנה האחרונה בפילוח לפי קבוצות גודל.....
39	טבלה 3: כוונות סגירה לפי גודל העסק.....
39	טבלה 4: הסיבות לכוונות לסגור עסק.....
40	טבלה 5: החסמים הנתפסים העיקריים.....
40	טבלה 6: שינויים בהיקף האשראי לפי גודל עסק.....
41	טבלה 7: שינויים בהיקף האשראי לפי תחום פעילות בשנה האחרונה.....
41	טבלה 8: הערכת העסק את יכולתו לגייס אשראי מהבנק.....
42	טבלה 9: ציון התאמת היקף האשראי לצרכים.....
42	טבלה 10: ממוצע ימי האשראי.....
43	טבלה 11: ממוצע ימי האשראי לפי גודל עסק.....
43	טבלה 12: מקורות מימון.....
44	טבלה 13: תחומי הייעוץ.....
44	טבלה 14: הסתייעות בייעוץ לפי פעילות העסק.....
44	טבלה 15: התפלגות המסתייעים ביועצים חיצוניים לפי גודל העסק.....
45	טבלה 16: צינורות קידום מכירות וחשיפה.....
45	טבלה 17: השימושים באתר האינטרנט.....
49	טבלה 18: מספר המעסיקים לכל 10,000 נפשות בחלוקה לאזורים גאוגרפיים.....
50	טבלה 19: מספר לידות המעסיקים לכל 10,000 נפשות בחלוקה לאזורים גאוגרפיים.....
50	טבלה 20: התפלגות מספר העסקים לפי קבוצות גודל - ישראל לעומת ממוצע ה-OECD.....
65	טבלה 21: השינוי בין השנים בסך ההלוואות שניתנו, לפי גודל עסק.....
71	טבלה 22: פירוט תנאי הקרנות השונות.....
73	טבלה 23: עמלות הלוואות והקצאת אשראי לעסקים קטנים ובינוניים - השוואה בין בנקים.....
74	טבלה 24: עמלות הקצאת אשראי - השוואה בין הבנקים.....
75	טבלה 25: השקעות קרנות הון סיכון ישראליות.....

75 **טבלה 26:** סך השקעות הון סיכון בישראל

76 **טבלה 27:** סיכום אינדיקטורים של מימון בפרויקט ההשוואתי של ה-OECD

76 **טבלה 28:** ההגדרות של הבנקים לסוגי העסקים

79 **טבלה 29:** התפלגות העסקים החדשים והעסקים בהתהוות (TEA)

79 **טבלה 30:** שימוש בטכנולוגיות חדישות ומתקדמות בעסקים בישראל

82 **טבלה 31:** מדדים מקרו-כלכליים עיקריים, ישראל 2008-2013

מפתח איורים

26 **איור 1:** פריסה גיאוגרפית של המערך החדש

27 **איור 2:** מספר היזמים והעסקים שקיבלו ייעוץ בין השנים 2009-2013

27 **איור 3:** תקציב תכנית הייעוץ בין השנים 2011-2013

38 **איור 4:** שינויים במחזור ההכנסות

48 **איור 5:** התפלגות מספר העסקים במגזר העסקי - לפי קבוצות גודל

49 **איור 6:** התפלגות מספר המעסיקים בכלל המשק - לפי קבוצות גודל

51 **איור 7:** התפלגות מספר המועסקים במגזר העסקי לפי קבוצות גודל

52 **איור 8:** התפלגות מספר המועסקים בכלל המשק לפי קבוצות גודל של מעסיקים

53 **איור 9:** התפלגות ההעסקה ביחס לממוצע ה-OECD

54 **איור 10:** התפלגות מחזור הדו"ח לפי קבוצות גודל, במיליוני שקלים

55 **איור 11:** תרומת העסקים לתוצר לפי קבוצות גודל במיליוני שקלים

55 **איור 12:** תרומת העסקים לתוצר לפי קבוצות גודל - ישראל לעומת ממוצע ה-OECD

56 **איור 13:** התרומה לתוצר לפי ערך מוסף - בחלוקה למגזרי פעילות

57 **איור 14:** פריון העבודה (ערך מוסף למועסק) - לפי קבוצות גודל

57 **איור 15:** ערך מוסף למועסק - בחלוקה למגזרי פעילות

58 **איור 16:** פריון העבודה לפי קבוצות גודל - ישראל מול ממוצע ה-OECD

59 **איור 17:** התפלגות העסקים במשק לפי סוג תיק במע"מ

61 **איור 18:** תרומה נטו של מועסקים מעסקים שנולדו בשנים 2008 ו-2009

62	איור 19: השינוי במספר משרות השכיר במשק בעסקים חדשים בין 2011 ל-2012
62	איור 20: מקורות השינוי במספר משרות השכיר במשק בשנים 2011-2012
64	איור 21: סך ההלוואות שהעמידו הבנקים לפי גודל העסק, במיליארדי שקלים
איור 22:	חלקן של ההלוואות לעסקים הקטנים והבינוניים מסך ההלוואות לעסקים, השוואה בין-לאומית
65	איור 23: אחוזי צמיחה שנתיים בהלוואות לעסקים קטנים ובינוניים, השוואה בין-לאומית
66	איור 24: דפוסי צמיחה בהלוואות לעסקים קטנים ובינוניים, השוואה בין-לאומית, 2007-2012
67	איור 25: שיעורי הריביות לפי גודל העסק
68	איור 26: הפרש שיעורי הריביות ביחס לעסקים גדולים
איור 27:	הפרש של שיעורי הריביות לעסקים קטנים ובינוניים ביחס לעסקים גדולים, השוואה בין-לאומית
68	איור 28: שינויים בשיעורי הריביות ובהפרש של שיעורי הריביות בשנת 2012, השוואה בין-לאומית
69	איור 29: ביצועי הלוואות לעסקים קטנים ובינוניים בערבות מדינה במיליוני שקלים בשנים 2007-2013
72	איור 30: השוואה בין עסקים חדשים לעסקים ותיקים במדינות מפותחות
78	איור 31: רמת יזמות בישראל לפי שלבי המיזם בשנים 2010-2013
84	איור 32: ציוני הערכת ישראל לשנת 2013
93	איור 33: ציוני ישראל בשנים 2008 ו-2013

הקדמה לדו"ח

דו"ח זה מחולק לשלושה שערים: **שער א** מתמקד בסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים ומציג את מדיניות הסוכנות ואת עיקרי פעילותה. **שער ב** מציג תמונת מצב עדכנית על העסקים הקטנים והבינוניים בישראל על פי נתונים סטטיסטיים שאספה הסוכנות. **שער ג** מציג את ישראל מנקודת מבט בין-לאומית ומציג נתונים וניתוחים על ישראל שנעשו כחלק מניתוחים בין-לאומיים, בעיקר בהשוואה למדינות ה-OECD ומדינות האיחוד האירופי.

שער א מציג את החזון, מטרות-העל והצהרת הכוונות של הסוכנות (פרק 1). כמו כן מוצגות בו פעולות עיקריות שביצעה הסוכנות בשנת 2013-2014 בייצוג העסקים הקטנים והבינוניים, בחקיקה, בהקטנת חסמי מימון וידע, באיסוף מידע ומחקר על מצב העסקים וכן בהנגשת המידע (פרק 2). שער א מסתיים בהצגת הפעילות המתוכננת להמשך שנת 2015-2014 (פרק 3).

שער ב מציג את תמונת המצב של העסקים בשלושה חלקים. החלק הראשון בשער זה (פרק 4) מתאר את תוצאות סקר העסקים שביצעה הסוכנות במארכ 2014, ורוב ממצאיו מוצגים בפילוח לפי קבוצות גודל של עסקים. הסקר מציג נתונים על אודות החסמים שהעסקים נתקלים בהם, כגון ימי אשראי שוטף ומגמות בנוגע ליכולתם לגייס אשראי, וכמו כן נתונים על אודות שימוש ביועצים חיצוניים ופעילות קידום מכירות וחשיפה של העסקים בערוצים שונים ובמיוחד באתרי אינטרנט.

החלק השני בשער זה (פרק 5) מציג ניתוח תמונת מצב של העסקים הקטנים והבינוניים בישראל, ובו מוצגים נתונים סטטיסטיים ברמה הלאומית שעובדה הסוכנות בשיתוף עם הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (להלן: הלמ"ס). בפרק מוצגים מאפיינים, כגון: מספר עסקים ומועסקים, הפדיון של עסקים, תרומה לתוצר ולפריין העבודה הן בחלוקה לגודל העסקים והן בחלוקה לענפים מוטי הון לעומת ענפים מוטי כוח אדם. הדו"ח מתמקד השנה בנתונים של המגזר העסקי ולא רק בהשוואות לכלל המשק, כפי שנעשה בשנה שעברה (נתונים הכוללים, לדוגמה, גם את המגזר הציבורי, האקדמי והעמותות). כמו כן הוספנו השנה גם השוואות בין פריין העבודה והתוצר בישראל לבין מדינות ה-OECD. הממצאים מצביעים, מצד אחד, על מרכזיות העסקים הקטנים והבינוניים במשק המעסיקים את רוב המועסקים ומייצרים את רוב התוצר במגזר העסקי, ומצד אחר, על פערים גדולים בפריין בין עסקים גדולים לקטנים, בעיקר בענפים מוטי הון.

החלק השלישי של שער ב (פרק 6) כולל ניתוח מיוחד שעשתה הסוכנות השנה על התרומה של העסקים החדשים לתעסוקה במדינה. מהניתוח עולה כי עיקר המשרות החדשות במשק (77%) נוצרות בעסקים חדשים קטנים ובינוניים, נתון המצביע על החשיבות העצומה של מגזר זה לצמיחת המשק.

שער ג מציג את ישראל מנקודת מבט בין-לאומית, אף הוא בשלושה חלקים. החלק הראשון (פרק 7) מציג נתונים על מימון עסקים בישראל ונלקח מפרויקט השוואתי בין-לאומי של ה-OECD. הממצאים מצביעים על התלות הגדולה של העסקים הקטנים והבינוניים בבנקים ועל הריביות הגבוהות שעסקים אלו משלמים לעומת שערי הריבית הממוצעים לעסקים הגדולים. למרות קיומה של מגמת ירידה בפערי הריבית הללו הם נותרו גדולים. בד בבד ניתן גם לראות את הזינוק שחל בשנים האחרונות בהלוואות בערבות מדינה לעסקים קטנים ובינוניים. הפרק מסתיים בתיאור של מימון הון סיכון בישראל המאפיין בעיקר עסקים בתחום ההיי-טק.

החלק השני של שער ג (פרק 8) מציג את תוצאותיו של סקר בין-לאומי על יזמות ויזמים בשם Global Entrepreneurship Monitor (GEM), שנעשה בקרב כלל האוכלוסייה בישראל ובמדינות רבות אחרות בעולם. הסקר מצביע על מספר היזמים באוכלוסייה ועל עמדותיהם, הן יזמים פוטנציאליים והן יזמים שכבר הקימו עסקים (חדשים וותיקים). כמו כן הסקר מצביע על פילוחים של האוכלוסייה היזמית במדינה לפי מגדר, מיעוטים, עולים חדשים וגיל. תוצאות הסקר מצביעות על עלייה חדה בשנים האחרונות ברוב המדדים של היזמות בישראל. הסקר גם בודק משקיעים לא-פורמליים ויזמות טכנולוגית. חלק זה מסתיים בממצאי סקר מומחים על נושא היזמות בישראל.

החלק השלישי של שער ג (פרק 9) מסכם סקירה מעמיקה שערכו ב-2013 האיחוד האירופי ומומחים מה-OECD על המדיניות והמצב של מגזר העסקים הקטנים והבינוניים בישראל. סקירה זו נעשתה בנוגע לעשרת העקרונות של חוק העסקים הקטנים והבינוניים של האיחוד האירופי. אף כי מצבה של ישראל סביר על פי רוב המדדים שנבדקו, הסקירה גם מצביעה על נקודות רבות שבהן יש מקום לשיפור.

ניר בן אהרון

מנהל תחום מדיניות, מחקר וקשרים בין-לאומיים

שער א'

עיקרי פעילות הסוכנות
לעסקים קטנים ובינוניים
בשנת 2013 ובמחצית
הראשונה של 2014
והפעילות המתוכננת
לשנה הקרובה

1. מדיניות

במסגרת הגדרת המדיניות שלה ניסחה הסוכנות את החזון, את הצהרת הכוונות ואת מטרות- העל של פעילותה.

חזון

הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים במשרד הכלכלה תפעל למימוש היכולות הכלכליות והחברתיות הטמונות במגזר העסקים הקטנים והבינוניים במטרה להגדיל את תרומת העסקים הקטנים והבינוניים לתוצר בישראל וכן לסייע להקטנת הריכוזיות במשק. לשם כך הסוכנות תסייע להקמה של עסקים חדשים וכן תסייע לעסקים קיימים לשפר את הפיריון, את היעילות ואת כושר התחרות שלהם.

הצהרת כוונות

הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים מבקשת ליצור סביבה עסקית שתקטין חסמים המקשים באופן לא פרופורציונלי על פעילות העסקים הקטנים והבינוניים ותאפשר להם לשפר את יכולותיהם. לשם כך הסוכנות תפעל להבטיח כי האינטרסים של העסקים הקטנים והבינוניים מובאים בחשבון בהתוויית המדיניות הכלכלית של ממשלת ישראל ובקביעת מדיניות וכללים רגולטוריים. בד בבד תפעל הסוכנות לפתח כלי תמיכה חדשים ויעילים לחיזוק היכולות של העסקים הקטנים והבינוניים לנהל, לחדש ולהתייעל בפעולתם. על בסיס הצהרת כוונות זו הסוכנות ממקדת את פעילותה בשני קהלי מטרה - משרדי הממשלה והגופים הציבוריים מחד גיסא ומגזר העסקים הקטנים והבינוניים לרבות יזמים מאידך גיסא.

מטרות-על

הסוכנות תשאף להגדיל את הביצועים של מגזר העסקים הקטנים והבינוניים בישראל לרמה העולה על הממוצע הקיים במדינות ה-OECD מהבחינות האלה:

- ◀ פיריון העבודה
- ◀ שיעור התרומה לתוצר
- ◀ שיעור התרומה לתעסוקה

למימוש מטרות-על אלו התוותה הסוכנות תשעה עקרונות פעילות, ואלו הם:

- ◀ **מקצועיות** - ריכוז הידע המקצועי הרלוונטי ליצירת מוניטין של גוף מקצועי מוביל בתחום העסקים הקטנים והבינוניים (SME).
- ◀ **"להקשיב לעסקים"** - מיסוד גופים ופורומים שבהם נציגי העסקים יכולים להשמיע את עמדתם ואת תלונותיהם ולוודא כי יובאו בחשבון בהתוויית חוקים, תקנות וצעדי מדיניות.
- ◀ **"יד על הדופק"** - ביצוע סקרים ומחקרים לקבלת תמונת מצב של העסקים הקטנים והבינוניים ומעקב אחר הצרכים שלהם ומגמות שינוי החלות בהם.
- ◀ **קידום רפורמות** - קידום רפורמות ממשלתיות שנועדו להתגבר על הכשלים המרכזיים שעמם העסקים הקטנים והבינוניים מתמודדים לרבות מיסוי ישיר ועקיף, מדיניות הפיקוח על הבנקים ושיפור הנגישות לרכש ממשלתי.
- ◀ **עומס ביורוקרטי** - הקטנת העומס הביורוקרטי על העסקים הן באמצעות ריכוז והנגשה לרמת השטח של כלל המידע הרגולטיבי הנדרש להקמה ולתפעול עסק והן באמצעות מעורבות ברפורמות לשיפור היכולות של העסקים לקבל את כלל הרישיונות הנדרשים.

- ◀ **כלי סיוע ממשלתי** - תכנון והפעלה של כלי סיוע ממשלתי המיועדים להתגבר על כשלי השוק של העסקים, כפי שתוארו לעיל, תוך הדגשת שיפור הנגישות לאשראי שוטף ואף לאשראי להשקעה ושיפור הנגישות לידע ניהולי מקצועי ופיננסי באמצעות ייעוץ והדרכה.
- ◀ **הערכה ושיפור** - פיתוח מתודולוגיות להערכת עלות/תועלת של כלי הסיוע שהסוכנות מפעילה ושיפור מתמיד של הכלים.
- ◀ **שיתוף פעולה** - עידוד שיתוף פעולה (מובנה או לא-פורמלי) בין העסקים ליצירת מסה קריטית של משאבים.
- ◀ **יזמות עסקית** - עידוד יזמות עסקית בקרב אוכלוסיות מיוחדות או מוחלשות, כגון: חרדים, מיעוטים, עולים חדשים, אוכלוסיית הפריפריה, אוכלוסיית מובטלים וכדומה.

הגדרת עסקים קטנים ובינוניים

ב"הצעת החוק לעידוד פעילותם של עסקים קטנים ובינוניים" מפורט גם הגודל לפיו יוגדרו עסקים קטנים ובינוניים בישראל. מכיוון שהצעת החוק נמצאת עדיין בדיון בוועדת הכלכלה של הכנסת, טרם נקבעה הגדרה סופית לגודלם של עסקים אלו. בשלב זה הסוכנות מגדירה את העסקים על פי החלטת הממשלה בעניין העסקים הקטנים והבינוניים. על פי החלטה 2109 מאוגוסט 2007, עסקים בינוניים הם עסקים שגודלם עד 100 מועסקים ומחזור מכירותיהם קטן מ-100 מיליון ש"ח בשנה. חלוקת משנה בתוך קבוצת העסקים הקטנים המעסיקים פחות מ-100 איש נקבעה על פי סקר עסקים שנערך בשנת 2011, ולפיה עסק קטן מוגדר כעסק שגודלו עד 20 מועסקים או מחזור מכירותיו מגיע עד 10 מיליון ש"ח בשנה, ועסק זעיר מוגדר כעסק שגודלו עד חמישה מועסקים או מחזור מכירותיו מגיע עד מיליון ש"ח בשנה.

2. פעילויות שנעשו בשנה האחרונה (2013 עד מחצית 2014)

הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים מקיימת פעילות נרחבת לקידום מגזר העסקים הקטנים והבינוניים, הן על ידי קידום חקיקה ייעודית וייצוג אינטרסים של עסקים אלו מול הממשלה ובתוכה והן על ידי הפעלת מערך של כלי סיוע מגוונים להתמודדות עם החסמים המקשים עליהם.

בשנת 2013 התמקדה הסוכנות בביצוע רפורמה מקיפה במערך של מוקדי השטח שלה על ידי סיום תהליך מכרזי ובחירת גופים זוכים להפעלת המערך בהתאם לדרישות הסוכנות. הגופים החדשים אחראים להקמה ולהפעלה בפריסה ארצית של מערך השטח של הסוכנות באמצעות סניפי ה"מעוף".

במסגרת רפורמה זו גובש סטנדרט ארצי אחיד למתן שירותי ייעוץ, הדרכה ותמיכה ביזמים ובעסקים שאותם סניפי המעוף מספקים. בד בבד עסקה הסוכנות במהלך שנה זו בגיבוש מדדים להערכת תכניות הסיוע שהיא מפעילה לעידוד פעילותם של עסקים קטנים ובינוניים ולעידוד היזמות על מנת לקבוע שיטה לבחירה מושכלת של מדיניות סיוע יעילה ויישומה בכלים המועילים ביותר ובהיקפים הנדרשים בשנים הבאות.

להלן ריכוז של עיקרי הפעילויות בתחום הייצוג, החקיקה והרגולציה, בתחום כלי סיוע ותכניות הסיוע וכן בתחום ההנגשה שנעשו בשנת 2013.

2.1 פעילויות בתחום הייצוג, החקיקה והרגולציה

במטרה לייצר סביבה עסקית רגולטורית לטובת עסקים קטנים ובינוניים הסוכנות עוסקת באופן שוטף בניטור של חקיקה ורגולציה בעלות השפעה על מגזר העסקים הקטנים והבינוניים לרבות מתן חוות דעת להצעות חקיקה, להחלטות ממשלה ולתוצרי מדיניות אחרים. חוות הדעת מתייחסות להשפעות המדיניות על עסקים קטנים ובינוניים וכוללות מתן המלצות לחלופות מתאימות.

במסגרת זו הפיקה הסוכנות עשרות ניירות עמדה, ונציגיה השתתפו בוועדות הכנסת, בוועדות בין-משרדיות וכן במפגשים עם גופים רגולטוריים בממשלה.

2.1.1 הצעת חוק לעידוד פעילותם של העסקים הקטנים והבינוניים (התשע"ב-2012)

בשנת 2013 ובתחילת 2014 המשיכה הסוכנות לפעול לקידום הצעת החוק לעידוד פעילותם של העסקים הקטנים והבינוניים ולהרחבת סמכויות פעולתה של הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים למימוש מטרות החוק, אשר הוגשה לקראת סיום חושב הקיץ של הכנסת ה-18 (יולי 2012). הצעת חוק זו עוסקת בעיגון ההכרה הממשלתית בחשיבות העסקים הקטנים והבינוניים ובהסדרת מעמד הסוכנות כאמונה על עידוד פעילותם של עסקים קטנים ובינוניים בישראל. מטרת החוק היא לעודד ולפתח את מגזר העסקים הקטנים והבינוניים על מנת לייצר צמיחה כלכלית מוגברת במשק הישראלי ומקומות עבודה חדשים.

הצעת החוק התקבלה בקריאה ראשונה בכנסת ה-18. בחודש יולי 2013 הוחל עליה דיון רציפות בכנסת ה-19, והיא נדונה כעת בוועדת הכלכלה בכנסת כחלק מהכנתה לקריאה שנייה ושלישית.

2.1.2. שילוב עסקים קטנים ובינוניים במכרזים מחשתיים

בהתאם להחלטת הממשלה 3409 שהתקבלה ביולי 2011, פעלה הסוכנות לתיקון עיוותים ולהסרת החסמים הקיימים בפני עסקים קטנים ובינוניים המעוניינים להשתלב ברכש הממשלתי.

במסגרת זו פעלה הסוכנות מול מנהל הרכש הממשלתי במשרד האוצר להתקנת הוראת תכ"ם שתנחה את משרדי הממשלה לעודד את שילובם של עסקים קטנים ובינוניים ברכש הממשלתי. באוגוסט 2013 פורסמה הוראת תכ"ם המסדירה את אופן התאמתם של מכרזי ממשלה רלוונטיים לעסקים קטנים ובינוניים, את סמכותה של הסוכנות לפנות לוועדות המכרזים בשאלות הבהרה וכן את אופן הבקרה על נושא זה, שחשבי המשרדים הממשלתיים מחויבים לו. בעקבות הוראת התכ"ם הסוכנות פונה למשרדי ממשלה בבקשה לבחינה חוזרת של תנאי סף שמהווים חסם לא-ענייני בפני השתתפותם של עסקים קטנים.

2.1.3. פעילויות נוספות בתחום הייצוג, החקיקה והרגולציה

- א. הסוכנות העבירה חוות דעת ל-45 הצעות חוק שעלו לדיון בוועדת שרים לענייני חקיקה, כגון:
 - ◀ הצעת חוק הגנת הצרכן (תיקון - חובת סימון נפח האריזה המרבי והנפח בשימוש), התשע"ג-2013
 - ◀ הצעת חוק הגנת השכר (תיקון - פירוט הזכאות למס הכנסה שלילי), התשע"ג-2013
 - ◀ הצעת חוק שירות המילואים (תיקון - הטבות לבן זוג של חייל מילואים), התשע"ג-2013
 - ◀ הצעת חוק החזקת מזרקי אפינפרין במקומות ציבוריים, התשע"ג-2013
 - ◀ הצעת חוק הגבלת אשראי ספקים למוסדות המדינה, התשע"ג-2013
- ב. הסוכנות השתתפה ב-30 דיונים בוועדות הכנסת. לדוגמה:
 - ◀ הצעת חוק מס ערך מוסף (תיקון 42) - דיווח מע"מ על בסיס מזומן
 - ◀ הצעת חוק הגנת הצרכן (פירוט תשלומים שנתי בעסקה מתמשכת)
 - ◀ הצעת חוק הגנת הצרכן (ביטול עסקה לתקופה קצובה)
 - ◀ הצעת חוק טיפול סביבתי בציוד חשמלי ואלקטרוני ובסוללות
- ג. הסוכנות פנתה למשרדי ממשלה שונים לבחינה חוזרת של תנאי סף שמהווים חסם לא-ענייני בפני השתתפותם של עסקים קטנים.
- ד. הסוכנות השתתפה במספר ועדות בין-משרדיות אשר התכנסו באופן תקופתי כמייצגת את מגזר העסקים הקטנים בנושאים האלה:
 - ◀ רישוי עסקים
 - ◀ צמצום ימי אשראי לספקים
 - ◀ צמצום השימוש במזומן במשק
 - ◀ צמצום הביורוקרטיה בתחום המסים

2.2. פעילויות בתחום המחקר, המדיניות והקשרים הבין-לאומיים

במסגרת פעילות המחקר הסוכנות אוספת נתונים על מצב העסקים הקטנים והבינוניים בישראל, מבצעת מחקרים וסקרים על עסקים וכן מבצעת מחקרי הערכה על הפעילויות השונות של הסוכנות במטרה לבחון את נחיצותן ולשפרן. נוסף על כך, הכינה הסוכנות ניירות עמדה ומדיניות בנושאים הנוגעים לעסקים קטנים ובינוניים והייתה מעורבת בעיצוב המדיניות של משרד הכלכלה בנושאים אלו.

במסגרת קשריה הבין-לאומיים הסוכנות נמצאת בקשרי עבודה עם ארגונים בין-לאומיים, כגון האיחוד האירופי וה-OECD, והיא קיימה יחד אתם פעילות השוואתית על מצב העסקים הקטנים והבינוניים בישראל לעומת מדינות אחרות בעולם. כמו כן הסוכנות קידמה הסכמי שיתוף פעולה הנוגעים למגזר העסקים הקטנים והבינוניים בין ישראל למדינות אחרות.

בשנת 2013 עד מחצית 2014 הסוכנות עסקה בנושאים האלה:

- ◀ תחום הסקרים:
 - ◀ ביצוע סקר עסקים תקופתי בנוגע לעסקים קטנים ובינוניים בישראל 2014 אשר ממצאיו מופיעים בדו"ח זה.
 - ◀ הרחבת התשתית לביצוע סקרי עסקים באמצעות בחירת שלוש חברות והגדרת תבניות שונות לביצוע סקרים בחברות אלו.
 - ◀ פרסום נתונים פומביים ורשמיים על מצב העסקים הקטנים והבינוניים בדפוס ובאתר האינטרנט של הסוכנות.
 - ◀ ניהול חמישה מחקרים במוסדות מחקר מקומיים, פרסום שלושה דו"חות¹ והכנת נתונים לשתי סקירות בין-לאומיות (מימון והשתתפות בשווקים גלובליים).
 - ◀ שיתוף פעולה עם אוניברסיטת בן-גוריון (מרכז עירא) בנושא מחקר על יזמים ויזמות בישראל בהשוואה בין-לאומית (מחקר Global Entrepreneurship Monitor – GEM). ממצאים עיקריים מהמחקר מופיעים בדו"ח זה.
 - ◀ פעילות משותפת עם ארגון ה-OECD לניכוש מדדים ושיטות להערכת תכניות הסיוע. הפעילות כללה ארגון וביצוע סדנה בהשתתפות מומחים בין-לאומיים בתחומים האלה:
 - ◀ בניית תכנית להערכת הקרן בערבות המדינה
 - ◀ בניית תכנית להערכת פעילויות מרכזי המעוף של הסוכנות
 - ◀ גיבוש תכנים עם האיחוד האירופי לסדנה ולפעילויות כדי לבנות כלים דיגיטליים לעבודת הממשלה מול העסקים הקטנים והבינוניים.
 - ◀ עבודה משותפת עם האיחוד האירופי להערכת המדיניות למגזר העסקים הקטנים והבינוניים לפי עקרונות חוק העסקים הקטנים של האיחוד האירופי, שתוצאותיה מופיעות בדו"ח זה.
 - ◀ היערכות משותפת עם ה-OECD לקראת ביצוע הערכה מקיפה של מגזר העסקים הקטנים והבינוניים והמדיניות בישראל, שתבצע בשנים 2014-2015.
 - ◀ פעילות מחקר משותפת של קבוצת העבודה של ה-OECD לעסקים קטנים ובינוניים, שבמסגרתה ערכה הסוכנות מחקר על מימון ואשראי של עסקים קטנים ובינוניים. הממצאים בישראל הושוּו לממצאים של 31 מדינות אחרות מה-OECD ופורסמו בדו"ח של ה-OECD שנקרא Scoreboard (על מימון של עסקים קטנים ובינוניים²).

2.3. פעילויות השטח של הסוכנות בסיוע לעסקים

הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים פועלת כדי לקדם תכניות סיוע חדשות במטרה לשפר את מצבם של עסקים קיימים ויזמים חדשים לצד המשך הפעלה של תכניות וכלי סיוע קיימים תוך כדי שיפורם ועדכוןם. עיקר פעילויות השטח מבוצעות באמצעות מוקדי השטח של הסוכנות הפזורים ברחבי הארץ (כל מוקד שטח אחראי לפעילות באזור מוגדר).

2.3.1. מוקדי השטח של הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים

מוקדי השטח של הסוכנות נותנים לעסקים כלים במגוון תחומים, כגון: מידע והכוונה, ייעוץ מקצועי וליווי של העסק, הכנת תכניות עסקיות, הפניה למקורות מימון, ייעוץ עסקי, השתתפות בקורסים, בסדנאות ובימי עיון. הסוכנות גם

1. הדו"חות המפורסמים באתר הסוכנות: סיוע לעסקים ביתיים, התפתחות מיזמים עסקיים כמנוף לתעסוקה - השוואה בין הפריפריה למרכז הארץ והחממה הפתוחה, מודל לפיתוח כלכלי המתבסס על הון אנושי ועל יזמות מקומית במערב הנגב.

2. Financing SMEs and Entrepreneurs 2014: An OECD Scoreboard

מפעילה באמצעות מוקדי השטח תכניות מיוחדות, כגון תכניות המיועדות לדורשי עבודה - "יוזמים עסק" וכן תכנית סיוע להתייעלות אנרגטית (בשילוב המשרד להגנת הסביבה).

הרפורמה במערך מוקדי השטח של הסוכנות

עד היום פעלה הסוכנות באמצעות 25 מוקדי שטח אשר רובם מאוגדים כעמותות ללא כוונת רווח. הקמת מערך זה החלה בתחילת שנות התשעים על ידי הסוכנות היהודית והג'וינט בשיתוף הרשויות המקומיות. עד הקמת הסוכנות רוכזה פעילותם ותוקצבה בעיקר על ידי הרשות לעסקים קטנים, שהייתה מוסד ללא כוונת רווח. כיום פעילותם של מוקדי השטח מרוכזת בידי הממשלה באמצעות הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים במשרד הכלכלה.

הליך המכרז שהחל בשנת 2012 הגיע לסיומו בדצמבר 2013 עם בחירת מפעילים של מוקדי השטח החדשים. המערך החדש שנקרא "מעוף" מופעל באמצעות ארבעה מפעילים - "אשכול גלילי", "סיסטמטי", "BDO" ו"אביב מט"ע-תגבור". מפעילים אלו מחויבים למתן שירותים למגזר העסקים הקטנים והבינוניים באופן בלעדי ומהווים זרוע ביצועית של הסוכנות. המפעילים מחויבים לרמת שירות ואיכות גבוהה ואחידה בכלל המרכזים בארץ. רמת שירותים זו שהוגדרה על ידי הסוכנות נוגעת לתכנים, לשירותים ולמבנה הפיזי של הסיניפים ובמיוחד לשירות מתמשך המותאם באופן אישי לכל יזם ועסק.

במסגרת המערך החדש יופעלו ברחבי הארץ יותר מ-30 סיניפים אשר יספקו מגוון שירותים למגוון אוכלוסיות לפי הפריסה הגאוגרפית המתוארת באיור 1.

איור 1: פריסה גיאוגרפית של המערך החדש

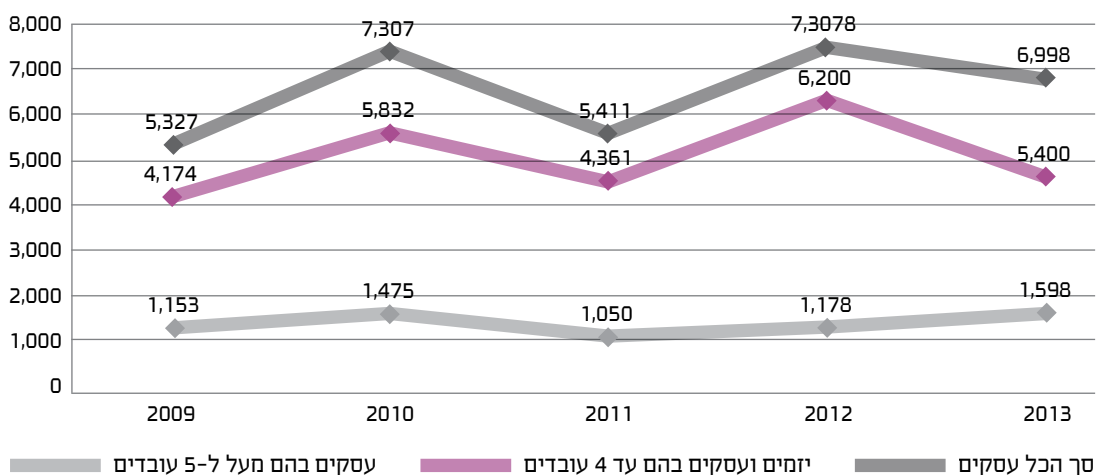

להלן פירוט השירותים העיקריים שניתנו על ידי מוקדי השטח של הסוכנות (טרם הרפורמה):

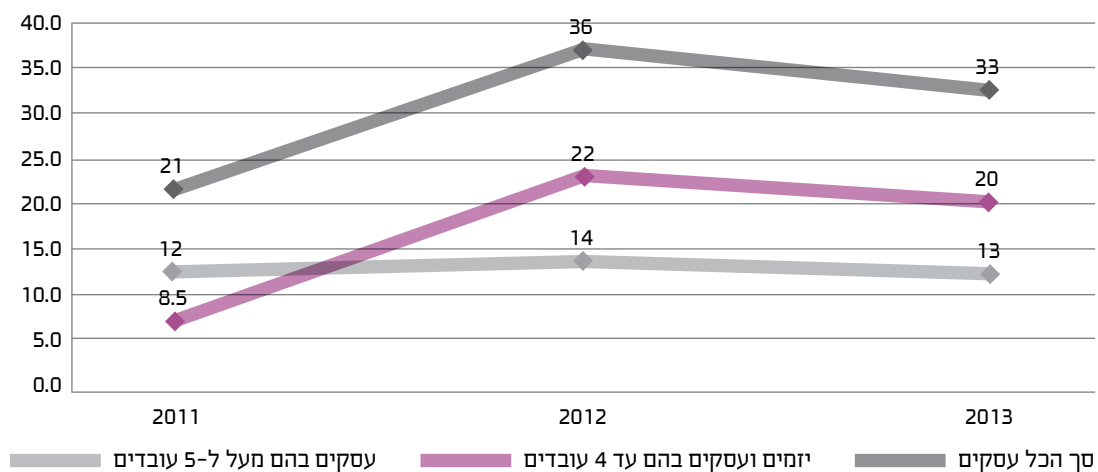
א. ייעוץ - עסקים יכלו להיעזר ביועצים מקצועיים במגוון תחומים, ואופי הייעוץ ומשכו הותאמו אישית לכל פונה בהתאם לצורכי העסק.

במהלך שנת 2013 ניתן ייעוץ מקצועי לכ-7,000 יזמים ובעלי עסקים במגוון תחומים בתקציב של כ-33 מיליון ש"ח. בשנת 2013 ניתנו מעל 117,000 שעות ייעוץ ליזמים ולעסקים המעסיקים עד ארבעה איש, וקרוב ל-70,000 שעות ייעוץ נוספות לעסקים קטנים ובינוניים שבהם יותר מארבעה מועסקים. הנושאים העיקריים שבהם ניתן הייעוץ היו בתחומי השיוק, מיתוג, מכירות, התחום הפיננסי, הקמת עסק בידי יזמים וניהול כללי של העסק.

איור 2: מספר היזמים והעסקים שקיבלו ייעוץ בין השנים 2009-2013

איור 3: תקציב תכנית הייעוץ בין השנים 2011-2013

ב. הדרכה - ניתנו מגוון קורסים וסדנאות שהותאמו במיוחד לעסקים קטנים ובינוניים וליזמים. במהלך שנת 2013 התקיימו כ-280 קורסים וסדנאות, ובהם לקחו חלק מעל 4,100 משתתפים בעלות של כ-2.1 מיליון ש"ח. תחומי ההדרכה המבוקשים ביותר היו "הקמת עסק", "עולם האינטרנט" ותחום השייווק.

ג. תכנית "אפיקי מימון" (ליזוי לקבלת מימון והכנת תכניות עסקיות) - סיוע ליזמים ולעסקים קיימים בהכנת תכנית עסקית. במהלך שנת 2013 בוצעו כ-1,600 אבחונים לעסקים וליזמים, ובעקבותיהם הוכנו תכניות עסקיות בעלות של כ-3.2 מיליון ש"ח. מעל ל-1,200 בתי עסק הגישו בקשות להלוואות של עד 150,000 ש"ח על בסיס תכניות עסקיות אלו, מרביתן לקרן בערבות מדינה ולאגודה להלוואות ללא ריבית.

כ-22% מהאבחונים בוצעו עבור בתי עסק ויזמים ממגזר המיעוטים וכ-15% נוספים בוצעו עבור עסקים ויזמים מקבוצות הגיל של בני 45 ומעלה. בדומה לשנת 2012, כשני שלישים מהמשתתפים בתכנית זו היו גברים, אף שהגברים היוו רק כ-46% מסך המשתתפים בכלל תכניות הסיוע של הסוכנות.

ד. תכנית "יוזמים עסק" - תכנית זו מסייעת ליזמים פוטנציאליים דורשי עבודה להקים עסק וליצור מקומות תעסוקה נוספים באמצעות לימוד עקרונות תאורטיים ומעשיים להקמת עסק וניהולו האפקטיבי. למשתתפים בתכנית מוצע מסלול הכשרה ייחודי ומקיף במשך כחצי שנה הכולל קורס מתוגבר ליזמות עסקית, תכנית לגיבוש הרעיון העסקי ו/או בקשות למימון, ייעוץ עסקי, אימון עסקי אישי (קואוצ'ינג) ומלגות להשתלמויות מקצועיות.

בשנת 2013 נפתחו כ-436 קבוצות "יוזמים עסק", ובהן לקחו חלק כ-7,000 משתתפים. כ-27% מהמשתתפים היו דורשי עבודה, כ-22% מעל גיל 45 וכ-20% מהמשתתפים מהמגזר החרדי. מבדיקות שערכו מוקדי השטח עולה כי כ-54% מהיוזמים פתחו עסק לאחר השתתפות בתכנית, וכי הצלחה בפתיחת עסק גבוהה יותר בתקופה שבין שנה לשנתיים מתום התכנית.

ה. מרכזי עסקים - הסוכנות תמכה השנה בהמשך פעילותם של ששת מרכזי העסקים הקיימים המספקים מקום פיזי לפעילות של עסקים זעירים וקטנים בתחילת דרכם בשילוב הדרכה ותמיכה מקצועית ובתשלום שכר דירה ללא מחויבות ארוכת טווח. המימון של הסוכנות נותן למרכזים תשתית מימונית שמאפשרת להם לגייס תמיכות מגופים חיצוניים שונים. המרכזים הקיימים ממוקמים בבאר שבע, בראש פינה, במעלות, בירכא, בנצרת ובפרעם, ובהפעלתם בשנת 2013 הושקעו כ-1.5 מיליון ש"ח לשנה. במסגרת ההלן מוצגת דוגמה של פעילות אחד המרכזים.

מרכז העסקים בנצרת

ייחודו של מרכז העסקים בנצרת, אשר נפתח בפברואר 2012, מתבטא במטרותיו:

1. שינוי תפיסת היזמות בקרב מגזר המיעוטים
 2. בניית אקו סיסטם תומך יזמות בכלל ותעשייה מתקדמת בפרט
 3. גיוון ענפי העסקים ועידוד יזמות בתחומי התעשייה המתקדמת ו/או יזמות תומכת תעשייה
- במהלך שתי שנות פעולתו הושקעו מאמצים רבים להכנסת שותפים למרכז העסקים מהסקטור הפרטי והציבורי

כאחד. לשותפים אלה יש ערך נוסף מהותי במאמצים המושקעים להשגת המטרות שהוזכרו לעיל, ובמיוחד בהעברת הידע, הניסיון, הקשרים וה-Know-how לאוכלוסייה המקומית. בין הארגונים הציבוריים השותפים לפעילות המרכז (נוסף על גורמים ממשלתיים כמו משרד הכלכלה, הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים והרשות לפיתוח כלכלי במשרד ראש הממשלה) ניתן למנות את אוניברסיטת תל אביב - מרכז היזמות StarTau, ארגון Presentense, עמותת התיירות נצרת, קרן נצרת, עיריית נצרת ואחרים. בין החברות מהמגזר העסקי השותפות לפעילות המרכז ניתן למנות את חברת סיסקו, קרן OurCrowd, קרן JVP, קרן BIRD, מיקרו אנגל פאנד, אפטיר-דוקס, נוקיה, קרן אל-בואדר ואחרים.

בסיוע השותפים תוכננו והתקיימו כמה אירועים, תחרויות וכנסים לרבות אירוח משלחות מחו"ל דרך משרד החוץ (כמו JBC - Jewish Business Club, מנהלי מחוזות של AIPAC, משלחת מ-MIT, חוקרי OECD וכדומה), וכן התקיימו קורסים ייעודיים ליזמים בשיתוף עם אוניברסיטת תל אביב.

אירועים אלה מצטרפים לחבילת השירותים הייחודית שהמרכז מספק ליזמים בתוכו ו/או מחוצה לו. שירותים אלה כוללים שני כלים עיקריים:

1. המרכז כחממה עסקית - שירותי אדמיניסטרציה, לוגיסטיקה, הנגשה למקורות מימון, מנטורינג, נטוורקינג, הכנת תכניות עסקיות, בדיקת היתכנות טכנולוגית וכלכלית וכדומה.
2. תכנית האצה - תכנית אינטנסיבית האורכת חמישה חודשים אשר נוצרה בסיוע השותפים ובניהול ארגון Presentense. מטרת התכנית לספק את כל השירותים הנחוצים ליזמה טכנולוגית בתחילת דרכה כדי להביאה למצב שבו היא מוכנה להשקעה ראשונית.

תכניות נוספות שהופעלו בשנה זו:

שש סדנאות "בדרך לעסקים" המיועדות לאוכלוסיות מיוחדות, ומטרתן להעניק למשתתפים ארגז כלים שיאפשר להם לבחון את התאמתם האישית ואת התאמת הרעיון העסקי לפתיחת עסק. בתום הסדנאות המשתתפים משתלבים בתכנית "יזמים עסק". בשנת 2013 סיימו 83 יזמים את שלב א' של התכנית, ו-50 יזמים מהם החלו את שלב ב'. מתוך מסיימי שלב ב' 17 יזמים פתחו עסקים (חלק מהיזמים טרם סיימו את שלב ב').

תכנית "עסקים מרחוק" שמטרתה להגדיל את התוצר העסקי של עסקים בפרופרייה באמצעות פיתוח תשתיות וכלים בתחום השיווק והגדלת מעגל המכירות של העסקים באמצעות שיווקם ל"מרחוק". עד כה הופעלה התכנית בבאר שבע, בגליל המערבי ובנצרת, ובשנת 2013 בלבד השתתפו 84 עסקים בפרויקט באזור הגליל המערבי ונצרת. **בתקציב של כ-2.3 מיליון ש"ח.**

תכנית להתייעלות אנרגטית בעסקים קטנים ובינוניים בשיתוף פעולה עם המשרד להגנת הסביבה, שמטרתה לסייע בהקטנת עלויות של צריכת האנרגיה בעסקים כדי להשיג הן חיסכון כלכלי והן הקטנת פליטה של גזי חממה. בשנה זו נעשו מעל 30 תסקירי אנרגיה שכללו בדיקת פוטנציאל החיסכון והגדרת פרויקטים להתייעלות אנרגטית עבור כל עסק. עסקים אחדים שהשתתפו בתכנית, החלו ביישום הפרויקטים ובמימוש יעדי התכנית.

◀ תכנית לעידוד עסקים קטנים ובינוניים בנגב כחלק מפיתוח האזור לקראת מעבר מחנות צה"ל לנגב בהתאם להחלטת מחשלה. מטרת התכנית להנגיש הזדמנויות עסקיות לעסקים קטנים ובינוניים מקומיים שנוצרו בעקבות העתקת מחנות צה"ל לנגב. עבודת הסוכנות כללה איסוף מידע על צרכים מגורמים עסקיים, הפצתו בקרב עסקים מקומיים, ביצוע אבחון לעסקים קטנים מקומיים ומתן ייעוץ עסקי כהכנה לעסקים המעוניינים להפוך לספקים במסגרת פרויקט מעבר צה"ל לנגב. כחלק מההיערכות הוקצה כוח אדם ייעודי לתכנית, פורסמו ארבעים מכרזים, כ-120 בתי עסק הופנו למכרזים על ידי רכז התכנית, נערכו שלושה כנסים ועוד.

נוסף על פעילויות אלו, בשנת 2013 קיימו מוקדי השטח **46 כנסים** בעלות של כמיליון ש"ח, והשתתפו בהם כ-5,000 אנשים. נושאי הכנסים היו רבים ומגוונים: שיווק ומכירות, מימון, יזמות, ניהול עסקי ועוד.

כחלק מהפעלה של מערך הבקרה של מוקדי השטח על השירותים ועל התכניות המופעלות בו ביצעה הסוכנות כמה סקרים ייעודיים:

- ◀ סקר שביעות רצון משירותים של מוקדי השטח - מטרת הסקר הייתה להעריך את הביצועים של מוקדי השטח. סקר זה הוא פיילוט לסקרי שביעות רצון עתידיים ממוקדי השטח החדשים המוקמים בימים אלו.
- ◀ סקר לבחינה של הצלחת התכנית "יזמים עסק" - הסקר בחן את מצבם של עסקים שלקחו חלק בתכנית בין השנים 2010-2012. הסקר מצא ששיעור פתיחת העסקים אצל יזמים שעשו שימוש במספר רב יותר של כלי סיוע היה גבוה יותר, וכן שרמת שביעות הרצון מהתכנית גבוהה מאוד (מעל 90% מהמשתתפים ימליצו למכריהם על התכנית).

התקציב³ של מוקדי השטח בשנת 2013 עמד על כ-64 מיליון ש"ח לעומת כ-73 מיליון ש"ח בשנת 2012, והוא הופנה לתכניות השונות בהתאם לחלוקה המתוארת בטבלה 1.

◀ טבלה 1: התפלגות התקציב בין התכניות השונות

פעילות	שנת 2012	שנת 2013
ייעוץ	37%	55%
יזמים עסק	39%	23%
פרויקטים מיוחדים	7%	10%
אפיקי מימון	9%	6%
הדרכות	4%	4%
כנסים	4%	2%

2.4 פעילויות סיוע באמצעות מימון

2.4.1 קרן הלוואות לעסקים קטנים ובינוניים בערבות מדינה

מטרת הקרן היא מתן הלוואות בערבות מדינה לעסקים קטנים ובינוניים. הקרן פועלת באמצעות כמה ערוצי סיוע הכוללים הלוואות להון חוזר לעסקים קטנים בצמיחה אשר סובלים מקשיי תזרים והלוואות סיוע להקמת עסקים קטנים חדשים או להרחבת עסקים קיימים.

3. בדו"ח מצב תקופתי שופץ בשנת 2013, נתון תקציב מוקדי השטח אינו כולל את תכנית הייעוץ. תקציב מוקדי השטח ללא תכנית הייעוץ עמד בשנים 2012 ו-2013 על כ-56 מיליון ש"ח וכ-48 מיליון ש"ח, בהתאמה.

כל בקשה להלוואה עוברת בדיקה של הגופים המתאמים מטעם המדינה. אם על פי המלצתם תהיה לעסק אפשרות להחזיר את ההלוואה, בקשת ההלוואה עוברת להחלטתה של ועדת האשראי לאישור של מתן ההלוואה, סכום ההלוואה וגובה הריבית.

הקרן מעמידה הלוואות לתקופה של עד חמש שנים עם תקופת דחייה של חצי שנה על החזר תשלומי הקרן (גרייס). כמו כן היקף הביטחונות הנדרש מעסקים בהקמה הוא 10% מסכום ההלוואה ומעסקים ותיקים - 25% מגובה ההלוואה. הממשלה מעמידה ערבות בשיעור של 70% או 85% מגובה ההלוואה. כמו כן נדרשת ערבות אישית של הבעלים. הריבית בהלוואות אלו היא ריבית השוק.

בקרן ישנם כמה מסלולים: מסלול לעסקים אשר מחזור המכירות שלהם אינו עולה על 6.25 מיליון ש"ח, מסלול מקוצר להלוואות בסכום של עד 100,000 ש"ח, מסלול הלוואות בגובה של עד 500,000 ש"ח והלוואות בגובה של עד 8% מסך המחזור העסקי. המחזור השנתי של העסק הוא שמגדיר את היקף ההלוואה שיוכל לקבל.

בשנת 2013 אושרו כ-4,000 הלוואות לעסקים קטנים ובינוניים בסך כולל של כ-2 מיליארד ש"ח.

2.4.2. מיזם משותף של הסוכנות לעסקים קטנים ושל קרנות קורת ישראל

התכנית מעניקה הלוואות חוץ בנקאיות וליווי עסקי לפיתוח עסק זעיר על ידי נשים מהמגזר הערבי והבדואי בכוונה לשפר את מצבן הכלכלי והתעסוקתי של הנשים במגזרים אלו. במיזם שני מסלולים: מסלול אחד מיועד ליזמויות של נשים הנמצאות בשלב פיתוח ראשוני וכולל מתן אשראי של עד 10,000 ש"ח וליווי עסקי לפיתוח פעילויות עסקיות שונות על בסיס שיטת ה"ערבות ההדדית" שפותחה בחו"ל (בבנגלדש). במסלול זה ההלוואות ניתנות דרך בנק הדואר לתקופה של עד שנה. עם סיום החזר ההלוואה הראשונה הנשים יכולות לקבל הלוואה גדולה יותר, ובתנאי שיתר החברות בקבוצה עמדו גם הן בכל ההחזרים. המסלול האחר מיועד בעיקר לנשים ערביות בעלות עסקים ברחבי הארץ המתקשות לקבל אשראי בנקאי בשל היסטוריה בעייתית של קשרים עם המערכת הבנקאית ו/או מסיבות תרבותיות ודתיות. במסלול זה אפשר לקבל הלוואות חוץ בנקאיות אישיות בהיקף של עד 20,000 ש"ח.

ב-2013 ניתנו כ-980 הלוואות בסכום כולל של מעל 8 מיליון ש"ח.

2.4.3. הקרן לעידוד השיווק בחו"ל

מטרתה של קרן זו היא לסייע ליצואנים בקידום השיווק לחו"ל של מוצרים קיימים לשווקים חדשים ו/או של מוצרים חדשים לשווקים קיימים ו/או חדשים. עד סוף 2013 הפעילה הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים את הקרן, ובמסגרתה התקיימו שלושה מסלולים: מסלול ליצואן בודד, מסלול מאגדי שיווק ומסלול מאגדי תשתית. הקרן אפשרה לקבל מימון לפעילות שיווק לחו"ל לרבות אחזקת משרדים בחו"ל, פרסום, איסוף מידע, השתתפות בתערוכות וכנסים, נסיעות שיווק לחו"ל לפעילות שיווקית, ביטוח סיכוני סחר חוץ, הוצאות על תקינה, פטנטים וייעוץ משפטי הנוגע לפיתוח השיווק לחו"ל, הוצאות ייחודיות על הפקת סרטים והוצאות ייחודיות לתצוגת קבע/מרכז הדגמה.

החל משנת 2014 עברו התקציב, הפעילות וניהול הקרן לעידוד השיווק בחו"ל לתכנית "כסף חכם" המופעלת על ידי מנהל סחר חוץ במשרד הכלכלה, ובהתאם גם שונו הנהלים ואופי התמיכה בעסקים.

התקציב בשנת 2013 הסתכם בכ-25 מיליון ש"ח, וסכום דומה הושקע על ידי היצואנים.

הסיוע ניתן ל-11 מאגדים הכוללים כ-82 יצואנים ול-32 יצואנים בודדים.

2.5. פעילויות בתחום המטה והנגשת המידע

2.5.1. השקת אפליקציה חדשה של הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים

במהלך 2013 השיקה הסוכנות אפליקציות לטלפונים ניידים המבוססות על המדיה החדשה וכמוצר משלים לדף הפייסבוק, אתר האינטרנט וערוץ היוטיוב המיועד. האפליקציה מרכזת עבור יזמים ובעלי עסקים מידע רב בנוגע לקרנות הסיוע, לתכניות ההלוואות והמענקים לעסק ולתכניות הייעוץ וההכשרה. כמו כן האפליקציה מאפשרת גישה למדריכים מקצועיים לשיווק וניהול עסק, למחשבוני לניהול העסק (כגון מחשבון לתזרים מזומנים, תמחור מוצר או תכנית עסקית), וכן היא מאפשרת פנייה ישירה וניווט אל מוקדי השטח. בשנת 2014 הסוכנות ממשיכה בפיתוח ובהעמקת הפעילות באתר האינטרנט שלה.

3. פעילויות עיקריות של הסוכנות המתוכננות לשנת 2014

3.1.2 פעילויות בתחום הייצוג, החקיקה והרגולציה

3.1.1.2 חקיקת חוק עסקים קטנים ובינוניים - המשך קידום של הצעת החוק בוועדת הכלכלה של הכנסת בהכנה לקריאה שנייה ושלישית.

3.1.1.2 ניטור חקיקה ורגולציה בעלות השפעה על עסקים קטנים ובינוניים - מתן חוות דעת על השפעה של החלטות ממשלה, הצעות חוק, תקנות ורפורמות על מגזר העסקים הקטנים והבינוניים; ייצוג העסקים הקטנים והבינוניים בוועדות הכנסת ובפורומים בין-משרדיים בממשלה; תיאום עם גורמים ממשלתיים בנושאים הנוגעים לרגולציה על עסקים קטנים ובינוניים.

3.1.1.2 עידוד רכש מקומי מעסקים קטנים ובינוניים - מציאת פתרונות משותפים עם משרד הפנים לעידוד רכש מעסקים קטנים ובינוניים ברשויות מקומיות, הסרת חסמים בתנאי סף וצמצום ימי תשלומים לעסקים.

3.1.1.2 פעילות במסגרת המיזם הלאומי "ישראל דיגיטלית" - כחלק מגיבוש ויישום של מדיניות לאומית לשימוש בטכנולוגיות מידע ותקשורת הסוכנות פועלת לגיבוש עקרונות בנושא זה בכל הנוגע לפעילות העסקים הקטנים והבינוניים. פעילות זו כוללת הגדרת כלים לשיפור השימוש בטכנולוגיות מידע ותקשורת בשירות הציבורי בכלל ונקודות הממשק שלו עם מגזר העסקים הקטנים והבינוניים.

3.2 פעילויות בתחום המחקר, המדיניות והקשרים הבין-לאומיים

3.2.1 המשך מימון וליווי של שתי קבוצות חוקרים המבצעים מחקרים על נושאים שונים הנוגעים לעסקים

קטנים ובינוניים: המדיניות המוניציפלית ביישובים ערביים כלפי עסקים ומעורבות ציבורית בקרנות מימון פרטיות לעסקים קטנים ובינוניים.

3.2.2 ביצוע סקרים ומחקרים: בשנת 2014 תבצע הסוכנות כמה סקרים ומחקרים בתחומים האלה:

- ◀ סקר עסקים כללי: סקר תקופתי שבוחן את מצב העסקים הקטנים והבינוניים בישראל. סקר זה נערך זו השנה השנייה ברציפות. נתונים נבחרים מסקר זה מפורסמים בדו"ח זה תוך השוואה לממצאי הסקר מהשנה הקודמת במטרה לאתר מגמות ולאסוף מידע באופן בלתי אמצעי מבעלי העסקים בטח.
- ◀ עומס רגולטורי: סקר ראשוני לבחינת הרגולציות המשמעותיות הנוגעות לעסקים קטנים ובינוניים בישראל תוך פילוח לענפי המשק השונים. המחקר ישמש מצד לתכנון מחקר עומק המשכי בהתאם לממצאים שיעלו.
- ◀ מדד "ידידות הרשויות המקומיות לעסקים": עריכת מחקר שמטרתו יצירת דירוג של הרשויות המקומיות בהתאם לרמת הידידות שהן מגלות כלפי עסקים קטנים ובינוניים. המחקר כולל איסוף נתונים כמותיים ואיכותיים לצד ביצוע סקר עסקים בפריסה גאוגרפית רחבה.

◀ מחקר השוואתי בין המצב בישראל למצב בעולם בכל הנוגע ליזמים וליזמות, מחקר משותף לסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים ולמרכז עירא באוניברסיטת בן-גוריון (מחקר GEM-2014 – Global Entrepreneurship Monitor).

3.2.3 שיתופי פעולה עם ה-OECD: הסוכנות משתפת בקבוצת העבודה של ה-OECD לעסקים קטנים ובינוניים.

כחלק מהפעילות בקבוצת העבודה הסוכנות מבצעת מחקר השוואתי על מימון ואשראי של עסקים קטנים ובינוניים. הממצאים בישראל משווים לממצאים של 31 מדינות אחרות מה-OECD (פרויקט Scoreboard). הממצאים ראשוניים על ישראל מהמחקר שנעשה בשנה זו מוצגים בפרסום זה.

3.2.4 כדי לקבל פרספקטיבה חיצונית השוואתית אובייקטיבית על מצב העסקים הקטנים בישראל ועל המדיניות כלפי

המגזר, סיכמה הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים עם ארגון ה-OECD שהארגון יבצע פרויקט הערכה של המדיניות

ומצב העסקים הקטנים בישראל. ארגון ה-OECD מבצע כל שנה הערכות כאלו לשתי מדינות של הארגון, ולאור הסיכום שהושג הארגון יבצע את ההערכה לישראל בשנים 2014-2015. לשם כך הקים ה-OECD צוות מומחים בין-לאומי שהגיע בחודש יוני ונפגש עם למעלה ממאה גורמים שונים במשק הישראלי כדי ללמוד על הנעשה בתחום שבו הם פועלים ולאסוף דו"חות ומידע. צוות המומחים יעסוק בשנה הקרובה באיסוף מידע נוסף, בניית הממצאים ובהכנת דו"ח מיוחד על מצב העסקים הקטנים והבינוניים בישראל.

3.2.5. כדי להעריך את היעילות של הקרן להלוואות בערבות מדינה לעסקים קטנים ובינוניים הסוכנות מבצעת פרויקט משותף עם ארגון ה-OECD, ובמסגרתו צוות מומחים בראשות פרופ' אלן רידינג מלווים את הסוכנות בפיתוח מתודולוגיה ובביצוע הערכה של הקרן. במהלך 2014 הגיע הצוות לישראל והשתתף בשלושה מפגשים ובשני סמינרים על הערכת התכנית, והוא ממשיך ללוות את הסוכנות בתכנון ובביצוע ההערכה.

3.2.6. **שיתופי פעולה עם האיחוד האירופי:** הסוכנות משתתפת בפעילויות האיחוד האירופי במסגרת EURO-MED ותיקח חלק בפעולות הסיוע של האיחוד האירופי למדינות דרום-מזרח הים התיכון. כחלק מפעילות זו הסוכנות מארגנת יחד עם האיחוד האירופי סדנה על כלים דיגיטליים שהממשלה יכולה להציע כסיוע לעסקים (e-government tools).

3.2.7. **סקירה ופרסום של ממצאי ניתוח המדיניות בישראל בנוגע לעקרונות המדיניות המומלצים בחוק העסקים הקטנים והבינוניים של האיחוד האירופי:** סקירת מקרו שמתבססת על הסקירה המשווה שהאיחוד האירופי, ה-OECD וקרן האימון האירופית (ETF) עשו לגבי ישראל בהשוואה למדינות דרום-מזרח הים התיכון, וכן על סקירה של מדינות שונות באירופה שנמדדו על פי אותם מדדים בהשוואה ל-SBA. את הסקירה על ישראל ערך בשנת 2013 צוות משותף של ה-ETF ושל ה-OECD בשיתוף עם הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים, ועיקרי הממצאים מתפרסמים בפרסום זה.

3.2.8. **ביצוע הערכות על תכניות הייעוץ של הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים -** הסוכנות מבצעת פרויקט משותף עם האיחוד האירופי, ובו האיחוד האירופי מממן ומסייע בפיתוח מתודולוגיות ובביצוע הערכות באמצעות שני מומחים בין-לאומיים, פרופ' סטיב רופר וד"ר כריסטיאן ריימר. המומחים השתתפו והנחו בחודש מארס 2014 סדנה בת יומיים בישראל על הערכת תכניות סיוע ממשלתיות לעסקים.

3.3 פעילויות סיוע בשטח

פעילויות עיקריות במסגרת מערך השטח של הסוכנות

3.3.1 הפעלת מערך המעוף - הפעלת סניפי המעוף החדשים באמצעות המפעילים שנבחרו בהליך מכרזי במהלך שנת 2013. בעת הזו מסתיים הליך של גיוס והכשרת כוח האדם, הקמת המבנים, מתן אישורי הפעלה לסניפים וכתיבה של נהלי ההפעלה למערך החדש.

3.3.2 פיתוח תכניות סיוע חדשות והפעלתן - הפעלת תכנית לפיתוח ולהעצמת היזמות ופיתוח עסקים קטנים ובינוניים במגזר המיעוטים, הפעלת תכנית "בדרך לעסקים" המיועדת לאוכלוסיות מיוחדות, הפעלת תכנית "הנגשת רכש ציבורי לעסקים" בהמשך להוראת התכ"ם שהותקנה בשנת 2013 ומטרתה ליווי עסקים קטנים ובינוניים בהתמודדות במכרזים ציבוריים, גיבוש תכנית ליווי משקיעים או עסקים המעוניינים להקים עסקים או לפעול בפריפריה, הפעלת תכנית ליווי עסקים ויזמים בהתמודדות עם חסמים ביורוקרטיים ועוד.

3.3.3 הקמה והפעלה של מרכזי עסקים - מרכזי העסקים מיועדים לסייע לשיפור ולקידום הפעילות העסקית של העסקים, שתאפשר להם לשרוד במהלך שנות פעילותם הראשונות, להגדיל את המחזור העסקי ו/או את מספר המועסקים שלהם ולפתח יציבות כלכלית במטרה לצאת מחסות המרכז לעצמאות כלכלית. בשנת 2014 מתוכננות בד בבד הפעלה של מרכזי העסקים הקיימים והקמה והפעלה של ארבעה מרכזי עסקים חדשים ייעודיים למגזר החרדי.

- 3.3.4. הערכה, בקרה ושביעות רצון ממוקדי השטח ומהתכניות המופעלות בהם** - כחלק ממערך הבקרה ייערכו סקרים תקופתיים כדי לבחון את מידת שביעות הרצון של לקוחות מוקדי השטח. כמו כן תבוצע בקרה איכותית על תוצאות של תכניות הסיוע, כמו "יוזמים עסק", "עסקים מרחוק", אפיקי מימון, מרכזי עסקים ועוד.
- 3.3.5. תכנית שדרוג של חזיתות מרכזים מסחריים** - פיתוח והטמעה של תכנית חדשה לפיתוח מרכזים מסחריים.

3.4 פעילויות סיוע בתחום המימון

- 3.4.1. הקמת קרן ליצרני בירה קטנים** - בעקבות העלאת המס על הבירה הוחלט לתמוך ביצרני בירה קטנים בישראל. הקרן תתמוך בפעולות שיווק ומיתוג של היצרנים כדי לקדם את יכולת החדירה שלהם לשווקים.
- 3.4.2. הקמת ארגון קניות לקמעונאים קטנים בישראל** - פעילות משותפת של עסקים קטנים לרכישת שירותים או טובין כלליים כדי להפחית עלויות ולייעל את התהליך.
- 3.4.3. תכנית לפיתוח מוצרים עתירי עיצוב⁴** - מטרת התכנית היא עידוד השימוש בעיצוב תעשייתי בתעשייה הישראלית המסורתית ובתעשייה המסורתית המעורבת בפיתוח מוצרים חדשים, בשדרוג מוצרים קיימים ובפיתוח אריזות חדשות, אשר העיצוב בהם מהווה חלק מהותי כדי להגביר את כושר התחרותיות. המשרד משתתף בשיעור של 60% מההוצאות המוכרות ולא יותר מ-200,000 ש"ח עבור הוצאות פיתוח של מוצר עד לשלב של גמר אב-טיפוס. **עד היום השתתף המשרד במימון 12 פרויקטים מסוג זה⁵.**
- 3.4.4. תפעול וקידום עיצוב בתעשייה⁶** - במטרה להטמיע את נושא העיצוב התעשייתי בתעשייה הישראלית גובשו תכניות סיוע שונות שנועדו להגביר את כושר התחרות של התעשייה המקומית מול יצרנים מחו"ל ולהביא לפיתוח מוצרים חדשניים ואיכותיים. כחלק מתכניות אלו הופעלה התכנית **להשתתפות במימון תערוכות עיצוב בארץ**. במסלול זה עסקים קטנים ובינוניים יכולים לקבל סיוע בעיצוב ובהקמת ביתנים הצמודים לתערוכה תעשייתית קיימת. הסכנות משתתפת בשיעור של עד 75% מההוצאות המוכרות ועד תמיכה בשיעור 100,000 ש"ח.

3.5 פעילויות בתחום המטה והנגשת המידע

- 3.5.1. תשתית לניהול ידע** - בשנת 2014 תבסס הסוכנות את התשתיות לניהול הידע בנוגע לעסקים קטנים ובינוניים, בין היתר, באמצעות אפיון של מערכת מחשוב אינטגרטיבית לטובת כלל פעילויות הסוכנות, יצירת מאגר של חברות לניהול מחקרים וסקרים ועוד.
- 3.5.2. הנגשת מידע לקוראי השפה הערבית** - בשנת 2014 תקים הסוכנות אתר אינטרנט מקביל בשפה הערבית בשיתוף עם הרשות לפיתוח כלכלי במגזר המיעוטים.
- 3.5.3. פיתוח מערך הדרכה "למידה מתוקשבת"** - פיתוח מערך הדרכה מקוונן להעברת ידע לעסקים וליזמים שיכלול קורסים סינכרוניים וא-סינכרוניים.
- 3.5.4. שדרוג ועיצוב מחודש לעמוד הבית של אתר הסוכנות** - רענון עיצובי והבלטת הכלים המרכזיים של הסוכנות בעמוד הבית של האתר בהתאם לתוצאות סקר שנערך בקרב בעלי עסקים ויזמים במוקדי השטח.
- 3.5.5. פיתוח מדריכי וידאו** - הוספת מדריכי וידאו וסרטונים ויראליים להנגשת המידע על כלי הסיוע של הסוכנות.
- 3.5.6. פורום לעסקים קטנים** - השקת פורום חדש שיאפשר לנהל דיונים רלוונטיים לעסקים קטנים ולספק במה מקצועית לתכנים רלוונטיים וכלי סיוע של הסוכנות.

4. הוראת מנכ"ל 4.19

5. פירוט של סיפורי הצלחה אפשר לראות באתר הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים.

6. הוראת מנכ"ל 4.16

שער ב'
מצב העסקים הקטנים
והבינוניים בישראל

4. סקר על עסקים קטנים ובינוניים בישראל (2014)

במטרה למפות את הסוגיות שעמן העסקים הקטנים והבינוניים בישראל מתמודדים, ערכה הסוכנות זו השנה השנייה ברציפות סקר תקופתי בקרב עסקים אלו. הסקר נערך ברבעון הראשון של שנת 2014 וכלל 500 בתי עסק⁷ בפילוחים שונים (מספר מועסקים וענף פעילות). הסקר בחן את מצבם של עסקים אלו תוך התייחסות לממצאי הסקר של אשתקד. בפרק זה מוצגים ממצאי הסקר העיקריים.

4.1 שינויים במספר המועסקים בשנה האחרונה

טבלה 2: שינויים במספר המועסקים בשנה האחרונה⁸ בפילוח לפי קבוצות גודל⁹

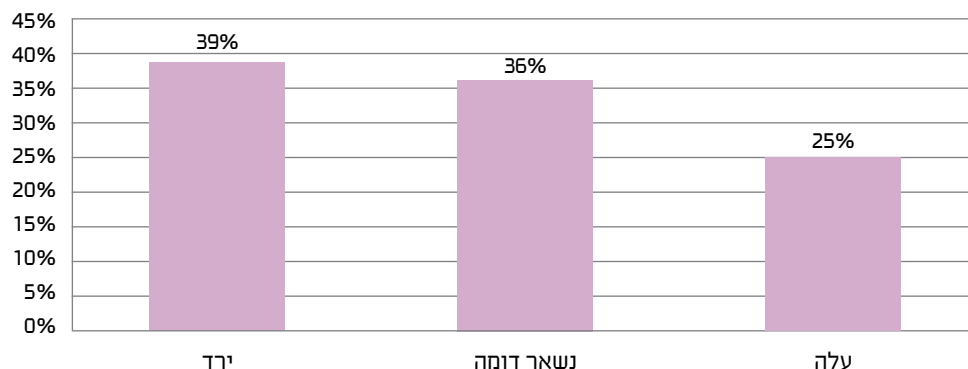
מגמה	עסק זעיר 4-1 מועסקים	עסק קטן 5-19 מועסקים	עסק בינוני 20-99 מועסקים
ירד	21%	21%	22%
נשאר דומה	67%	61%	51%
עלה	12%	18%	27%

כחמישית מכלל העסקים דיווחו על ירידה במספר המועסקים בשנה האחרונה. עם זאת מבחינת גיוס מועסקים חדשים ככל שהעסק גדול יותר, גיוס מועסקים בקרב קבוצת גודל זו גדול יותר. שיעור העסקים הזעירים שדיווחו על גיוס מועסקים חדשים עומד על 12%, בקרב העסקים הקטנים - 18% ובקרב עסקים בינוניים - 27%.

ממצא זה עולה בקנה אחד עם ממצאי הסקר הקודם, וייתכן שהוא מעיד על מגמה המאפיינת עסקים שאינם חדשים, ולפיה עסקים שאינם מגיעים לגודל הקריטי של עסק בינוני, מצטמצמים או נסגרים לאורך הזמן, ואילו עסקים בינוניים מתאפיינים במגמה של גידול.

4.2 שינויים במחזור ההכנסות

איור 4: שינויים במחזור ההכנסות

7 המדגם נלקח ממאגר הנתונים של דן אנד ברדסטריט 2013, שאינו מתיימר לכלול את כל העסקים בישראל, וכדי להקטין סבירות להטיה במדגם נבחר גודל מדגם של 500 עסקים. במדגם זה יש ייצוג גדול יותר לעסקים ותיקים לעומת הייצוג של עסקים חדשים.

8 בטבלה לא מוצגים עסקים בהעסקה עצמית (עסקים של עובד אחד), שכן עסקים אלו אינם נוטים בדרך כלל להוסיף מועסקים.

9 קבוצות גודל אלו ייקראו להלן כך: עד 4 מועסקים - עסק זעיר, 5-19 מועסקים - עסק קטן, 20-99 מועסקים - עסק בינוני. גודל מדגם של 500 עסקים. במדגם זה יש ייצוג גדול יותר לעסקים ותיקים לעומת הייצוג של עסקים חדשים.

מהתרשים באיור 4 עולה כי שיעור גדול יותר של עסקים מצביעים על ירידה בהכנסות בהשוואה לעסקים שבהם גדלו המכירות. ממצא זה דומה לממצא שהופיע בסקר הקודם.

4.3. כוונת סגירה של העסק בשנה האחרונה

כרבע מהעסקים העידו כי היו להם כוונות לסגירת העסק בשנה החולפת. שיעור זה גבוה מהשיעור המקביל בסקר הקודם שעמד על 9% בלבד מהעסקים.

התפלגות של ניתוח כוונות הסגירה לפי גודל עסק מעלה את הממצאים המפורטים בטבלה 3.

טבלה 3: כוונות סגירה לפי גודל העסק

שיעור המשיבים שחשבו לסגור את העסק	
63%	עסק זעיר: 1-4 מועסקים
31%	עסק קטן: 5-19 מועסקים
6%	עסק בינוני: 20 מועסקים ומעלה

מטבלה 3 עולה כי שיעור המשיבים ששקלו לסגור את העסק גדל, ככל שהעסק קטן יותר - כ-63% מהעסקים הזעירים שקלו סגירה לעומת 6% בלבד מהעסקים הבינוניים. ממצא זה עולה בקנה אחד עם הממצאים בסעיפים הקודמים ומחזק את הסבירות כי ככל שהעסק קטן יותר, הסיכון העסקי שלו גדול יותר. ניתוח הסיבות לרצון לסגור את העסק מעלה את הממצאים המפורטים בטבלה 4.

טבלה 4: הסיבות לכוונות לסגור עסק

שיעור	סיבה
59%	רווחיות
12%	מימון ואשראי
11%	אי-אמון ובירוקרטיה
8%	אחר
8%	בריאות/פנסיה
2%	תחרות

מטבלה 4 עולה כי הסיבות העיקריות לכוונות הסגירה נובעות מרווחיות נמוכה. בסקר לא נמצאו הבדלים מובהקים סטטיסטית בהתפלגות הסיבות לכוונת הסגירה לפי תחומי פעילות, וממצא זה מעיד כי בעיית הרווחיות הנמוכה משותפת לכל הענפים.

4.4 חסמים עיקריים

במסגרת הסקר התבקשו העסקים לפרט מהם (לתפיסתם הסובייקטיבית) החסמים העיקריים המשפיעים על מצבם. הניתוח מעלה את הממצאים המפורטים בטבלה 5.

טבלה 5: החסמים הנתפסים העיקריים

חכם	שיעור המשיבים
תחרות לא הוגנת מצד עסקים גדולים	26%
עומס בירוקרטי/מיסוי גבוה	13%
שיווק	11%
אשראי בנקאי ומימון	11%
גיוס מועסקים מקצועיים	10%
המצב הכלכלי של הלקוחות או של המשק בכלל	9%
היעדר ביקוש	5%
ידע, ניהול ותשתיות	5%
מיקום גאוגרפי	5%
אשראי לקוחות וספקים	3%
מצב פיזי/משפחתי	1%
מצב ביטחוני	1%

טבלה 5 נראה כי לטענת העסקים החסמים העיקריים המשפיעים הם תחרות לא הוגנת מצד עסקים גדולים¹⁰ ועומס בירוקרטי.

4.5 כשלים וחסמים בתחום האשראי

4.5.1 אשראי בפועל

במסגרת הסקר בוצע ניתוח של האשראי שניתן לפי ענף כלכלי וגודל עסק. להלן ממצאי הניתוח.

טבלה 6: שינויים בהיקף האשראי לפי גודל עסק

עסק זעיר 1-4 מועסקים	עסק קטן 5-19 מועסקים	עסק בינוני 20-49 מועסקים	
22%	11%	2%	ירד
63%	66%	78%	נשאר דומה
15%	23%	20%	עלה

10 יודגש כי רבים מהעסקים העידו על תחרות לא הוגנת באופן כללי ולא התייחסו לשאלה מול מי התחרות, קרי, עסקים קטנים או גדולים. ממצא זה מצריך בדיקות נוספות, שמתוכננות בסקרים העתידיים של הסוכנות.

מטבלה 6 עולה כי שיעור העסקים המדווחים על ירידה בהיקף האשראי שניתן גבוה יותר בקרב העסקים הזעירים (22%). בקרב עסקים קטנים שיעור העסקים המדווחים על ירידה באשראי עומד על 11% ובקרב עסקים בינוניים - על 2% בלבד. לעומת זאת העסקים הגדולים יותר בקבוצת הסקר מצביעים על עלייה בהיקף האשראי.

טבלה 7: שינויים בהיקף האשראי לפי תחום פעילות בשנה האחרונה

תעשייה	שירותים	מקצועות חופשיים	מסחר	ירד	נשאר דומה	עלה
21%	15%	16%	15%	ירד	נשאר דומה	עלה
62%	67%	77%	64%	ירד	נשאר דומה	עלה
17%	18%	7%	21%	ירד	נשאר דומה	עלה

מטבלה 7 ניכר כי בתחום התעשייה חלה ירידה בהיקף האשראי שניתן בכ-21% מהעסקים לעומת הענפים האחרים, שבהם שיעור העסקים המדווחים על ירידה באשראי שניתן עומד על כ-15% בלבד. ייתכן שממצאים אלו מורים כי תחום התעשייה נתפס כתחום מסוכן יותר בעיני המלווים (הבנקים). הממצא עלול להצביע על הקושי שיש לעסקים בתחום התעשייה.

4.5.2 פוטנציאל גיוס אשראי

במסגרת הסקר נשאלו העסקים לגבי הערכתם הסובייקטיבית את הפוטנציאל של גיוס האשראי שלהם מהמערכת הבנקאית.

טבלה 8: הערכת העסק את יכולתו לגייס אשראי מהבנק

100-50 מועסקים	49-20 מועסקים	19-5 מועסקים	4-1 מועסקים	ירדה	נשארה דומה	עלתה
8%	11%	13%	18%	ירדה	נשארה דומה	עלתה
67%	67%	66%	66%	ירדה	נשארה דומה	עלתה
25%	22%	21%	16%	ירדה	נשארה דומה	עלתה

כפי שאפשר לראות בטבלה 8, כשני שלישים מהעסקים מכל הגדלים מדווחים על יציבות בפוטנציאל של גיוס האשראי. עם זאת שיעור העסקים המדווחים על ירידה בפוטנציאל הגיוס יורד, ככל שהעסק גדול יותר, ובה בעת שיעור העסקים המדווחים על עלייה בפוטנציאל הגיוס עולה, ככל שהעסק גדול יותר. ממצאים אלה עולים בקנה אחד עם הממצאים שעלו בסעיפים הקודמים על האשראי וגודל העסקים.

4.5.3 התאמת היקף האשראי לצורכי העסק

בעלי העסקים התבקשו לדרג מ-1 עד 10 עד כמה היקף האשראי שניתן לעסק מאפשר את פעילותו השוטפת (1 משמעו כלל לא מאפשר ו-10 - מאפשר מאוד). הציון הממוצע עומד על 6.6, כלומר, הוא משקף מצב שבו במוצע היקף האשראי מאפשר את פעילות העסק. בפילוח הציון של היקף האשראי לפי קבוצות גודל הממוצע התפלג באופן המתואר בטבלה 9.

טבלה 9: ציון התאמת היקף האשראי לצרכים

ממוצע דירוג	
6.41	עסק זעיר: 2-4 מועסקים
7.08	עסק קטן: 5-19 מועסקים
6.61	עסק בינוני: 20 מועסקים ומעלה
6.61	ציון כולל

מהטבלה עולה שיש הבדל (מובהק סטטיסטית) בין הציונים של התאמת היקף האשראי של קבוצות הגודל השונות - בקבוצת העסקים הקטנים ציון התאמת היקף האשראי לצרכים הנו הגבוה ביותר. ייתכן כי ממצא זה משקף את העובדה שבקבוצה זו קיימת היציבות הרבה ביותר, הן במחזור והן במספר המועסקים, ולפיכך צורכי האשראי שלה קבועים. חשוב לציין כי בפילוח לפי תחום פעילות לא נמצא הבדל מובהק בציון היקף האשראי. ממצא זה מפתיע לנוכח ההשערה כי בתחומי התעשייה והמסחר צורכי האשראי (הון חוזר) בדרך כלל גבוהים יותר.

4.5.4. ממוצע ימי האשראי

העסקים נשאלו על ממוצע ימי אשראי בעסק בהתייחסות הן לאשראי ספקים והן לאשראי לקוחות. להלן התוצאות בהשוואה לסקר הקודם.

טבלה 10: ממוצע ימי האשראי

ממוצע ימי אשראי		סוג אשראי
66	סקר קודם	אשראי לקוחות
50	סקר נוכחי	
70	סקר קודם	אשראי ספקים
44	סקר נוכחי	

מטבלה 10 עולים הממצאים הבאים:

- אשראי הלקוחות הממוצע ירד באופן מובהק בהשוואה לסקר הקודם מ-66 ימים לכ-50 ימים.
- בד בבד ירד אשראי הספקים הממוצע אף הוא באופן מובהק בהשוואה לסקר הקודם מ-70 ימים ל-44 ימים (!). הירידה בימי אשראי הלקוחות ואשראי הספקים בקרב עסקים קטנים ובינוניים יכולה להיות קשורה ל"שיח" כללי הקיים כיום במשק בדבר הצורך להוריד את ימי האשראי. לחלופין הירידה יכולה להיות קשורה למאמצים הנעשים באגף החשב הכללי במשרד האוצר לצמצם את ימי האשראי של הרשויות הציבוריות לעסקים קטנים, והיא יכולה גם להתקשר להחלת הדיווח המזומן במע"מ על קבוצת עסקים קטנים רחבה יותר (עקב תיקון חוק המע"מ ולפיו מע"מ במזומן יחול על קבוצת עסקים רחבה יותר). הדבר מצביע על שיפור בוודאות הפיננסית של העסקים (בכלל המשק), שכן מספר גבוה של ימי אשראי מגדיל את

חוסר הוודאות. ואולם בחלוקה לפי גודל עסקים אפשר לראות שיש הרעה במצב האשראי של העסקים הקטנים והבינוניים, מכיוון שמספר ימי האשראי שהם יכולים לקבל מהספקים שלהם ירד באופן משמעותי יותר מהירידה במספר ימי האשראי שהם נדרשים לתת ללקוחות שלהם.

התפלגות ימי האשראי לפי גודל עסק

טבלה 11: ממוצע ימי האשראי לפי גודל עסק

אשראי לקוחות	אשראי ספקים	
43	50	4-2 מועסקים
55	57	19-5 מועסקים
49	54	49-20 מועסקים
40	40	100-50 מועסקים

קבוצת העסקים הקטנים (5-19 מועסקים) מאופיינת באופן מובהק במשך ימי אשראי הארוך ביותר - הן מול הספקים והן מול הלקוחות. ממצא דומה נמצא גם בשנה שעברה, אולם בעוד בשנה שעברה משך ימי האשראי הארוך ביותר היה בענפי המסחר, בסקר הנוכחי נמצא שמשך ימי האשראי הארוך ביותר הוא בענפי התעשייה.

4.5.5 מקורות מימון נוספים לאשראי הבנקאי

טבלה 12: מקורות מימון

מקורות מימון	שיעור העונים
הלוואות מהבנק	57%
אשראי בנקאי שוטף ¹¹	18%
הלוואות ממכרים/ממקורות מימון עצמאיים	17%
ניכיון שיקים/פקטורינג	8%

מטבלה 12 נראה כי הלוואות ואשראי בנקאי הם מקור המימון העיקרי של העסקים הקטנים והבינוניים.

11. בחלק ניכר מהעסקים הקטנים והזעירים חשבון העסק מתנהל יחד עם החשבון הביתי, והאשראי הניתן ("מינוס") משמש גם כמקור מימון לעסק.

4.6. הסתייעות ביועצים חיצוניים

למעלה מחמישית מהעסקים העידו שהסתייעו ביועצים חיצוניים לפי ההתפלגות שלהלן.

טבלה 13: תחומי הייעוץ

תחום ייעוץ	שיעור
פיננסי	34%
שיווקי	29%
ארגוני/תפעולי	29%
תקינה ¹²	8%

מטבלה 13 עולה כי התחום הפיננסי הוא הנדרש ביותר בנוגע לקבלת ייעוץ חיצוני. להלן התפלגות המסתייעים ביועצים חיצוניים לפי תחום פעילות העסק.

טבלה 14: הסתייעות בייעוץ לפי פעילות העסק

תחום פעילות	שיעור
מסחר	40%
שירותים	36%
תעשייה	19%
מקצועות חופשיים	5%

מטבלה 14 עולה כי בתחומי המסחר והשירותים נעשה שימוש רב בייעוץ חיצוני, ואילו בתחומי המקצועות החופשיים אין כמעט שימוש בכלי זה.

טבלה 15: התפלגות המסתייעים ביועצים חיצוניים לפי גודל העסק

סך מועסקים	סך מועסקים
4-2 מועסקים	33%
19-5 מועסקים	34%
49-20 מועסקים	12%
100-50 מועסקים	4%

כפי שאפשר לראות מניתוח זה, השימוש הרב ביותר בשירותי ייעוץ נעשה בעסקים זעירים וקטנים.

12. לעסקים הוגדרה התקינה כרגולציה, דברים שנובעים מהחוק או דרישה של רשויות. למשל, רישיון עסק ואיכות הסביבה לרבות עמידה בתקנים הנדרשים לצורך רגולציה

4.7. קידום מכירות וחשיפה

במסגרת הסקר נשאלו העסקים באילו אמצעים הם מביאים את המוצר/השירות לידיעת הצרכנים¹³. במסגרת הסקר יכלו המשיבים לענות יותר מתשובה אחת. נמצא כי כ-40% מהעסקים (בעיקר הזעירים) לא עשו פעילות מעין זו. מקרב העסקים שעשו פעילות קידום מכירות, הצינורות העיקריים שבהם נעשה שימוש מפורטים בטבלה 16.

טבלה 16: צינורות קידום מכירות וחשיפה

אמצעי	שיעור העונים ¹⁴
קידום מכירות באינטרנט דרך פורטלים שונים	24%
פרסום ברשתות חברתיות (פייסבוק, טוויטר, לינקדאין ועוד)	21%
קידום מכירות במנועי חיפוש (גוגל, יאהו ועוד)	19%
פרסום בעיתונות	12%
דיוור ישיר ו/או פליירים	13%
אנשי מכירות	8%
פרסום דרך אפליקציות סלולר (WAZE, EASY, אפליקציית YNET/הארץ וכדומה)	3%

מטבלה 16 נראה כי כרבע מהעסקים שעשו פעולות של קידום מכירות וחשיפה, עשו זאת דרך פורטלים שונים, ובסך הכול כשני שלישים מהעונים (64%) עשו פעולת קידום מכירות דרך פלטפורמות הקשורות ברשת האינטרנט. 42% מהעסקים לא עשו פעילות קידום מכירות כלשהי בשנה האחרונה.

4.8. אתר אינטרנט

ל-45% מהמשיבים יש אתר אינטרנט ייעודי, וקיומו של אתר מעין זה נפוץ בעיקר בקרב עסקים זעירים וקטנים בתחומי המסחר והשירותים. להלן התפלגות הסיבות העיקריות להקמה ולאחזקה של אתר באינטרנט.

טבלה 17: השימושים באתר האינטרנט

פעולה	שיעור
היכרות וקריאת מידע מקצועי	64%
פנייה לשירות לקוחות	17%
ביצוע פעולות שונות כמו הזמנת תורים	7%
יצירת קשר	8%
ביצוע תשלום לקוחות דרך האתר	4%

13. חשוב לציין כי האסטרטגיה השיווקית הננקטת מושפעת גם מסוג קהל היעד - אם השיווק מתבצע ללקוחות קצה או ללקוחות עסקיים אחרים.
14. שיעור זה חושב מתוך כלל העונים שעשו פעולת שיווק כלשהי.

מטבלה 17 נראה כי השימוש העיקרי באתר האינטרנט הוא לשם חשיפת העסק - היכרות וקבלת מידע מקצועי. כמו כן התבקשו בעלי העסקים לדרג עד כמה אתר האינטרנט שברשותם תורם לעסק (דירוג מ-1 עד 10, כאשר 1 משמעו כלל לא תורם ו-10 - תורם מאוד). הציון הממוצע שהתקבל עמד על 5.16; דהיינו, בעלי העסקים אינם משוכנעים כי ההשקעה בהקמה ובתחזוקה של אתר עצמי אכן תורמת לעסק. לא נמצא הבדל בציון הממוצע בין תחומי הפעילות של העסק.

5. ניתוח תמונת מצב העסקים הקטנים והבינוניים בישראל

פרק זה כולל סקירה סטטיסטית על נתונים נבחרים אודות מצב העסקים הקטנים והבינוניים בישראל ועל חלקם בכלכלה הישראלית. בפרק מוצגת התפלגות העסקים בכלכלה הישראלית לפי קבוצות גודל באמצעות בחינת אינדיקטורים שונים: מספר עסקים, מספר מועסקים, מחזור ותרומה לתוצר. לאחר מכן מודגמת הריכוזיות היחסית בענפים מוטי הון לעומת ענפים מוטי כוח אדם בהתפלגות הערך המוסף, וכן מוצגים נתונים על פריון העבודה בקבוצות הגודל של העסקים. בפרמטרים שעבורם קיימים נתונים זמינים, מוצגת גם השוואה לממוצע מדינות ה-OECD. הניתוחים בפרק זה מבוססים בעיקר על נתוני הל"מ (2010-2012), שחלקם מופיעים בפרסומים פומביים וחלקם מבוססים על עיבודים שנעשו באופן ייעודי עבור הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים, וכן על סקירה בין-לאומית של ה-OECD. עקב שימוש במגוון מקורות מידע לא תמיד אפשר להציג את כל הטווח של קבוצות הגודל של העסקים, ולכן לעתים החלוקה נעשית לפי קבוצות גודל שונות. כמו כן הנתונים אינם מתייחסים תמיד לכלל אוכלוסיית העסקים במשק¹⁵, ושנת הנתונים העדכנית ביותר משתנה בין הנושאים השונים בהתאם לזמינות של מקורות המידע.

הנתונים שהציגה הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים בפרסום בשנה שעברה כללו ניתוחים סטטיסטיים על כלל המעסיקים במשק הישראלי בפילוח לפי קבוצות גודל של מועסקים ומחזור. בדו"ח זה השתדלנו לתת, ככל האפשר, ניתוחים סטטיסטיים של הסקטור העסקי בלבד. מסיבה זו חלק מהנתונים שמוצגים בדו"ח זה נמוכים מהנתונים של שנה שעברה, אף כי המשק צמח הן בכמות המועסקים והן במחזור שלו. ככל האפשר השתדלנו לצרף לניתוחים גם את הנתונים של כלל המשק כדי לאפשר השוואה עם שנים קודמות. ההבדלים במספר העסקים, במועסקים ובתוצר של העסקים הקטנים והבינוניים אינו שונה בהרבה בין המגזר העסקי לבין כלל המעסיקים במשק, מכיוון שרוב העסקים הקטנים והבינוניים שייכים למגזר העסקי. לעומת זאת בין המעסיקים הגדולים במגזר העסקי לבין המעסיקים הגדולים בכלל המשק יש הבדל גדול מאוד, ולכן ההבדלים בהשוואות בין המעסיקים הגדולים למעסיקים הקטנים והבינוניים שונים באופן מהותי בין הניתוחים הסטטיסטיים של המגזר העסקי ובין הניתוחים הסטטיסטיים של כלל המשק. מכיוון שהנתונים על כלל המשק כוללים גופים ציבוריים, כגון: משרדים ממשלתיים, רשויות מקומיות, בתי ספר ועוד, הרי בהתייחסות לנתוני כלל המשק יתוארו הגופים השונים כ"מעסיקים", ואילו במגזר העסקי רוב הגופים הם עסקים, ולכן בתיאור המגזר העסקי ההתייחסות תהיה לעסקים ולא למעסיקים.

5.1 מספר העסקים הקטנים והבינוניים¹⁶

5.1.1 נתוני המגזר העסקי 2012¹⁷

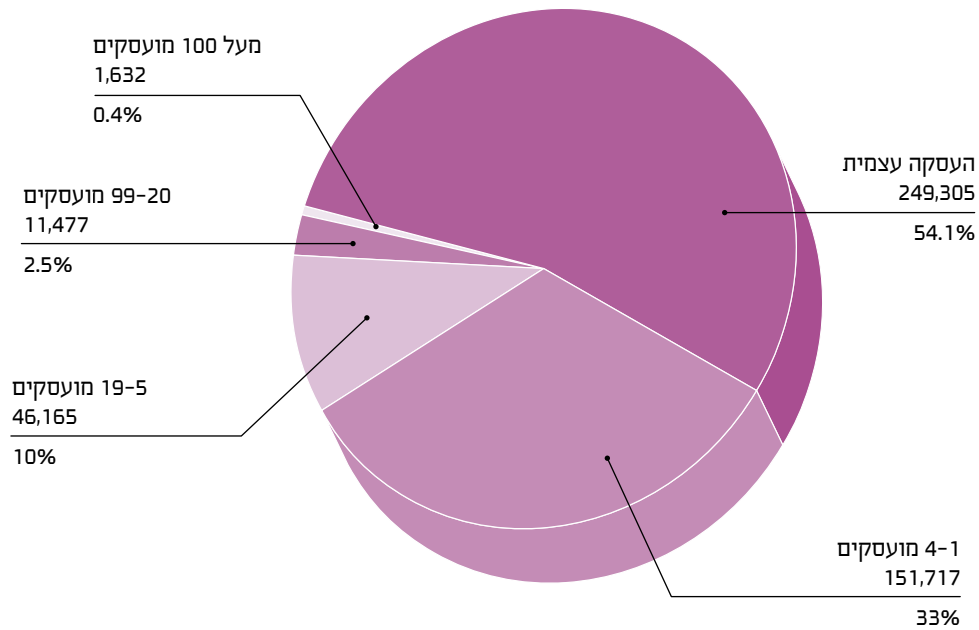
מספר העסקים במגזר העסקי בלבד לרבות עסקים שאינם מעסיקים שכירים, עומד על 460,296 עסקים. התפלגותם מוצגת באיור 5.

15. בכל סעיף יצינו מקור הנתונים, שנת הנתונים והאוכלוסייה שאליה הם מתייחסים.

16. כל הנתונים בסעיף זה לגבי ישראל מבוססים על עיבוד הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים לנתונים שנמסרו מהל"מ.

17. יש לציין כי נתונים אלו אינם כוללים שותפויות מע"מ המהוות כ-4% ממספר העסקים במשק.

איור 5: התפלגות מספר העסקים במגזר העסקי - לפי קבוצות גודל, 2012

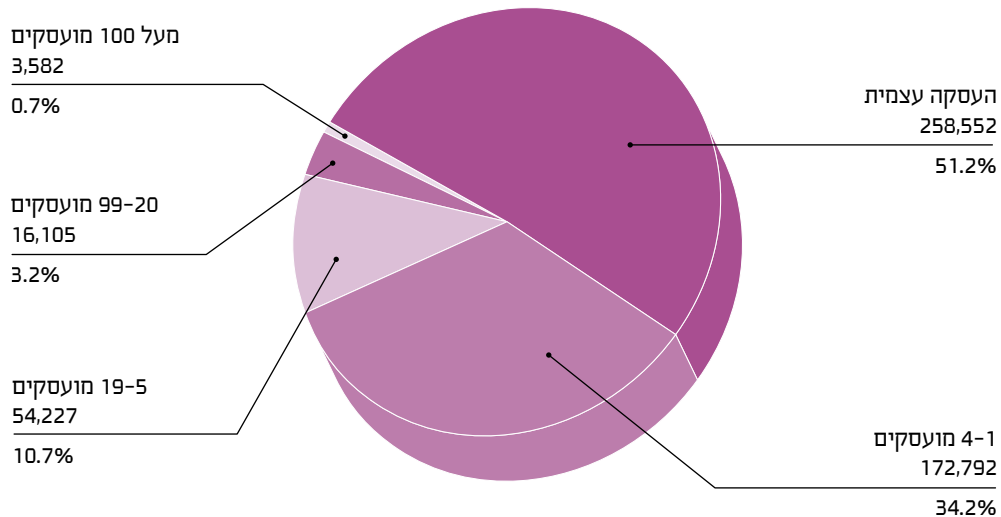
רוב העסקים במגזר העסקי הם עצמאיים המעסיקים את עצמם בלבד. יחד עם העסקים הזעירים, המעסיקים עד ארבעה מועסקים, הם מהווים כ-87% מהעסקים במשק. אחוז העסקים הגדולים הנו כ-0.4% בלבד מכלל העסקים.

5.1.2. נתוני כלל המשק הישראלי 2012¹⁸

מספר המעסיקים הקטנים והבינוניים לרבות מעסיקים שאינם מעסיקים שכירים עומד על 505,258 מעסיקים. התפלגות המעסיקים לפי ההגדרה בישראל מוצגת באיור 6. לפי הגדרה זו יותר ממחצית מהמעסיקים בישראל אינם מעסיקים שכירים, המעסיקים הזעירים (1-4 מועסקים) מהווים כשליש מהמעסיקים במשק, מעסיקים קטנים (5-19 מועסקים) מהווים כ-11%, המעסיקים הבינוניים (20-99 מועסקים) מהווים כ-3%, ואילו המעסיקים הגדולים שבהם מעל 100 מועסקים מהווים פחות מאחוז אחד בלבד. בהשוואה לשנת 2011 אפשר להבחין ביציבות בהתפלגות הפנימית של מספר המעסיקים בין קבוצות הגודל.

18. הנתונים כוללים גם מגזר ציבורי וגם שותפויות מע"מ.

איור 6: התפלגות מספר המעסיקים בכלל המשק - לפי קבוצות גודל, 2012

5.1.3. ריכוזיות גאוגרפית של המעסיקים בכלל המשק (לפי נתוני 2011)

המעסיקים בישראל אינם מחולקים באופן אחיד על פני כל האזורים במדינה. בחינה של פיזור המעסיקים על פני האזורים השונים דורשת התחשבות בפיזור האוכלוסייה בישראל, שאף היא אינה מחולקת באופן אחיד מבחינה גאוגרפית. על כן המדד שייבחן הוא מספר המעסיקים לכל עשרת אלפים נפשות באזור. הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה נוהגת בדו"חותיה לחלק את ישראל לשבעה מחוזות עיקריים, ולפיהם מוצג מדד זה.

טבלה 18: מספר המעסיקים¹⁹ לכל 10,000 נפשות בחלוקה לאזורים גאוגרפיים, 2011

מחוז ונפה	מספר מעסיקים לכל 10,000 נפשות	אוכלוסייה (בעשרות אלפים) בדצמבר 2011	סך עסקים
סך כולל	629.04	783.66	492,952
מחוז תל אביב	1,048.70	129.5	135,807
מחוז המרכז	697.81	189.44	132,194
מחוז חיפה	596.03	92.67	55,234
מחוז הצפון	521.77	130.46	68,070
מחוז ירושלים	440.24	96.88	42,650
מחוז הדרום	421.98	112.16	47,329
יהודה ושומרון	358.46	32.55	11,668.0

¹⁹ הנתונים מתייחסים לכלל המגורים - עסקי ולא עסקי וכוללים שותפויות מע"מ. יש לציין כי מספרי העסקים בטבלה זו כוללים גם עסקים גדולים. מאחר שמספרם היה נמוך מ-3,500 בשנה זו, כלומר, הם מהווים פחות מחוז מכלל העסקים במשק, יש להניח כי הוצאתם לא תשפיע באופן משמעותי על ההתפלגות.

כפי שניתן לראות בטבלה 18, ב-2011 היו כ-630 מעסיקים לכל עשרת אלפים נפשות. אפשר להבחין כי מחוז תל אביב חריג מבחינת היחס בין כמות המעסיקים למספר התושבים בו, ויחס זה גבוה באופן משמעותי בהשוואה ליתר המחוזות.

בחינה של טבלה 19 ובה מספר לידות המעסיקים לכל עשרת אלפים נפשות בכל מחוז בשנת 2011 מעלה תמונה דומה. בממוצע בישראל נולדו כשישים מעסיקים חדשים לכל עשרת אלפים תושבים, אך גם במדד זה קיימים פערים משמעותיים בין המחוזות השונים. מגמה זו צפויה לחזק ולהגדיל את הפער בהתפלגות של מספר המעסיקים באזורים השונים שהוצגה בטבלה 18.

◀ טבלה 19: מספר לידות המעסיקים²⁰ לכל 10,000 נפשות בחלוקה לאזורים גאוגרפיים, 2011

מחוז ונפה	מספר לידות מעסיקים לכל 10,000 נפשות	אוכלוסייה (בעשרות אלפים) בדצמבר 2011
סך כולל	59.72	783.66
מחוז תל אביב	92.79	129.5
מחוז המרכז	65.76	189.44
מחוז חיפה	55.06	92.67
מחוז הצפון	53.44	130.46
מחוז הדרום	44.68	112.16
מחוז ירושלים	40.56	96.88
יהודה ושומרון	40.37	32.55

5.1.4 השוואה בין-לאומית²¹ (לפי נתוני 2010)

כפי שאפשר לראות בטבלה 20, התפלגות קבוצות הגודל בישראל דומה להתפלגות הממוצעת בקרב העסקים במדינות ה-OECD. עם זאת בישראל החלק היחסי של העסקים הקטנים והבינוניים (+10-250 מועסקים) קטן יותר בהשוואה למדינות מפותחות אחרות, ואילו החלק היחסי של העסקים הזעירים (עד 10 מועסקים) ושל העסקים הגדולים (מעל 250 מועסקים) גדול יותר מהחלק היחסי במדינות המפותחות.

◀ טבלה 20: התפלגות מספר העסקים לפי קבוצות גודל - ישראל לעומת ממוצע ה-OECD, 2010

קבוצת גודל (מספר מועסקים)	סך עסקים	9-0 ²²	19-10	49-20	249-50	+250
ישראל	480,055	92.32%	3.82%	2.36%	1.17%	0.33%
ממוצע OECD		90.79%	4.78%	2.81%	1.35%	0.27%

20. הנתונים מתייחסים לכלל המגזרים - עסקי ולא עסקי וכוללים שותפויות מע"מ. יש לציין כי מספרי העסקים בטבלה זו כוללים גם עסקים גדולים. מאחר שמספרם היה נמוך מ-3,500 בשנה זו, כלומר, הם מהווים פחות מאחוז מכלל העסקים במשק, יש להניח כי הוצאתם לא תשפיע באופן משמעותי על ההתפלגות.

21. הנתונים לגבי ממוצע ה-OECD לקוחים מתוך פרסום של ה-OECD: Entrepreneurship at a Glance 2013. הממוצע מתייחס ל-26 מדינות שלגביהן הנתונים זמינים מלבד ישראל. המדינות החברות ב-OECD שהושמטו הן יוון, איסלנד, אירלנד, נורבגיה, יפן, מקסיקו וצ'ילה.

22. הקבוצה כוללת גם עסקים שאינם מעסיקים שכירים, אלא רק את עצמם - דהיינו, נחשבים עובד יחיד.

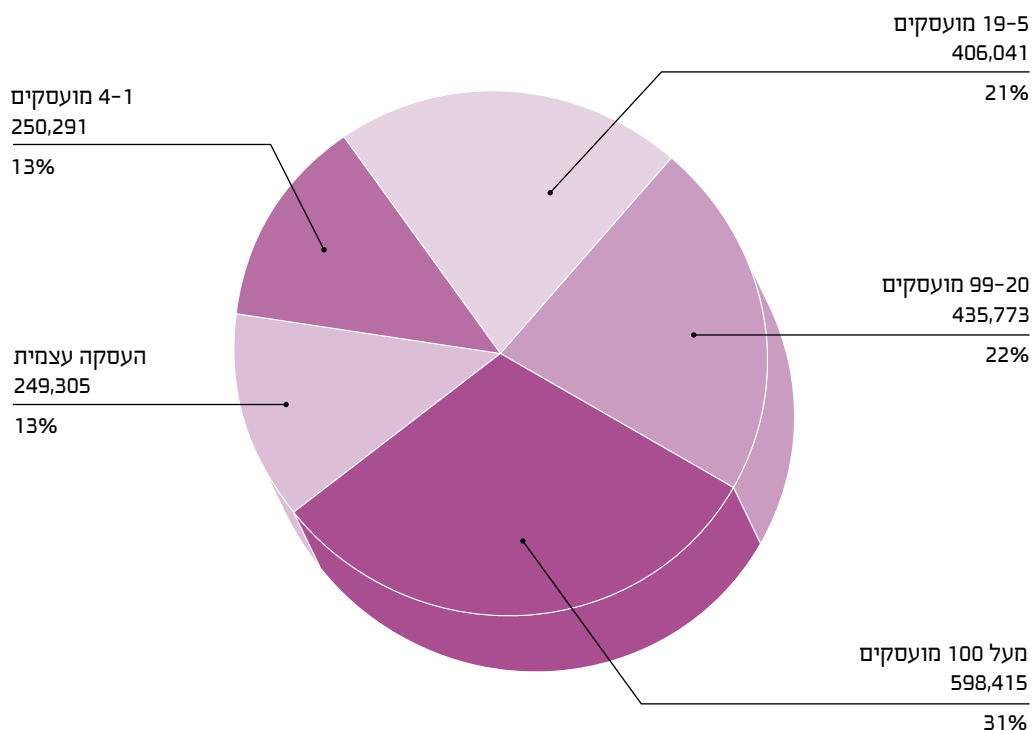
יש להדגיש כי הגדרת הגודל המקובלת בארץ לעסקים קטנים ובינוניים שונה במידת מה מההגדרה המקובלת באיחוד האירופי ובחלק גדול ממדינות ה-OECD.²³ כמו כן עבור נתוני ישראל, קבוצת הגודל "50-249" כוללת עסקים המעסיקים 200-50 מועסקים, ואילו קבוצת הגודל "250+" כוללת עסקים המעסיקים מעל 200 מועסקים.

5.2 מועסקים בעסקים קטנים ובינוניים²⁴

5.2.1 נתוני המגזר העסקי 2012²⁵

מספר המועסקים במגזר העסקי בלבד ובכללם מי שאינם מעסיקים שכירים, עומד על 1,939,825 מועסקים. התפלגותם מוצגת באיור 7.

איור 7: התפלגות מספר המועסקים במגזר העסקי לפי קבוצות גודל, 2012

מספר המועסקים עולה עם העלייה בקבוצת הגודל של העסקים, אף כי עלייה זו מתונה יחסית. העסקים הקטנים והבינוניים מעסיקים 69% מהמועסקים במגזר העסקי.

23. ההבדלים בין ההגדרות שנקבעו על ידי הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים כהגדרות הרשמיות הנהוגות בארץ לבין האיחוד האירופי: עסקים זעירים - 4-0 מועסקים בארץ לעומת 9-0 מועסקים באיחוד האירופי; עסקים קטנים - 5-20 מועסקים בארץ לעומת 10-50 מועסקים באיחוד האירופי; עסקים בינוניים - 20-100 מועסקים בארץ לעומת 50-250 מועסקים באיחוד האירופי.

24. כל הנתונים בסעיף זה לגבי ישראל מבוססים על עיבוד הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים לנתונים שנמסרו מהלמ"ס.

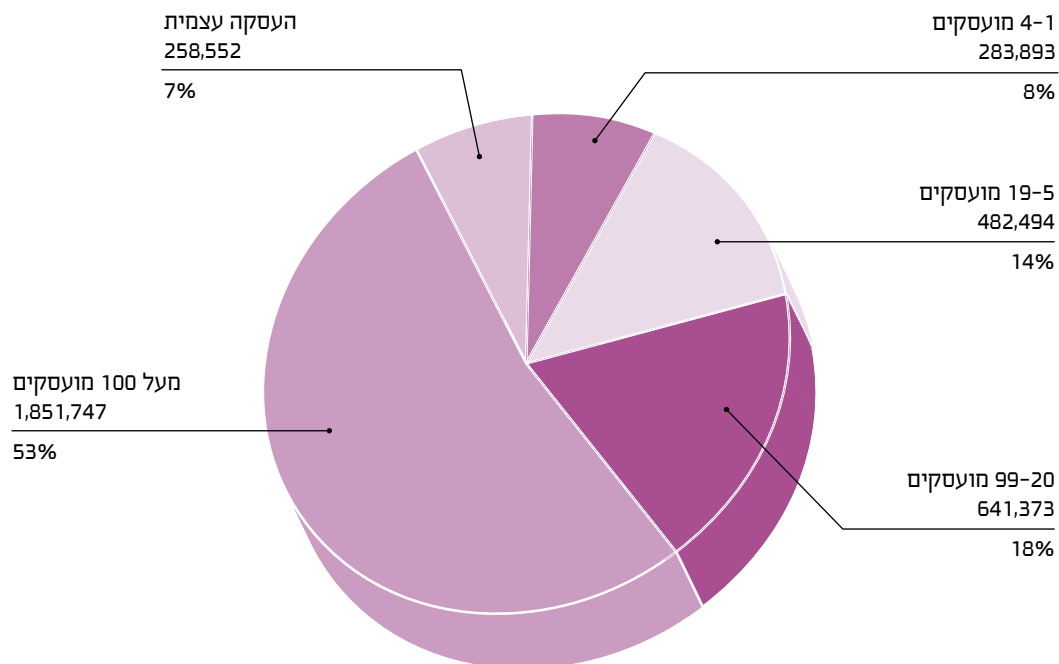
25. יש לציין כי נתונים אלו אינם כוללים את מספר המועסקים בשותפויות מע"מ המהווים נתח משמעותי מהמגזר העסקי, אולם אינם נותנים מידע על העסקים השותפים בהם לפי גודל העסק. אומדן הסוכנות לשיעור המועסקים בשותפויות אלו עומד על כ-19% מהמועסקים במגזר העסקי.

5.2.2. נתוני כלל המשק הישראלי 2012²⁶

כמות המשרות הממוצעת אצל כלל המעסיקים (כלומר, לא רק סקטור עסקי) שבהם עד 100 מועסקים היא 1,407,760 משרות, ובתוספת 258,552 משרות של עצמאים וחברות שאינן מעסיקות עובדים מעסיקים אלו מייצרים 1,666,312 משרות במשק²⁷. כמות המשרות אצל מעסיקים שבהם מעל 100 מועסקים היא 1,851,747 משרות. המעסיקים הקטנים והבינוניים, שרובם המכריע הם עסקים, מעסיקים אפוא כ-47% מהמועסקים במשק, ואילו המעסיקים הגדולים, שרובם גופים ציבוריים ועמותות, מעסיקים כ-53% מכמות המשרות במשק, אף שמספר מעסיקים אלו מהווה פחות מאחוז מכלל המשק (ראו סעיף 5.1.2).

ביחס לנתוני 2011 יש עלייה במספר המשרות בכל קבוצות הגודל, אך ההתפלגות הפנימית נותרת יציבה יחסית.

איור 8: התפלגות מספר המועסקים בכלל המשק לפי קבוצות גודל של מעסיקים, 2012

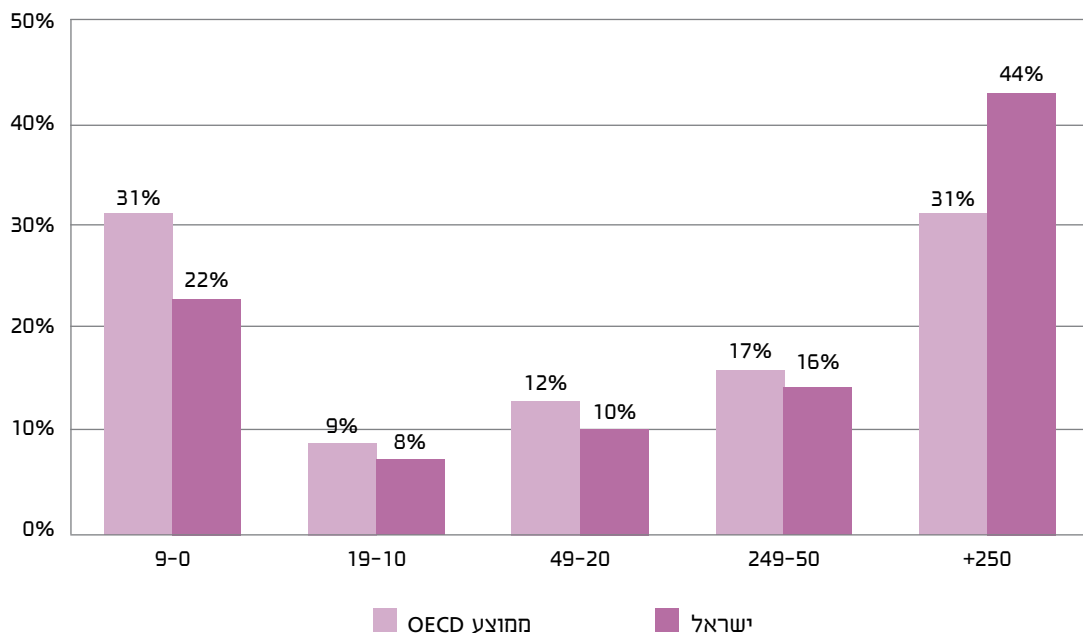
אפשר לראות כי התפלגות המועסקים במגזר העסקי שונה מאוד מהתפלגותם בכלל המשק. בהתבוננות על כלל המשק חלקם היחסי של המועסקים אצל המעסיקים הקטנים והבינוניים עומד על כ-47% בלבד, אך התבוננות על המגזר העסקי בלבד מעלה כי חלקם היחסי עומד על 69% (ראו איור 7). ממצא זה מדגיש את חשיבותם של העסקים הקטנים והבינוניים להנעת הכלכלה כולה ומבהיר מדוע גלום פוטנציאל כלכלי גבוה בעסקים אלו.

²⁶ הנתונים בסעיף זה כוללים את כל המגזרים (עסקי ולא עסקי) וכן את המועסקים בשותפויות מע"מ.
²⁷ יש לציין כי מספר זה אינו כולל 66,452 עוסקים פטורים בהתאם לאופן שבו הלמ"ס מציגה את דו"חותיה.

5.2.3. השוואה בין-לאומית²⁸ (נתוני 2010)

בדומה לנתוני 2008 שפורסמו בדו"ח התקופתי של הסוכנות לשנת 2013, השוואה בין-לאומית מראה כי ברוב מדינות OECD-ה משרות השכיר במשק מרוכזות בעיקר בקצוות של קבוצות הגודל. במילים אחרות, מרבית המשרות במדינות ה-OECD מרוכזות בעסקים שבהם 0-9 מועסקים (לרבות העסקה עצמית ללא שכירים) ובעסקים שבהם למעלה מ-250 מועסקים, ונתחי השוק של קבוצות אלו דומים (31% מהמועסקים במשק בכל אחת מהקבוצות נכון לשנת 2010). בישראל המגמה דומה אך מוטה כלפי העסקים הגדולים.

איור 9: התפלגות ההעסקה ביחס למוצע ה-OECD, 2010

בדומה להשוואה על מספר המועסקים בטבלה 20, נתוני ישראל עבור קבוצת הגודל "249-50" כוללים עסקים המעסיקים 200-500 מועסקים, ואילו קבוצת הגודל "+250" כוללת עסקים המעסיקים מעל 200 מועסקים.

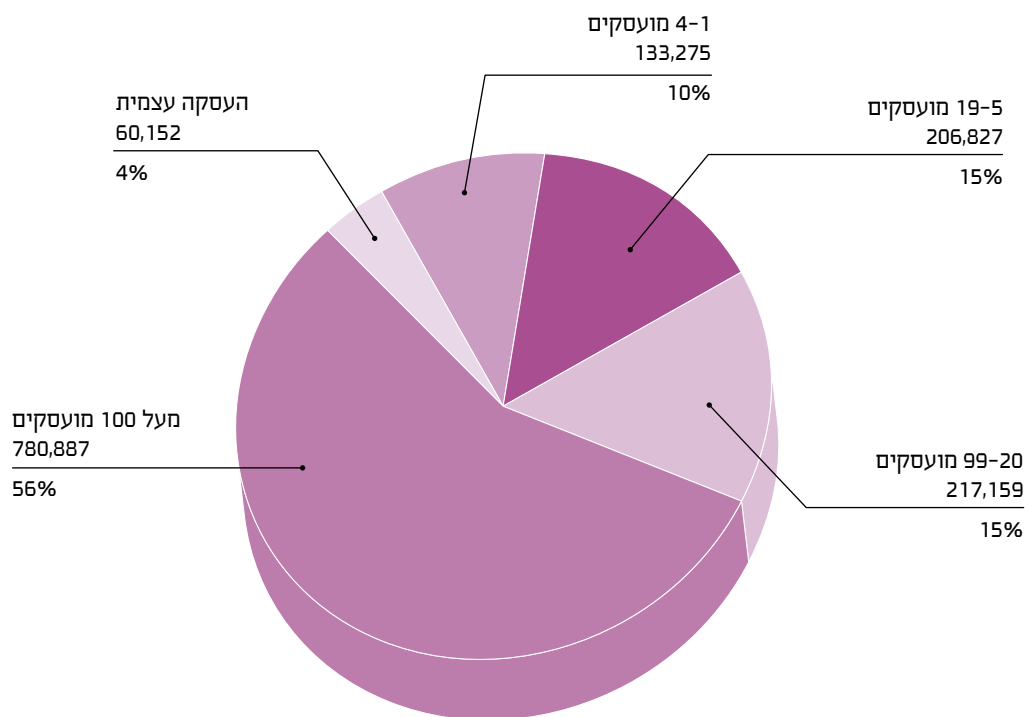
5.3. התפלגות המחזור של העסקים במגזר העסקי לפי קבוצות גודל שונות²⁹

נתוני התפלגות המחזור של העסקים במשק הישראלי מראים כי חלק גדול מהמחזור מרוכז בקבוצת העסקים הגדולים (מעל 100 מועסקים). כיוון שפרסומי ה-OECD אינם כוללים נתונים על התפלגות המחזור או הפדיון, לא ניתן לבצע השוואה בין-לאומית.

28. הנתונים לגבי ממוצע ה-OECD לקוחים מתוך פרסום של ה-OECD: Entrepreneurship at a Glance 2013. הממוצע מתייחס ל-26 מדינות שלגביהן הנתונים זמינים מלבד ישראל. המדינות החברות ב-OECD שהושמטו הן צרפת, איסלנד, אירלנד, הולנד, נורבגיה, קנדה, ניו זילנד, קוריאה הדרומית, צ'ילה ואסטוניה.

29. הנתונים מבוססים על עיבוד שנעשה בסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים לנתונים שנמסרו מהלמ"ס, שמקורם בנתוני מס הכנסה, וכן על בסיס הנתונים הפומביים בפרסום עוסקים ופדיון בענפי המשק על פי מס ערך מוסף 2011.

איור 10: התפלגות מחזור הדו"ח לפי קבוצות גודל, במיליוני שקלים, 2011

5.4 תרומת עסקים קטנים ובינוניים לתוצר של המגזר העסקי (על סמך נתוני ערך מוסף)³⁰

5.4.1 נתוני המגזר העסקי 2010

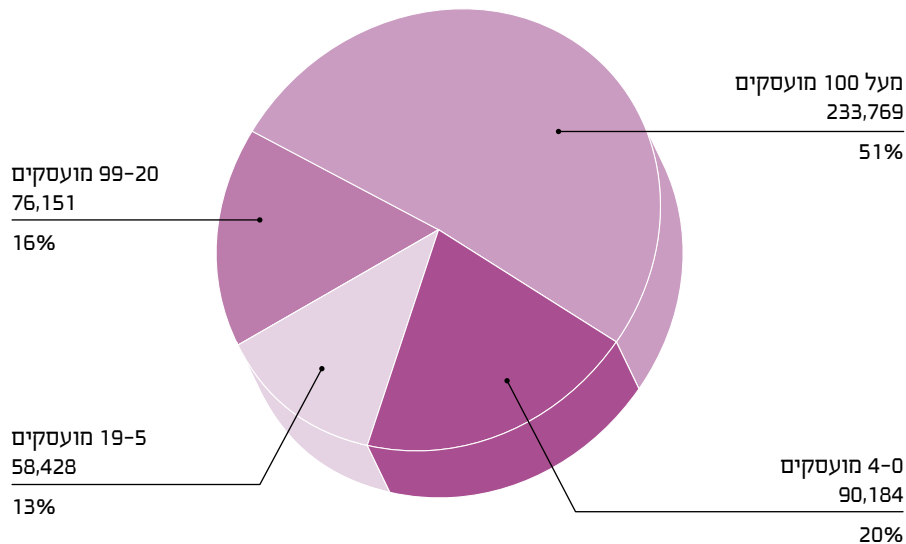
נתוני ערך מוסף הם ההפרש בין התפוקות לתשומות של העסקים³¹. כפי שניתן לראות באיור 11, מעט יותר ממחצית הערך המוסף של הענפים שנבחנו נובעת מפעילותם של עסקים גדולים כהגדרתם בישראל, כלומר, עסקים שמועסקים בהם 100 איש ומעלה. כמו כן כחמישית מהערך המוסף נובעת מפעילות עסקים זעירים ועצמאיים (0-4 מועסקים)³², וכ-13% נוספים נובעים מעסקים קטנים המעסיקים 5-19 מועסקים. חלקם של העסקים הבינוניים (20-99 מועסקים) עומד על כ-16%.

30. הנתונים מבוססים על סקר התעשייה של הלמ"ס ועל סקר מסחר, שירותים, תחבורה, תקשורת ובינוי. לפיכך הניתוח בסעיף זה הוא על מגזר העסקי ומוגבל לאוכלוסיות שנדגמו בסקר ואינו כולל את ענפי החקלאות, יהלומים, חשמל ומים ומנהל ציבורי.

31. מדידת הערך המוסף באופן זה מאפשרת לקבל את רכיבי השכר, הרווחים (תמלוגים) והפחת של העסק. הערך המוסף מייצג את התוצר של העסקים.

32. נתונים של קבוצת העסקים הזעירים והעצמאיים כוללים זקיפות לעזרות בית ומורים פרטיים, שעליהם אין דיווח בקובצי מע"מ, זקיפות לשירותים בקיבוצים שחברי הקיבוץ נותנים לחבריהם. על כן הם משקפים קבוצה מעט גדולה יותר מהנתונים של קבוצות אלו, שהוצגו בסעיפים הקודמים, בסדר גודל של כ-50,000 מועסקים.

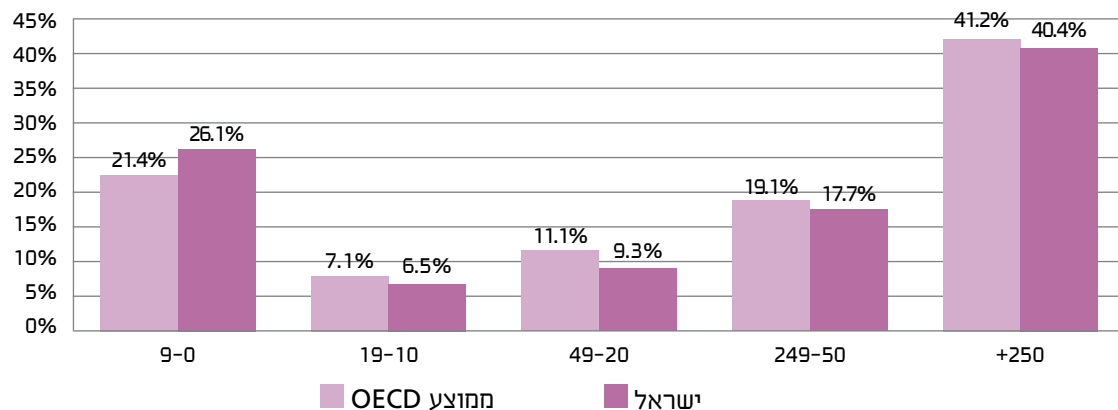
איור 11: תרומת העסקים לתוצר לפי קבוצות גודל במיליוני שקלים, 2010

5.4.2 השוואה בין-לאומית³³ (נתוני 2010)

כפי שניתן לראות באיור 12, התפלגות התרומה לתוצר (הערך המוסף) של עסקים לפי קבוצות גודל בישראל דומה להתפלגות הממוצעת בין מדינות ה-OECD. ההבדל העיקרי הוא בקבוצת העסקים שבהם 0-9 מועסקים, שתרומתה לתוצר בישראל גבוהה מהממוצע ב-OECD. התרומה לתוצר של שאר קבוצות הגודל של העסקים בישראל נמוכה במעט מהממוצע של מדינות ה-OECD.

איור 12: תרומת העסקים לתוצר לפי קבוצות גודל - ישראל לעומת ממוצע ה-OECD, 2010

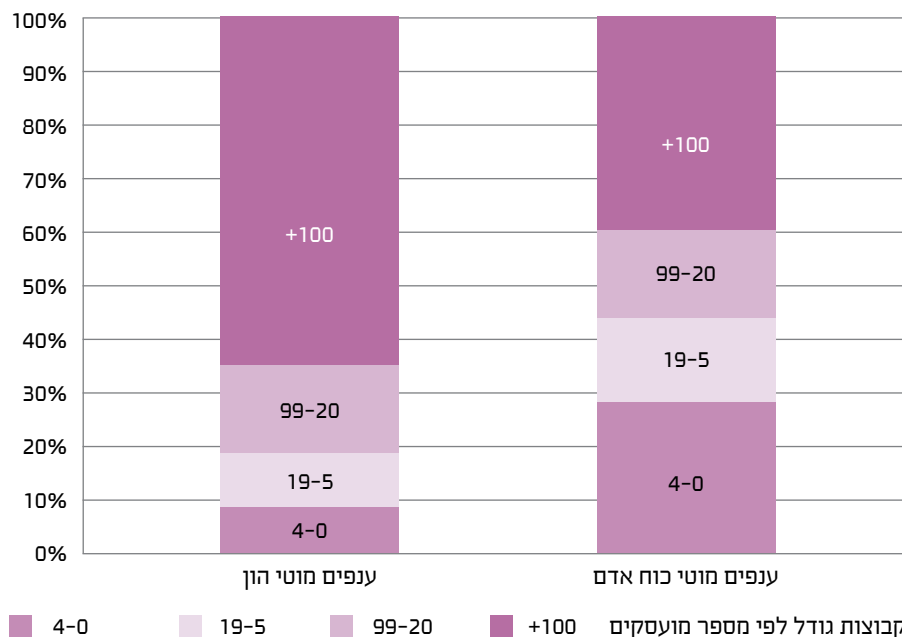

33. הנתונים לגבי ממוצע ה-OECD לקוחים מתוך פרסום של ה-OECD: Entrepreneurship at a Glance 2013. הממוצע מתייחס ל-26 מדינות שלגביהן הנתונים זמינים מלבד ישראל. המדינות החברות ב-OECD שהושמטו הן ארצות הברית, אסטוניה, איסלנד, הולנד, ניו-זילנד, צ'ילה וקנדה.

5.5 ריכוזיות בענפי הכלכלה³⁴

ענפים שונים בכלכלה נוטים להתאפיין בחסמים שונים העומדים בפני עסקים קטנים ובינוניים. בענפים מוטי הון (ענפי התעשייה, התחבורה, התקשורת והבינוי) חסמי אשראי וידע נוטים להיות משמעותיים יותר, והם מביאים לכך שענפים אלה ריכוזיים יותר לעומת ענפים מוטי כוח אדם (בעיקר ענפי שירותים ומסחר). מבט על התפלגות הערך המוסף במגזרי הכלכלה השונים מציג מגמה זו באופן ברור: כ-66% מתוצר העסקים בענפים מוטי הון מגיע מעסקים שבהם 100 מועסקים ומעלה לעומת כ-41% בלבד בענפים מוטי כוח אדם. בענפים מוטי הון אפשר להבחין כי הערך המוסף של העסקים הזעירים והעצמאיים (בהם 0-4 מועסקים³⁵) הוא הנמוך ביותר (כ-8%), בעוד בענפים מוטי כוח אדם קבוצת הגודל בעלת הערך המוסף הנמוך ביותר היא העסקים הקטנים, שבהם 5-19 מועסקים (כ-15%).

איור 13: התרומה לתוצר לפי ערך מוסף - בחלוקה למגזרי פעילות, 2010

5.6 התפלגות פרויון העבודה במגזר העסקי לפי קבוצות גודל³⁶

5.6.1 נתוני המגזר העסקי 2010

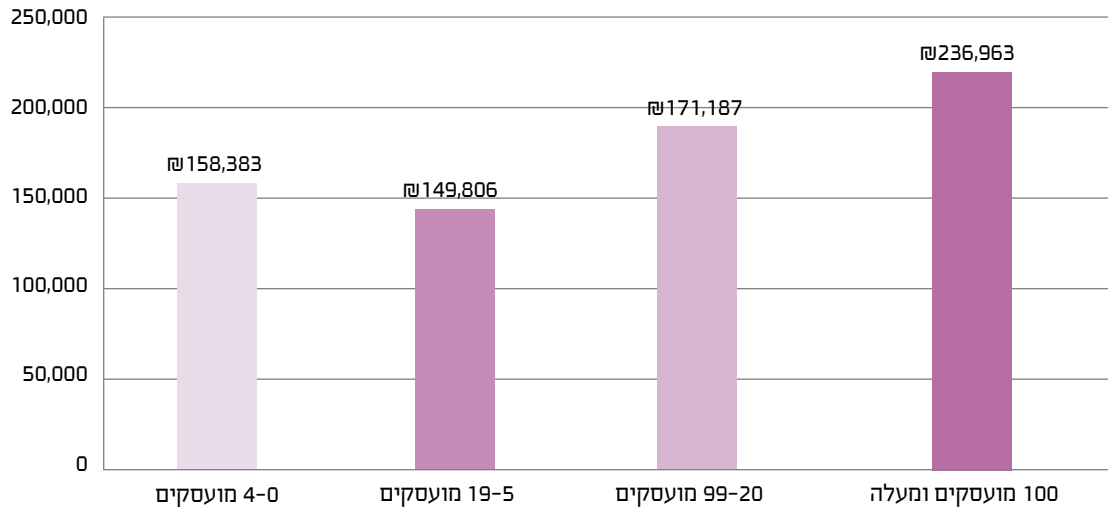
פריון העבודה מוגדר כתרומת העסק לתוצר בחלוקה למספר המועסקים בו: קרי, ערך מוסף למועסק. כפי שעולה מאיור 14 להלן, בעסקים שבהם מעל 100 מועסקים, התרומה הממוצעת לתוצר של כל משרה היא הגדולה ביותר ועומדת על כ-237,000 ש"ח בשנה. התרומה הנמוכה ביותר למשרת שכיר היא של עסקים שבהם 5-19 מועסקים, והיא עומדת על כ-150,000 ש"ח בשנה. יש לציין כי כמעט בכל קבוצות הגודל חלה עלייה בשיעור של כ-4%-15% בפריון העבודה ביחס לנתונים של שנת 2009 המופיעים בדו"ח התקופתי הקודם.

34. הנתונים מבוססים על סקר התעשייה של הלמ"ס ועל סקר מסחר, שירותים, תחבורה, תקשורת ובינוי. לפיכך הניתוח בסעיף זה הוא על המגזר העסקי ומוגבל לאוכלוסיות שנדגמו בסקר ואינו כולל את ענפי החקלאות, יהלומים, חשמל ומים ומנהל ציבורי.

35. ראו הערה 32.

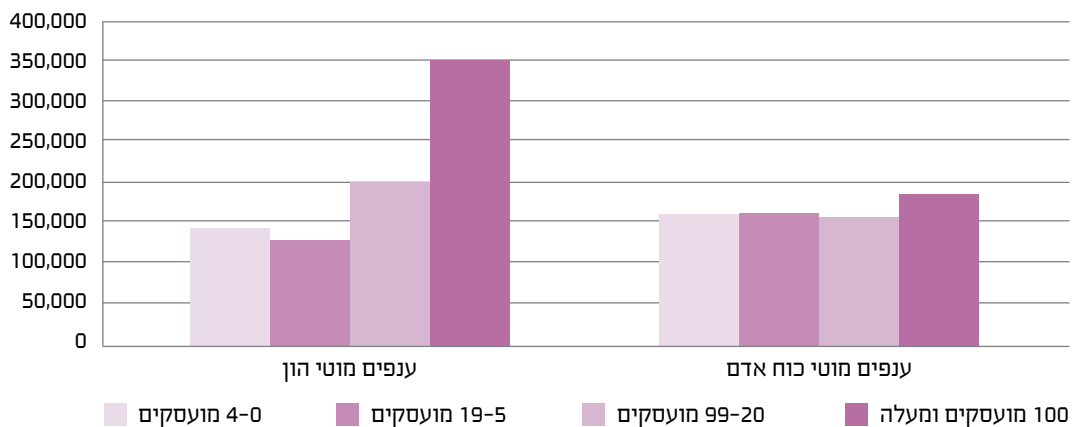
36. בדומה לנתוני הערך המוסף, הנתונים בסעיף זה מבוססים על סקר התעשייה של הלמ"ס ועל סקר מסחר, שירותים, תחבורה, תקשורת ובינוי. לפיכך גם בסעיף זה לא ניתן לנתח את כלל ענפי המשק, אלא רק את הענפים שנדגמו בסקר.

איור 14: פריון העבודה (ערך מוסף למועסק) - לפי קבוצות גודל, 2010

בחינה של פריון העבודה לפי קבוצות גודל בחלוקה למגזרי הפעילות מעלה כי המגזרים נבדלים זה מזה בהתפלגות הפנימית בין קבוצות הגודל. בעוד בענפים מוטי כוח אדם ישנו דמיון בפריון העבודה בין קבוצות הגודל, ניכר כי בענפים מוטי הון יש שונות גדולה. הפריון בעסקים קטנים (19-5 מועסקים) קטן ביחס לעסקים בינוניים (99-20 מועסקים) וביחס לעסקים גדולים (100-249 מועסקים), ואף קטן מהפריון בעסקים הזעירים והעצמאיים³⁷. ממצא זה דומה לממצא מנתוני 2009 שהוצגו בדו"ח הקודם. הפריון בקבוצת העסקים שבהם מעל 100 מועסקים בענפים מוטי הון גבוה באופן משמעותי לעומת כל שאר קבוצות העסקים בשני מגזרי הפעילות.

איור 15: ערך מוסף למועסק - בחלוקה למגזרי פעילות, 2010

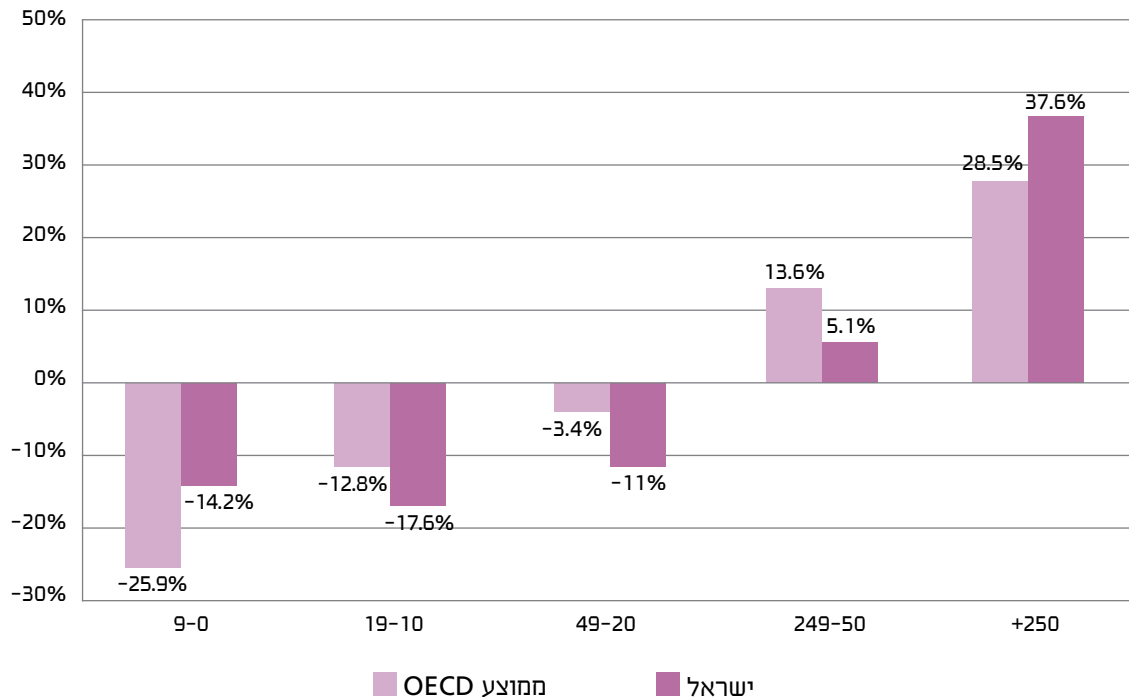

37. ראו הערה 32.

5.6.2 השוואה בין-לאומית של פריון העבודה (לפי נתוני 2010)³⁸

ממוצע פריון העבודה בישראל, 181,896 ש"ח, נמוך יותר מממוצע פריון העבודה במדינות ה-OECD, שעמד בשנת 2010 על 221,742 ש"ח (59,401 דולר). כפי שעלה בניתוח לעיל, יש פערים גדולים בפריון העבודה בישראל בין עסקים בגדלים שונים. בהשוואה לממוצע במדינות ה-OECD הפערים בין הקבוצות בישראל גדולים יותר מהפערים במדינות ה-OECD. ההשוואה הבין-לאומית בפריון העבודה נעשתה על ידי הצגת ההפרשים הקיימים בין פריון העבודה בקבוצות הגודל השונות של העסקים לבין פריון העבודה הממוצע בכלל המגזר העסקי בכל מדינה כדי לנרמל ולהתגבר על הבדלי מטבע, עלויות ייצור, גובה שכר והבדלים נוספים בין המדינות השונות. באיור 16 להלן קו ה"0" מייצג את הפריון הממוצע בכל מדינה. אפשר להבחין שקבוצות הגודל של עסקים שבהם 50 מועסקים ומעלה בישראל וב-OECD הן קבוצות הגודל שבהן הפריון הנו מעל לממוצע במדינה. ואולם בעוד בממוצע ה-OECD ניתן לראות עלייה רציפה של הפריון עם העלייה בקבוצות הגודל, הרי בישראל אפשר לראות שיש ירידה בפריון עם העלייה מקבוצת הגודל של העסקים הזעירים (0-9 מועסקים) לקבוצה של העסקים הקטנים (10-19 מועסקים). כפי שהוצג לעיל, הפריון בקבוצת העסקים הקטנים (10-19) הוא הנמוך ביותר בישראל מכל קבוצות הגודל, ותופעה זו אינה מאפיינת את הממוצע של ה-OECD. הפריון בקבוצות הגודל הגדולות יותר עולה בישראל, אולם הוא עדיין בשיעור נמוך יותר, יחסית, מהממוצע של מדינות ה-OECD, ורק בעסקים הגדולים שבהם מעל 250 מועסקים משתנה המגמה, והפריון בהם ביחס לממוצע בישראל גבוה יותר מהממוצע במדינות ה-OECD.

איור 16: פריון העבודה לפי קבוצות גודל - ישראל מול ממוצע ה-OECD, 2010

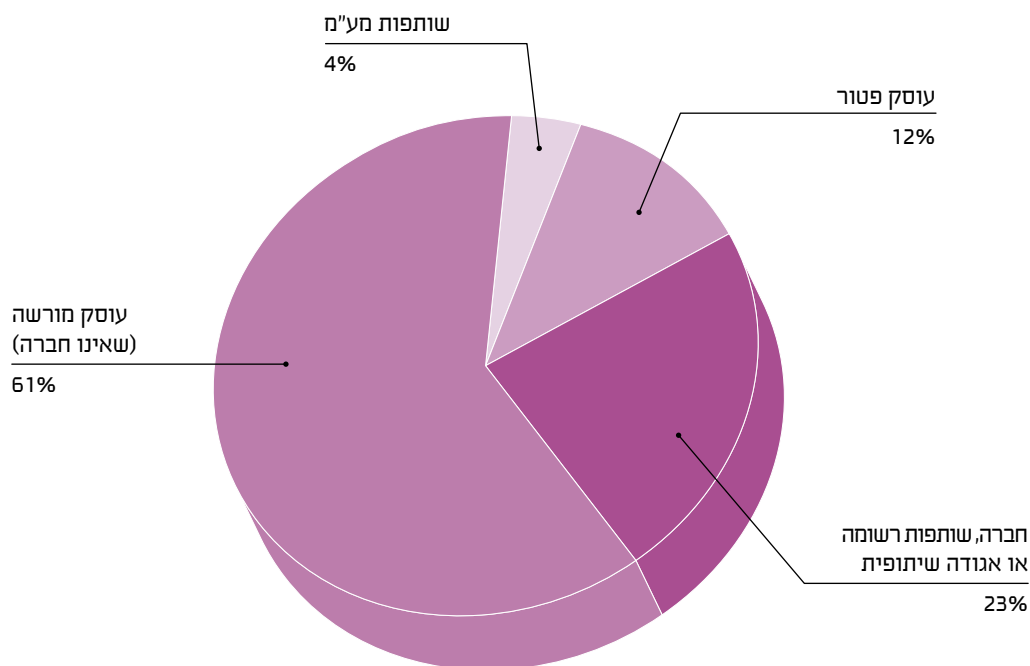

38. הנתונים לגבי ממוצע ה-OECD לקוחים מתוך פרסום של ה-OECD: Entrepreneurship at a Glance 2013. הממוצע מתייחס ל-17 מדינות שלגביהן הנתונים זמינים מלבד ישראל. המדינות החברות ב-OECD שהושמטו הן ארצות הברית, איסלנד, אירלנד, בלגיה, דנמרק, הולנד, טורקיה, יוון, יפן, מקסיקו, נורבגיה, ניו-זילנד, צ'ילה, צ'כיה, קוריאה וקנדה.

5.7 מספר עסקים לפי סוג עסק³⁹

חוק מס ערך מוסף, תשל"ו-1975, מגדיר עוסק פטור כעוסק שמחזור עסקאותיו בשנה אינו עולה על סכום הקבוע בחוק והמתעדכן מדי שנה על פי שיעור עליית מדד המחירים לצרכן. עוסק מסוג זה פטור מגביית מס ערך מוסף בגין עסקאותיו ואינו ראוי לקזז מע"מ בגין תשומותיו כ"עוסק פטור". רשות המסים בישראל קובעת מיהו עוסק פטור בהתאם לקריטריונים הקבועים בחוק. בשנת 2012 עמד מחזור העסקאות לצורך קביעת מיהו עוסק פטור על 76,884 ש"ח, ועל פי אמת מידה זו עמד מספר העסקים הפטורים בשנה זו על 66,452 עוסקים. העוסקים הפטורים מהווים באופן יציב יחסית כ-12% מסך העסקים במשק, אך הם לא יוצגו ולא נותחו בסעיפים הקודמים של הסקירה הסטטיסטית.

איור 17: התפלגות העסקים במשק לפי סוג תיק במע"מ, 2012

התפלגות העסקים לפי סוג התיק במע"מ המוצגת באיור 17 כוללת אוכלוסייה של קרוב ל-550 אלף עסקים ומציגה תמונה דומה לנתוני שנת 2011 המופיעים בדו"ח התקופתי הקודם של הסוכנות. בחינת נתונים של שלוש השנים האחרונות מעלה כי התפלגות זו נותרה יציבה לאורך השנים.

³⁹ הנתונים מבוססים על עיבוד שנעשה בסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים לנתונים שנמסרו מהלמ"ס וכוללים את המגזר העסקי בלבד למעט ישויות ללא רשם בחוק, תושבי חוץ ותיקי פיצול. נתוני העוסקים הפטורים מתקבלים אחת לשנה ממע"מ.

6. ניתוח עומק על תרומה לתעסוקה ועסקים חדשים

מחקרים רבים שנערכו בשנים האחרונות מראים שהתרומה העיקרית לתעסוקה בארצות המפותחות נוצרת על ידי עסקים חדשים. לפיכך החליט משרד הכלכלה, באמצעות הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים, לבדוק את תוספת התרומה לתעסוקה של עסקים חדשים, בעיקר עסקים קטנים ובינוניים. על פי בדיקה זו שנעשתה באמצעות נתונים ייעודיים שהוזמנו מהלמ"ס, גם בישראל התרומה העיקרית לתעסוקה מגיעה מעסקים חדשים.

6.1. הגדרות

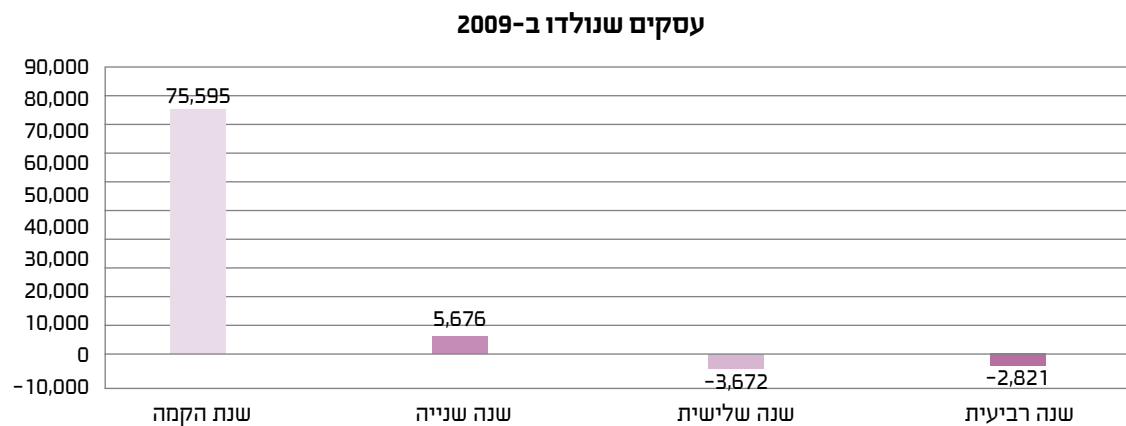
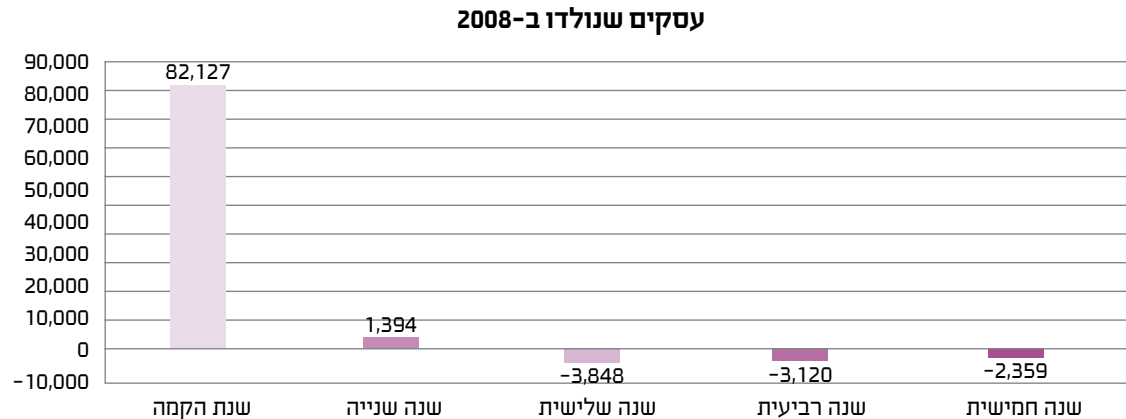
- א. עסקים קטנים ובינוניים - עסקים שבהם יש פחות מ-100 משרות שכיר.
- ב. עסקים חדשים - לצורך ניתוח זה ייחשבו עסקים שטרם עברו חמש שנים מיום לידתם, כלומר, מהיום שבו הופיעה לראשונה פעילות מדידה בעסק המתבטאת בדיווחים על העסקת שכירים ו/או בנתוני פדיון חיוביים ממע"מ.

6.2. התרומה של משרות חדשות למשק

מספר המשרות בכלל המשק⁴⁰ בשנת 2012 עמד על כ-3.26 מיליון משרות (עלייה של כ-95 אלף משרות בהשוואה לשנה הקודמת). מהן כ-400 אלף משרות בעסקים קטנים ובינוניים חדשים, קרי, עסקים שהחלו את פעילותם משנת 2008. בכל שנה מתווספות בישראל כ-80 אלף משרות בגין עסקים קטנים ובינוניים שנולדים באותה השנה. בעסקים ששרדו לאחר השנה הראשונה, ניכרת עלייה בכמות המשרות, אולם עלייה זו מתקזזת עם עסקים שנסגרו ופיטרו את המועסקים בהם ועם עסקים שהצטמצמו. המגמה הזו עדיין חיובית (נטו) גם בשנה השנייה של העסקים (העסקים קולטים יותר מועסקים ממועסקים שנפלטים מהם). החל מהשנה השלישית לחייהם השינוי בכמות המועסקים נטו של העסקים הוא שלילי. מצב זה מתואר באיור 18 שמציג מעקב אחר השינוי במשרות נטו של שני שנתונים של עסקים חדשים: השנתון של 2008 והשנתון של 2009.

40. כלל המשק - כלל הענפים, כלל הסקטורים לרבות הסקטור הציבורי ומשרות השכיר בשותפויות מע"מ. נתונים אלו אינם כוללים עצמאים שאינם שכירים.

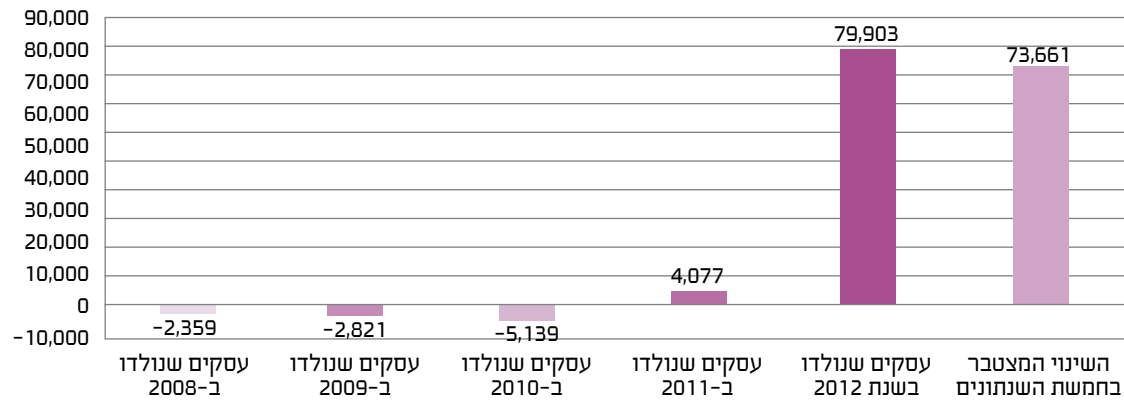
איור 18: תרומה נטו של חוּעסקים מעסקים שנולדו בשנים 2008 ו-2009

כאמור, אפשר להבחין בתופעה החוזרת על עצמה בין השנתונים השונים, ולפיה בשנה הראשונה נוספת לשוק כמות משרות משמעותית, בשנה השנייה מספר המשרות ממשיך לגדול מעט, והחל מהשנה השלישית מספר המשרות קטן מעט בכל שנה. תופעה דומה נצפית בארצות רבות בעולם.

דרך נוספת לבחון תופעה זו היא ניתוח מספר המשרות שכלל העסקים החדשים תורמים במעבר משנת 2011 לשנת 2012. באיור 19 אפשר לראות שהעסקים החדשים תרמו במעבר בין שנים אלו 73,661 משרות חדשות למשק. התרומה העיקרית הייתה של עסקים שנולדו ב-2012 בתוספת תרומה שולית של עסקים שנולדו בשנת 2011 ובתרומה שלילית של עסקים שנולדו בשנים 2008-2010.

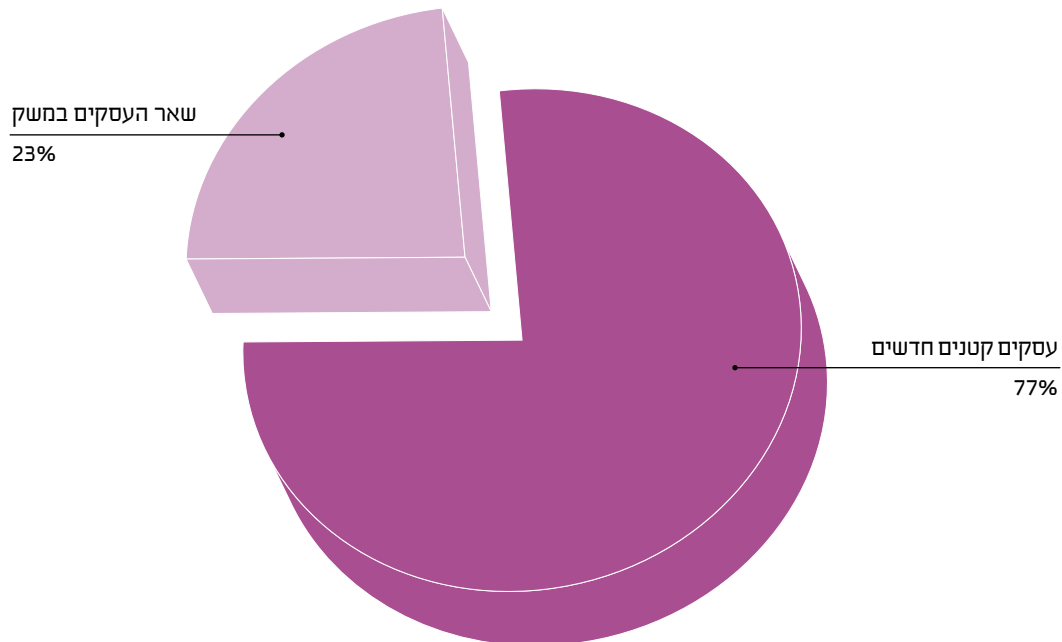
איור 19: השינוי במספר משרות השכיר במשק בעסקים חדשים בין 2011 ל-2012

6.3. תרומת המשרות של עסקים קטנים חדשים לעומת חלקם היחסי במשק

בדיקת התוספת של המשרות של העסקים החדשים ביחס לשינוי במשרות שכיר בכלל המשק מעלה כי אף שמספר המשרות של העסקים הקטנים החדשים מהוות רק כ-12% מכלל המשרות במשק, השינוי במספר המשרות בעסקים אלו מהווה כ-77% מכלל הגידול במספר המשרות במשק (איור 20). על כן ניתן לומר כי העסקים החדשים הם התורמים העיקריים למספר המשרות החדשות במשק, ולכן חשיבותם קריטית במשק עם אוכלוסייה צומחת כמו המשק הישראלי.

איור 20: מקורות השינוי במספר משרות השכיר במשק בשנים 2011-2012

שער ג'

**הפרספקטיבה הגלובלית -
מצב העסקים הקטנים
והבינוניים בישראל בהשוואה
לעולם: נתונים וניתוחים על מגזר
העסקים הקטנים והבינוניים
בישראל כחלק מניתוחים
בין-לאומיים**

7. מימון עסקים ומיזמים קטנים ובינוניים הקדמה על הפרויקט

הפרויקט להשוואה בין-לאומית של מצב המימון לעסקים קטנים ובינוניים הנו פרויקט דגל של קבוצת העבודה של העסקים הקטנים והבינוניים בארגון ה-OECD. הפרויקט החל בשנת 2011, ישראל הצטרפה אליו לראשונה בשנת 2013, וזה הדו"ח השני שישראל מכינה בנושא. הדו"ח כולל סדרה של אינדיקטורים שעליהם החליטה קבוצת העבודה של ה-OECD ושנאספו על ידי הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים. דו"ח השוואה בין-לאומי מלא של אינדיקטורים אלו יתפרסם בתחילת 2015 על ידי הארגון.

7.1 מימון עסקים קטנים ובינוניים במשק הישראלי

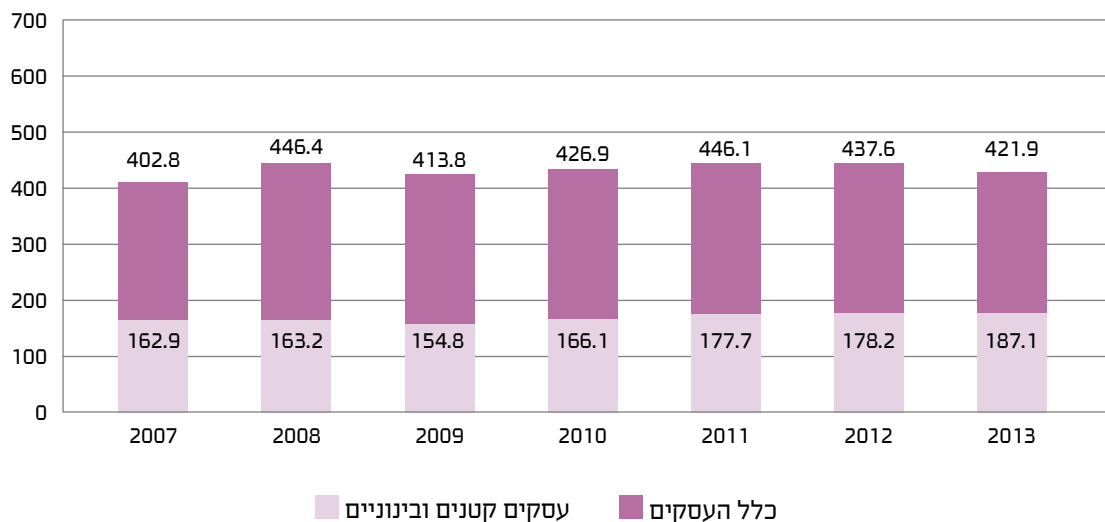
אשראי בנקאי הוא אמצעי המימון העיקרי לעסקים קטנים ובינוניים בישראל, והוא מהווה מעל 80% מהאשראי לעסקים. מעל 95% מהאשראי הבנקאי ניתן על ידי חמש הקבוצות הבנקאיות הגדולות: בנק הפועלים, בנק לאומי, בנק דיסקונט, בנק מזרחי-טפחות והבנק הבינלאומי הראשון.

בנק ישראל דורש מכל בנק לפרט בדו"חותיו את האשראי לפי סוג העסקים. לכל אחת מהקבוצות הבנקאיות הגדורה שונה במקצת לעסק קטן ולעסק בינוני. בנק ישראל פועל בימים אלו לגיבוש דרישה אחידה לדיווח מהבנקים השונים.

7.2 מימון חוב

להלן האשראי הכולל שהועמד על ידי חמש קבוצות הבנקים הגדולים לעסקים קטנים ובינוניים בשנים 2007 עד 2013 (במיליארדי ש"ח).

איור 21: סך ההלוואות שהעמידו הבנקים לפי גודל העסק⁴¹, במיליארדי שקלים

41. מקור הנתונים: דו"חות הבנקים דצמבר 2007 עד דצמבר 2013.

טבלה 21: השינוי בין השנים בסך ההלוואות שניתנו, לפי גודל עסק

אינדיקטור	יחידה	2008	2009	2010	2011	2012	2013
השינוי בהלוואות לעסקים קטנים ובינוניים	מיליארדי ש"ח	0.3	-8.4	11.3	11.6	0.5	8.9
השינוי בהלוואות לכלל העסקים	מיליארדי ש"ח	43.6	-32.6	13.1	19.2	-8.5	-15.7

הנתונים מצביעים על עלייה משמעותית בהיקף האשראי הבנקאי לעסקים קטנים ובינוניים בין 2007 ל-2013 למרות ירידה חדה שגרמה במהלך 2009.

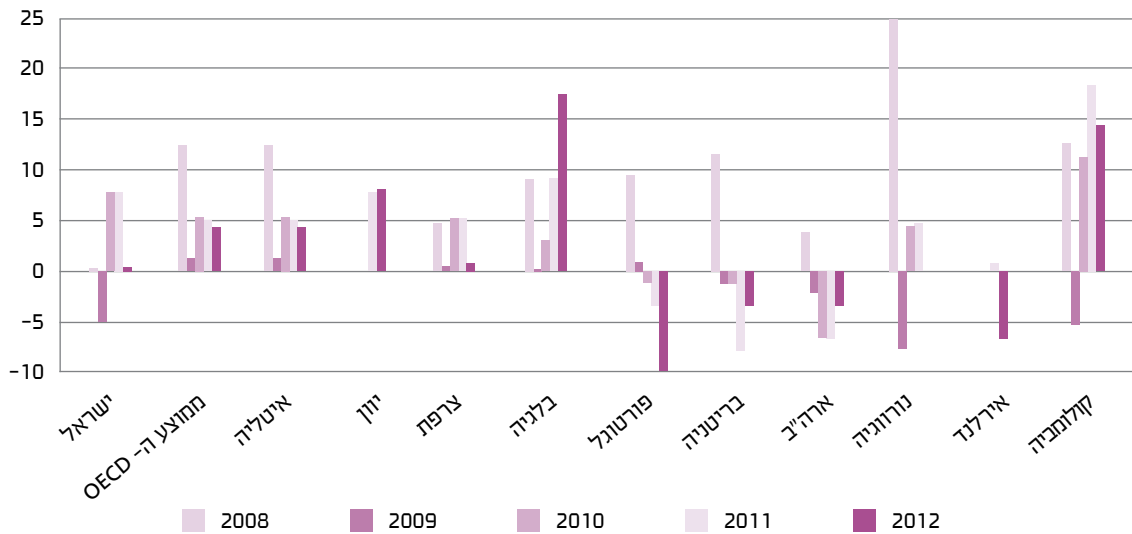
איור 22: חלקן של ההלוואות לעסקים הקטנים והבינוניים מסך ההלוואות לעסקים⁴², השוואה בין-לאומית⁴³

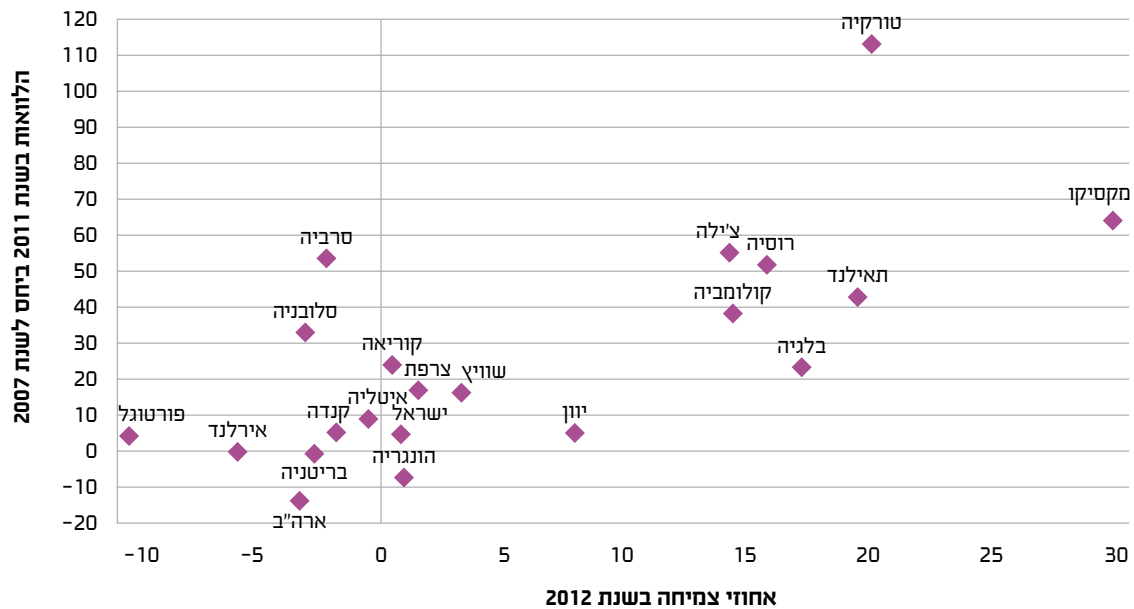
אפשר להבחין כי בממוצע של כלל מדינות ה-OECD התנודתיות בחלקן של ההלוואות לעסקים קטנים ובינוניים מסך ההלוואות לעסקים במדינות השונות היא ברמה נמוכה. היחס של ההלוואות לעסקים הקטנים והבינוניים מסך ההלוואות לעסקים בישראל הוא ברמה קרובה מאוד לממוצע מדינות ה-OECD, ובשנים האחרונות חלה מגמת התכנסות לממוצע זה העומד על כ-41%. בהשוואה למדינות בעלות סדר גודל של כלכלה דומה לישראל, כגון: יוון, אירלנד, נורבגיה ופורטוגל, בפורטוגל ובאירלנד שיעור האשראי לעסקים קטנים ובינוניים גבוה מהממוצע של כלל מדינות ה-OECD, וב-2012 הוא היה כ-75% ו-67% בהתאמה, לעומת כ-41% בישראל, 40% בנורבגיה ו-38% ביוון.

42. הנתונים לצורך ההשוואה הבין-לאומית בפרק זה לקוחים מתוך פרסום של ה-OECD: Financing SMEs and Entrepreneurs 2014: An OECD Scoreboard. הנתונים מתייחסים לכל היותר ל-23 מדינות הוציא ישראל, אשר להן שיטת דיווח דומה לישראל. ישנן הגדרות שונות לעסקים קטנים ובינוניים במדינות השונות. 43. יש לציין כי ישנה סבירות גבוהה להטייה, מאחר שבישראל ובכמה מדינות נוספות האשראי הנבדק כולל אשראי בנקאי בלבד, ואילו במדינות אחרות הנתונים הם של כלל האשראי במשק. חלקן היחסי של ההלוואות לעסקים קטנים ובינוניים באשראי החוץ-בנקאי בישראל משוער כנמוך משמעותית מהאשראי הבנקאי.

איור 23: אחוזי צמיחה שנתיים בהלוואות לעסקים קטנים ובינוניים, השוואה בין-לאומית

איור 24: דפוסי צמיחה בהלוואות לעסקים קטנים ובינוניים⁴⁴, השוואה בין-לאומית, 2012-2007

44. שנת הבסיס עבור רוסיה היא 2008, ועבור יוון ואירלנד שנת הבסיס היא 2010 בשל מחסור בנתונים.

המשבר הכלכלי העולמי שפרץ בסוף שנת 2008, הוביל לדעיכה בגידול באשראי לעסקים הקטנים והבינוניים בשנת 2009 ברוב המוחלט של מדינות ה-OECD ואף לקיטון בכמצצית מהמדינות החברות בארגון.

במדינות, כגון: בלגיה, צ'ילה, קולומביה, צרפת, ישראל, מקסיקו, רוסיה, שווייץ, תאילנד וטורקיה חלה התאוששות שהובילה לגידול באשראי בשנים 2010-2012, ואילו במדינות, כגון: יוון, פורטוגל, בריטניה וארצות הברית חלה ירידה בהיקפי האשראי הניתנים לעסקים הקטנים והבינוניים מדי שנה.

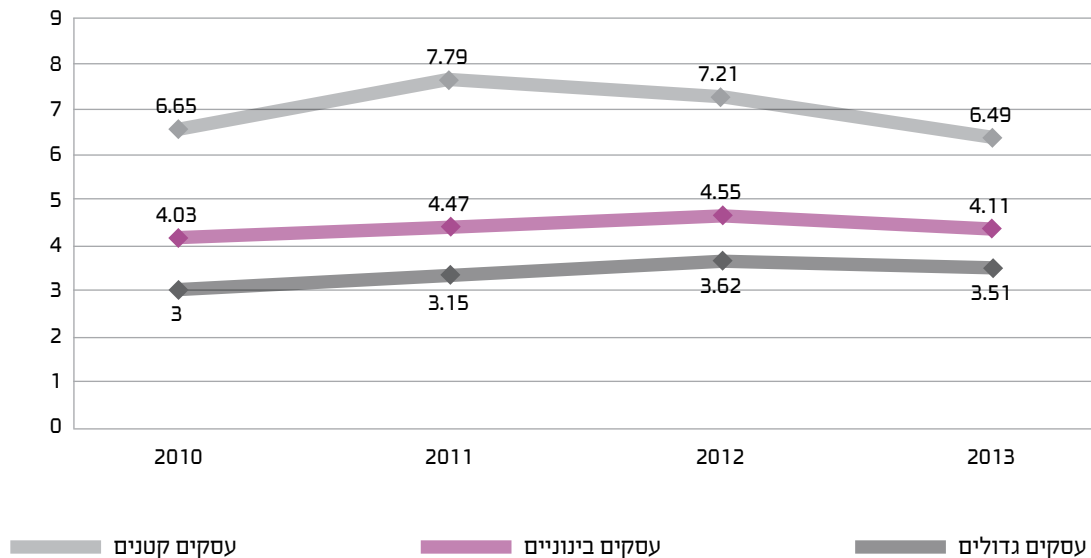
הגידול שנרשם באשראי לעסקים הקטנים והבינוניים בישראל בין השנים 2007 ל-2012, נובע ברובו מהשנים 2010-2011 שבהן הייתה צמיחה של כ-7% בשנה, בעוד ב-2009 נרשם קיטון של כ-5%. שיעור הגידול שנרשם בישראל בשנים 2010-2011, גבוה יותר מהממוצע של מדינות ה-OECD שעמד על כ-5%.

7.3. תנאי אשראי

נתונים של שיעורי הריבית על אשראי לפי הסיווגים השונים של עסקים אינם מידע שהבנקים מפרסמים באופן רשמי.

הנתונים המוצגים בדו"ח זה הופקו וחושבו מהדו"חות הכספיים של חמש קבוצות הבנקים הגדולים במשק הישראלי. המדד שחושב כריבית: הרווח הנקי מאשראי שניתן למגזר הספציפי כאחוז מהכנסות הריבית נטו כפול סך הכנסות מריבית כאחוז מסך כל האשראי שהוענק.

איור 25: שיעורי הריביות לפי גודל העסק⁴⁵

45. מקור הנתונים: דו"חות חמש קבוצות הבנקים הגדולים במשק.

בתרשים 26 ניתן לראות בכל שנה את הפער בין הריביות של העסקים הגדולים, המהווים את קבוצת הבסיס, לבין הריביות של העסקים הקטנים (הסף העליון בכל עמודה), הריביות של העסקים הבינוניים (הסף התחתון בכל עמודה) והממוצע של העסקים הקטנים והבינוניים המצוין בתוך כל עמודה.

איור 26: הפרש שיעורי הריביות ביחס לעסקים גדולים

אפשר לראות כי הפערים בתנאי המימון בין עסקים קטנים ובינוניים לעסקים גדולים ירד בשנתיים האחרונות. פער זה הצטמצם הן בשל עלייה במרווחים בסקטור העסקים הגדולים והן בשל ירידה במרווחים בעיקר בסקטור העסקים הקטנים.

איור 27: הפרש של שיעורי הריביות לעסקים קטנים ובינוניים ביחס לעסקים גדולים⁴⁶, השוואה בין-לאומית

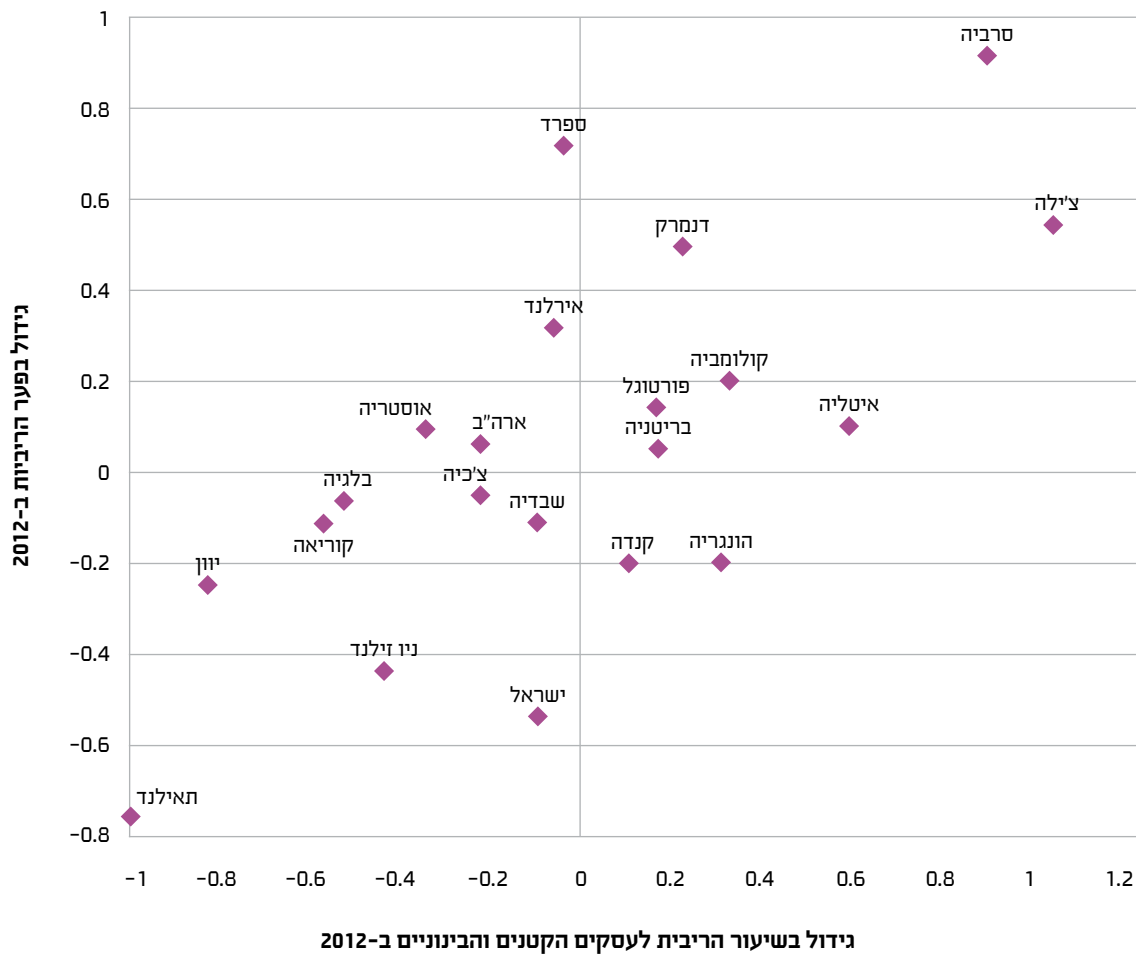

⁴⁶ ייתכנו הגדרות שונות בין המדינות לריביות העסקים השונים. הממוצע מתייחס ל-24 מדינות בשנת 2010, ל-26 מדינות ב-2011 ול-27 מדינות ב-2012. שבהן היו נתונים על הפער בין הריביות.

בממוצע מדינות ה-OECD יש מגמת ירידה בהפרש של שיעורי הריביות ביחס לעסקים הגדולים. בישראל שנמצאת ברמה דומה לממוצע ה-OECD, הייתה עלייה ב-2009 בפער הריביות, אך מאז נרשמת מגמת ירידה משמעותית עד מתחת לממוצע ה-OECD.

יש לשים לב כי עיקר ההפרשים בריביות בישראל הוא בין עסקים קטנים לשאר העסקים (כפי שמשתקף מאיור 26). מכיוון שאין הפרדה בנתונים במדינות העולם בין עסקים בינוניים לעסקים קטנים, לא ניתן להראות זאת.

איור 28: שינויים בשיעורי הריביות ובהפרש של שיעורי הריביות בשנת 2012, השוואה בין-לאומית

למרות ירידה בשיעורי הריביות לעסקים הקטנים והבינוניים ברוב מדינות ה-OECD עדיין יש חלק לא מבוטל של מדינות אשר בהן חלה עלייה המקשה על איתנות העסקים הקטנים והבינוניים ועל התנהלותם השוטפת.

ברוב המקרים שבהם חלה ירידה בשיעורי הריבית לעסקים הקטנים והבינוניים, חלה גם ירידה בהפרש בין שיעורי הריביות לעסקים הקטנים והבינוניים לבין העסקים הגדולים ולהיפך. כאשר חלה עלייה בשיעור הריבית לעסקים הקטנים והבינוניים, ברוב המקרים חלה עלייה בהפרש של שיעורי הריביות.

7.4. אשורי לעסקים קטנים ובינוניים בערבות מדינה

בין השנים 2007 ל-2013 פעלו בישראל כמה קרנות אשראי לעסקים קטנים ובינוניים בערבות מדינה.

- א. הקרן לעידוד עסקים קטנים
- ב. הקרן לסיוע לעסקים בינוניים
- ג. הקרן ליצואנים
- ד. הקרן לעולה העצמאי

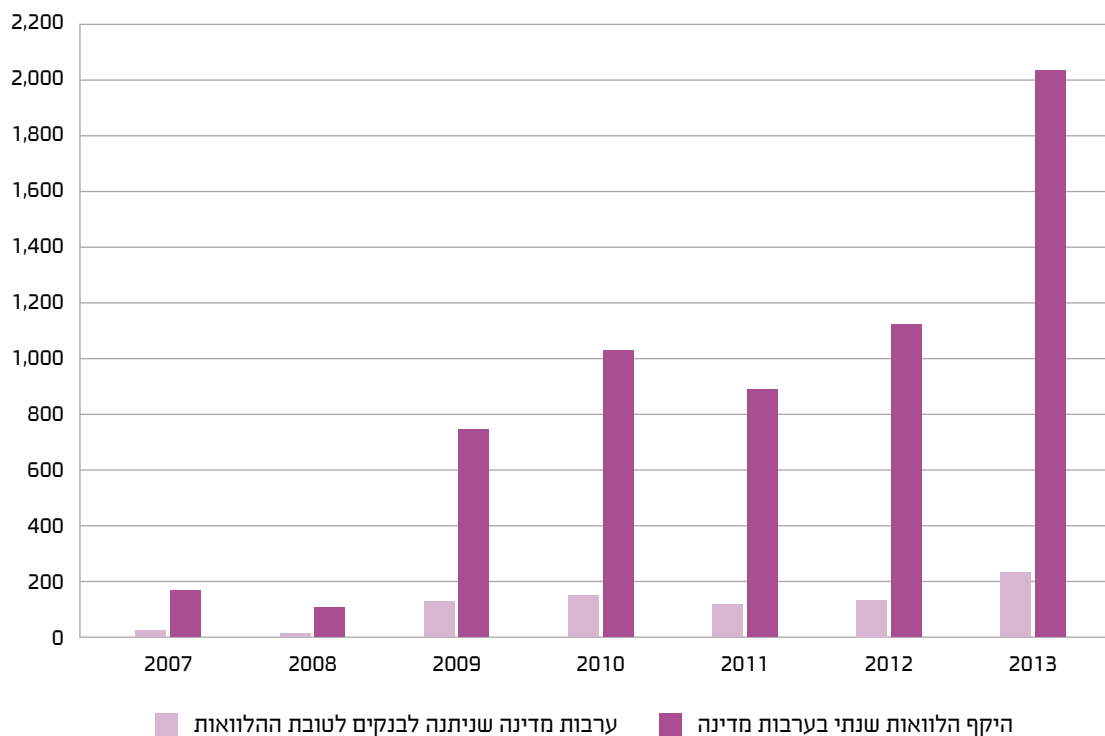
בשנת 2012 אוחדו קרנות א-ב למנגנון אחד בשם הקרן לעסקים קטנים ובינוניים, ובוטלה הקרן ליצואנים.

הקרן לעסקים קטנים ובינוניים מבוססת על הלוואות המועמדות באמצעות בנקים שזכו במכרז למתן האשראי. הבנקים ממנפים תקציב שהועמד להם על ידי המדינה עד פי 10. שיעור ערבות המדינה בכל הלוואה נע בין 60% ל-100% בהתאם לקרן ולסוג העסק. הערבות הכוללת של המדינה מוגבלת לשיעור המינוף שנקבע לכל בנק בנפרד.

טבלה 22: פירוט תנאי הקרנות השונות

שם הקרן	מאפיין	2008-2007	2009	2010	2011	2013-2012
הקרן לעסקים קטנים ובינוניים	מחזור שנתי מרבי	-	-	-	-	100 מיליון ש"ח
	היקף הלוואה מרבי	-	-	-	-	500,000 ש"ח או 8% מהמחזור העסקי, הגבוה ביניהם
	ערבות מדינה פרטנית להלוואה	-	-	-	-	60%-85% לפי סוג העסק
הקרן לסיוע לעסקים קטנים	מחזור שנתי מרבי	22 מיליון ש"ח	22 מיליון ש"ח	22 מיליון ש"ח	22 מיליון ש"ח	-
	היקף הלוואה מרבי	500,000 ש"ח	750,000 ש"ח	750,000 ש"ח או 5% מהמחזור העסקי, הגבוה ביניהם	750,000 ש"ח או 5% מהמחזור העסקי, הגבוה ביניהם	-
	ערבות מדינה פרטנית להלוואה	70%	70%	70%	70%	-
הקרן לסיוע לעסקים בינוניים	מחזור שנתי מרבי	-	400 מיליון ש"ח	400 מיליון ש"ח	100 מיליון ש"ח	-
	היקף הלוואה מרבי	-	8% מהמחזור השנתי עד 16 מיליון ש"ח	8% מהמחזור השנתי עד 16 מיליון ש"ח	8% מהמחזור השנתי	-
	ערבות מדינה פרטנית להלוואה	70%	70%	70%	70%	-
הקרן ליצואנים	מחזור שנתי מרבי	15 מיליון דולר	15 מיליון דולר	15 מיליון דולר	15 מיליון דולר	-
	היקף הלוואה מרבי	מיליון דולר או 20% מהמחזור השנתי, הגבוה ביניהם	מיליון דולר או 20% מהמחזור השנתי, הגבוה ביניהם	מיליון דולר או 20% מהמחזור השנתי, הגבוה ביניהם	מיליון דולר או 20% מהמחזור השנתי, הגבוה ביניהם	-
	ערבות מדינה פרטנית להלוואה	70%	70%	70%	70%	-

איור 29: ביצועי הלוואות לעסקים קטנים ובינוניים בערבות מדינה במיליוני שקלים בשנים 2007-2013⁴⁷

על פי הנתונים בטבלה 22 ניתן לראות כי היקף הלוואות השנתי לעסקים קטנים ובינוניים גדל פי כ-12 בשנים הנסקרות. ב-2013 הועמדו הלוואות בהיקף של מעל 2 מיליארד ש"ח לעומת 170 מיליון ש"ח ב-2007. גידול משמעותי חל ב-2009 אחרי תחילת פעולתה של הקרן לסיוע לעסקים בינוניים עקב המשבר הכלכלי העולמי. קפיצה נוספת התרחשה ב-2012 בעקבות הקמתה של הקרן החדשה לעסקים קטנים ובינוניים וכניסתם של בנק הפועלים ובנק מזרחי-טפחות לקבוצת הבנקים המעמידים אשראי בערבות מדינה. הערבות הפרטנית להלוואה במסגרת הקרן היא בשיעור 70% לעסקים ותיקים ו-85% לעסקים בהקמה. הערבות הכוללת שהוצגה בטבלה, חושבה לפי 16% עד שנת 2011, 13% בשנת 2011, ומשנת 2012 היא חושבה על פי הערכה של ממוצע משוקלל בהתאם ליחסי המינוף השונים בבנקים עד למינימום של 10%.

7.5 אינדיקטורים נוספים

7.5.1 עמלות הלוואות והקצאת אשראי לעסקים קטנים ובינוניים

במסגרת הצעדים ליישום המלצות הדו"ח הסופי של הצוות לבחינה של הגברת התחרותיות בענף הבנקאות (דו"ח ועדת זקן), פרסם בנק ישראל ביום 26 לאפריל 2013 את "כללי הבנקאות (שירות ללקוח) (עמלות) (תיקון מס' 2), התשע"ג-2013". בהתאם לתיקון תקרת מחזור העסקים השנתי, המאפשר ללקוח להיחשב כ"עסק קטן" לעניין חיוב בעמלות, הוגדלה תקרת המחזור מ-1 מיליון ש"ח ל-5 מיליון ש"ח, וכן נקבע כי עמלה בעד שירות הכלול בתעריפון יחידים ועסקים קטנים לא תהא בסכום או בשיעור העולה על העמלה הנגבית מתאגיד, שאינו "עסק קטן", בגין אותו שירות. התיקון בתוקף החל מיום 1 באוגוסט 2013.

47. מקור הנתונים: אגף החשב הכללי במשרד האוצר.

טבלה 23: עמלות הלוואות והקצאת אשראי לעסקים קטנים ובינוניים - השוואה בין בנקים⁴⁸

2013	2012	2011	2010	2009	יחידה	הלוואות מעל 100,000 ש"ח
1.50 עמלה מרבית ש"ח 10,000					%	בנק לאומי
1.00 עמלה מרבית ש"ח 15,000		1.00 עמלה מרבית ש"ח 15,000			%	בנק הפועלים
1.25 עמלה מרבית ש"ח 10,000					%	בנק מזרחי-טפחות
2.50 עמלה מרבית ש"ח 30,000	2.50 עמלה מרבית ש"ח 30,000			2.50 עמלה מרבית ש"ח 30,000	%	בנק דיסקונט
2.00 עמלה מרבית ש"ח 12,000	2.00 עמלה מרבית ש"ח 12,000	2.00 עמלה מרבית ש"ח 12,000	2.00 עמלה מרבית ש"ח 12,000	2.00 עמלה מרבית ש"ח 12,000	%	הבנק הבינלאומי הראשון

- ◀ הנתונים מתייחסים לעמלות עבור העמדת הלוואות שלא לדיור.
- ◀ עד 2012 התייחסו הנתונים להלוואות מעל 50,000 ש"ח. משנת 2013 השתנו הקריטריונים להלוואות מעל 100,000 ש"ח, אך העמלות נותרו זהות.
- ◀ יש פערים משמעותיים בין הבנקים השונים, אך תעריפי המקסימום בכל בנק נותרו דומים לאורך השנים.
- ◀ מלבד בנק הפועלים שמציין בפירוט כי אין עמלה לביצוע הלוואה מתחת ל-100,000 ש"ח, הבנקים האחרים אינם מפרסמים מדיניות ברורה בנושא.
- ◀ כל המספרים הם עמלות מקסימום על פי תעריפוני הבנק.
- במסגרת הניתוח נבדקה גם העמלה של הקצאת האשראי שפרסמו חמשת הבנקים הגדולים כדי לאפשר השוואת עלויות של מסגרות האשראי המועמדות לעסקים קטנים ובינוניים. מתברר שבמרבית הבנקים חלה בשנים האחרונות ירידה בשיעור העמלה.

48. מקור הנתונים: פרסומי תעריפונים של הבנקים.

טבלה 24: עמלות הקצאת אשראי - השוואה בין הבנקים

2013	2012	2011	2010	2009	2008	יחידה	
1.812 0.45% (לרבעון)					2.01 ⁴⁹ 0.5% (לרבעון)	%	בנק לאומי ⁵⁰
1.75					1.75 ⁵¹	%	בנק הפועלים ⁵²
2.45			2.45	2.25		%	בנק מזרחי-טפחות ⁵³
2.16	2.5				2.5	%	בנק דיסקונט ⁵⁴
2.1	2.3	2.5		2.5	2.5	%	הבנק הבינלאומי הראשון ⁵⁵

7.5.2. שיעורי דחייה של בקשות אשראי של עסקים קטנים ובינוניים

מכיוון שלא נמצא מקור זמין לשיעור הכולל של דחיית בקשות אשראי מצד עסקים קטנים ובינוניים, הבדיקה בוצעה על שיעור הדחיות והאישורים בקרנות בערבות מדינה לעסקים אלו. לשם כך אספנו את המידע משנת 2010 על דחיית בקשות מלאות (בקשות שבהן הושלם החומר הרלוונטי לבדיקת הבקשה). על פי הנתונים שיעור הדחיות במצטבר הוא כ-50%. מהנתונים עולה כי יש שונות בין עסקים קטנים ובינוניים. בעסקים הבינוניים גדל שיעור האישורים עד כ-70% מהבקשות.

7.6. מימון הון

ישראל היא מהמדינות המתקדמות בעולם בתחום מימון הון סיכון. במדינה פועלות כ-70 קרנות הון סיכון לרבות 14 סניפים של קרנות בין-לאומיות (נוסף על כך יש בישראל פעילויות של קרנות זרות ללא משרדים). השקעות הון סיכון גדלו ב-2013 ב-18% לעומת 2012 והסתכמו בכ-2.3 מיליארד דולר, מהם כרבע על ידי קרנות ישראליות והשאר על ידי קרנות זרות. חלקן של הקרנות הזרות גדל מ-50% ל-76%. מספר הקרנות הישראליות שביצעו השקעות חדשות (השקעה ראשונה בחברת הזנק) נשאר דומה. כ-40 גופי השקעות פעילים בשנה. הפעילות של קרנות זרות שביצעו השקעות חדשות עלתה מ-26 בשנת 2009 ל-84 בשנת 2013. בשנת 2009 חלה צניחה בסך ההשקעות של הון סיכון בישראל מלמעלה מ-2 מיליארד דולר בשנה הקודמת ל-1.1 מיליארד דולר בלבד. בשנים הבאות התאוששה התעשייה, וסך ההשקעות של הון סיכון הגיעו לשיא של כ-2.3 מיליארד ש"ח ב-2013, ומגמה זו נמשכה במחצית הראשונה של 2014. מגמה נוספת שנרשמה היא עלייה בסכום המגויס בכל סיבוב השקעה. ממגמה זו עולה כי למרות העלייה בסך ההשקעות מספר החברות הנהנות מההשקעה לא גדל לאורך השנים.

⁴⁹ [/http://www.leumi.co.il/Articles/8012](http://www.leumi.co.il/Articles/8012)

⁵⁰ [/http://www.leumi.co.il/home01/commissions_and_fees/9046](http://www.leumi.co.il/home01/commissions_and_fees/9046)

⁵¹ <http://www.globes.co.il/news/article.aspx?did=1000355289>

⁵² <https://www.bankhapoalim.co.il/wps/portal/PoolimPrivate/taarifone>

⁵³ <https://www.mizrahi-tefahot.co.il/he/Bank/Pages/interest-list.aspx>

⁵⁴ https://www.discountbank.co.il/wps/portal/private/!ut/p/c/0/04_SB8K8xLLM9MSSzPy8xBz9CP0os3gjAwtDAwM3N08Lv1AzA0-nMCMtAy9fIw/NLI_3gzHL9gmxHRQBWg2bh

⁵⁵ http://www.fibi.co.il/fibinew/site/he/fibi.asp?pi=2305&doc_id=8140

טבלה 25: השקעות קרנות הון סיכון ישראליות⁵⁶

2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	יחידה	
423	421	465	398	394	561	546		מספר עסקאות
546	532	639	461	410	780	678	מיליוני דולר	סך השקעה שבוצעה
1.29	1.26	1.37	1.16	1.04	1.39	1.24	מיליוני דולר	סכום השקעה לעסקה

טבלה 26: סך השקעות הון סיכון בישראל⁵⁷

2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	יחידה	
2296	1944	2135	1250	1122	2076	1759	מיליוני דולר	סך השקעות הון סיכון בכל השלבים השונים
18.11	-8.95	70.80	11.41	-45.95	18.02	8.45	%	גידול שנתי
546	532	639	461	410	780	678	מיליוני דולר	סך השקעות של קרנות ישראליות
24	27	30	37	37	38	39	%	שיעור ההשקעה של קרנות ישראליות מכלל השקעות הון סיכון

המידע המוצג הוא סיכום של השקעה בשלבי הגיוס הראשונים ובגיוסים נוספים. בדו"ח הבא יפורטו נתונים בהתאם לכל שלב: התחלי (סיד), סבב גיוס ראשון והון צמיחה.

56. מקור הנתונים: באדיבות IVC Research Center.

57. מקור הנתונים: באדיבות IVC Research Center.

7.7 ריכוז של האינדיקטורים על מימון עסקים קטנים ובינוניים

טבלה 27: סיכום אינדיקטורים של מימון בפרויקט ההשוואתי של ה-OECD

2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	יחידה	אינדיקטור
חוב								
187.1	178.2	177.7	166.1	154.8	163.2	162.9	מיליארדי ש"ח	סך הלוואות לעסקים קטנים ובינוניים
421.9	437.6	446.1	426.9	413.8	446.4	402.8	מיליארדי ש"ח	סך הלוואות לעסקים
2,025	1,412	890	1,028	757	109	170	מיליוני ש"ח	אשראי לעסקים קטנים ובינוניים דרך קרנות של ערבות מדינה
223	155	116	164	121	27	17	מיליוני ש"ח	ערבות מדינה כוללת לאשראי שהועמד דרך הקרנות
5.00	5.52	5.62	5.00	-	-	-	%	תנאי אשראי לעסקים קטנים ובינוניים
3.51	3.62	3.15	3.00	-	-	-	%	תנאי אשראי לעסקים גדולים
הון								
2,296	1,944	2,135	1,250	1,122	2,076	1,759	מיליוני דולר	השקעות של קרנות הון סיכון
18.11	-8.95	70.80	11.41	-45.95	18.02	8.45	% שינוי שנתי	שינוי שנתי

7.8 הגדרות הבנקים בישראל לעסקים קטנים ובינוניים⁵⁸

טבלה 28: ההגדרות של הבנקים לסוגי העסקים

סוג העסק	קריטריון	בנק לאומי	בנק הפועלים	בנק מזרחי טפחות	בנק דיסקונט	הבנק הבינלאומי הראשון
עסקים קטנים	אשראי	עד 10 מיליון ש"ח	עד 6 מיליון ש"ח	עד 6 מיליון ש"ח	עד 5 מיליון ש"ח	עד 5 מיליון ש"ח
	מחזור שנתי	עד 20 מיליון ש"ח	עד 30 מיליון ש"ח	עד 30 מיליון ש"ח	עד 15 מיליון ש"ח	
עסקים בינוניים	אשראי	10 עד 120 מיליון ש"ח	6 עד 100 מיליון ש"ח	6 עד 25 מיליון ש"ח	5 עד 50 מיליון ש"ח	עד 40 מיליון ש"ח
	מחזור שנתי	20 עד 400 מיליון ש"ח	30 עד 400 מיליון ש"ח	30 עד 120 מיליון ש"ח	15 עד 150 מיליון ש"ח	
עסקים גדולים	אשראי	מעל 120 מיליון ש"ח	מעל 100 מיליון ש"ח	מעל 25 מיליון ש"ח	מעל 50 מיליון ש"ח	מעל 40 מיליון ש"ח
	מחזור שנתי	מעל 400 מיליון ש"ח	עד 400 מיליון ש"ח	מעל 120 מיליון ש"ח	מעל 150 מיליון ש"ח	

58. מקור הנתונים: דו"חות הבנקים.

8. תקציר מחקר GEM לשנת 2013

מחקר GEM הוא מחקר אורך בין-לאומי השוואתי רב-שנתי של יזמות וצמיחה כלכלית. המחקר הושק בשנת 1999 ופועל מאז כתכנית מחקר רב-לאומית מתואמת במטרה לספק הערכות ומדדים שנתיים על מצב היזמות בהתהוות ועל ה"אקלים היזמי" במדינות המשתתפות. מחקר GEM בישראל נערך במרכז עירא לעסקים, טכנולוגיה וחברה באוניברסיטת בן-גוריון בנגב המעניק חסות אקדמית וכלכלית למחקר.

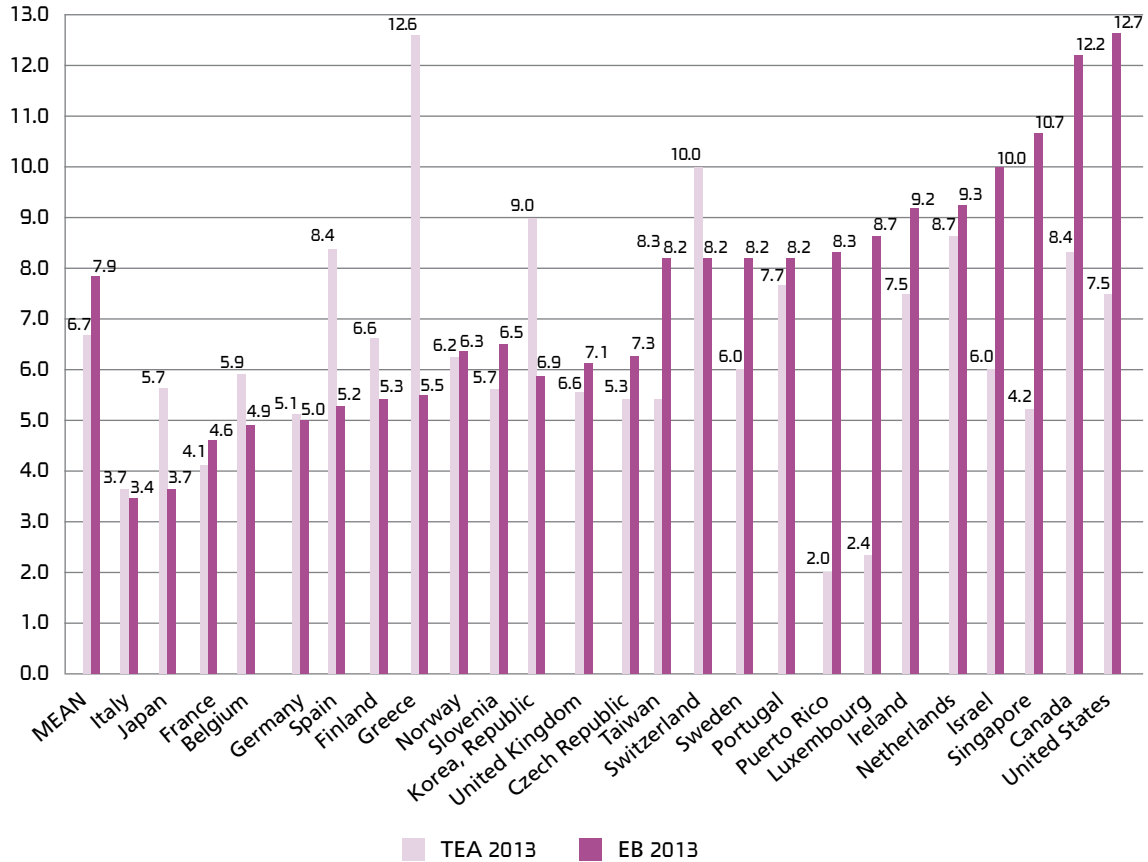
מטרות המחקר: לאפיין את תהליך היזמות בארץ ובעולם על כל שלביו; לבחון אם יש הבדלים בין מדינות ברמת הפעילות, התפיסות והשאיפות היזמיות; לזהות את הגורמים לשוני בהיקף ובאופי היזמות בין מדינות שונות; להמליץ על מדיניות מעודדת ותורמת לקידום היזמות כמרכיב חיוני בהתפתחות הכלכלית, הטכנולוגית והתעסוקתית במדינה. היתרון בביצוע סקר בנושאים אלו נובע גם מהיכולת לבדוק את היזמות בקרב אוכלוסיות שונות המעניינות קובעי מדיניות, כגון: נשים, עולים, מיעוטים ועוד.

במחקר של שנת 2013 השתתפו 67 מדינות. איסוף הנתונים בישראל נעשה באמצעות סקר טלפוני בקרב מדגם של 2,039 משיבים בגילאי 18-64, וכן באמצעות סקר מומחים ישראלים הכולל 36 מומחים מתשעה תחומים שהם תנאי רקע ליזמות וביצוע השוואה בין-לאומית בכל אחד ממאות משתני המחקר. בסוף הפרק ריכזנו את ההגדרות של מושגי המחקר היזמות.

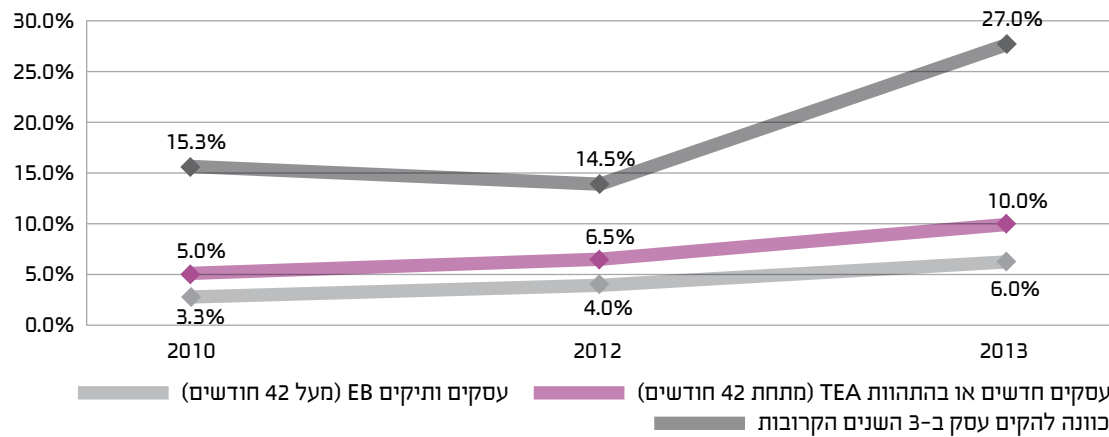
8.1. להלן הממצאים הבולטים של המחקר:

- א. שנת 2013 מאופיינת בעלייה משמעותית בשיעור היזמות של עסקים צעירים בהתהוות (TEA), מ-6.5% ב-2012 ל-10.0%. זהו שיעור ההתחלות של עסקים חדשים הגבוה מאז החל המחקר בישראל. שיעור היזמים הגברים עלה מ-7.6% ב-2012 ל-13.7% (מקום 32 ב-GEM), ושיעור הנשים עלה מ-5.5% ב-2012 ל-6.7% ב-2013 ותפס את המקום ה-39 מבין 67 מדינות.
- ב. חל גידול בשיעור העסקים הוותיקים שקיימים מעל 3.5 שנים (EB), מ-4.0% ב-2012 ל-6.0% ב-2013. שיעור העסקים הוותיקים בבעלות גברים עלה מ-4.7% ב-2012 ל-7.2% ב-2013, ושיעור העסקים בבעלות נשים עלה בשנים אלה מ-2.9% ל-4.7%.
- ג. בשנת 2013 נסגרו 4.8% מהעסקים ב-12 החודשים האחרונים, ו-1.6% מהעסקים המשיכו לפעול תחת בעלות אחרת. בשני נתונים אלו חלה עלייה לעומת שנת 2012, שבה נמצא כי 4.0% מהעסקים נסגרו ב-12 החודשים האחרונים, ו-1.5% מהעסקים המשיכו תחת בעלות אחרת.

איור 30: השוואה בין עסקים חדשים לעסקים ותיקים במדינות מפותחות

איור 31: רמת יזמות בישראל לפי שלבי המיזם בשנים 2010-2013

טבלה 29: התפלגות העסקים החדשים והעסקים בהתהוות (TEA)

שנת המחקר	TEA	
	עסקים בהתהוות (עד 3 חודשי שכר)	עסקים חדשים (עד 42 חודשים)
2013	5.3%	4.8%
2012	3.5%	3.0%
2010	3.1%	2.1%

- ד. חלה עלייה בתפיסה של גילאי 18-64 את המיומנויות והכישורים האישיים שלהם להקים ולנהל עסק חדש. ישראל נמצאה בשנות המחקר הקודמות בין המדינות המפותחות עם הערכה עצמית נמוכה של כישורים ומיומנויות. הערכה זו נתמכה ברמת יזמות כוללת בינונית ומטה בהשוואה לשאר המדינות המפותחות במחקר GEM. ב-2013 עלו הגברים הישראלים בתפיסת כישוריהם מ-37.0% ל-47.6% (ממקום 61 למקום 51 מתוך 67 מדינות GEM). הנשים הישראליות עלו מ-21.8% ל-26.0% (ממקום 62 למקום 57 בדירוג GEM).
- ה. פחד מכישולן הוא אחד הגורמים הנחשבים למעכבי יזמות. רמת הפחד בישראל מכישולן יזמי עלתה בשנת 2013 מ-41.7% ל-53.3%. ישראל ממוקמת במקום השישי והגבוה ברמת הפחד מכישולן מבין 67 מדינות GEM 2013.
- ו. שיעור הקמת עסקים חדשים (TEA) ביחס לכמות העסקים המבוססים (EB) בישראל עלה ב-2013. בשנת 2010 על כל עסק ותיק היו בממוצע 1.54 עסקים חדשים, ואילו בשנת 2013 היו בממוצע 1.67 עסקים חדשים. היחס הממוצע של המדינות המפותחות ב-2013 GEM עומד על 1.18%. עלייה ביחס בין שיעורי העסקים החדשים לעסקים מבוססים יכול להצביע על גידול במספר העסקים החדשים. ואולם הוא קשור גם ליכולת של עסקים חדשים לשרוד ולהתבסס במערכת הכלכלית הלאומית וגם לרמת השרידות הכוללת של עסקים מבוססים בישראל. ככל שיחס זה גבוה יותר בעוד הצמיחה הכלכלית נמוכה, יש סיכוי שלעסקים קשה יותר לשרוד.
- ז. היקף המשקיעים הלא-פורמליים (אנג'לים) ירד מעט בשנת 2013 מ-4.8% ל-4.5%. הממוצע למשקיע מבין מי שסיפקו נתונים הוא 59,187 דולר, והוא ממקם את ישראל במקום השישי בין מדינות GEM.
- ח. בשנת 2013 חלה בקרב היזמים הצעירים (TEA) עלייה בשיעור היזמות מתוך בחירה לעומת יזמות מתוך כורח הישרדות. מדד השיפור ביזמות בחירה עלה מ-46.1% ב-2012 ל-49.25%; 77% מהיזמים של העסקים הצעירים היו יזמים מתוך בחירה במטרה לנצל הזדמנות עסקית לעומת 17.4% יזמים מתוך כורח.
- ט. בשנת 2013 חלה עלייה משמעותית בשיעור היזמות הטכנולוגית מרמה של כ-4% בשנת 2012 ל-10.2% ב-2013.
- י. שימוש בטכנולוגיות חדישות - מפורט בטבלה 30.

טבלה 30: שימוש בטכנולוגיות חדישות ומתקדמות בעסקים בישראל, 2013

	עסקים ותיקים (EB)		יזמים / עסקים צעירים (TEA)	
	2012	2013	2012	2013
טכנולוגיות הקיימות עד שנה	3.9%	5.7%	20.9%	8.3%
טכנולוגיות הקיימות 1-5 שנים	16.6%	15.6%	21.3%	31.4%
טכנולוגיות הקיימות יותר מחמש שנים	79.5%	78.7%	57.8%	60.3%

- יא. קרוב ל-61% מהאוכלוסייה הבוגרת בישראל (גילאי 18-64) סבורים כי הקמת עסק חדש בבעלות היזם היא מסלול קריירה מוערך. ממצא זה ממקם את ישראל במקום ה-39 בין 67 מדינות GEM.
- יב. בשנת 2013 חלה ירידה בשיעור הלקוחות בחו"ל של העסקים הצעירים TEA והעסקים הוותיקים EB בישראל. ל-46.9% מהעסקים הצעירים ב-2013 לא היו לקוחות בחו"ל לעומת 39.4% ב-2012. בעסקים הוותיקים ל-45.0% לא היו לקוחות בחו"ל לעומת 38.0% ב-2012.

8.2. סקר המומחים הישראליים 2013

- המומחים הישראליים ציינו לחיוב את התחומים הבאים כתחומים שבהם המגבלות ליזמים וליזמות מינוריות וכך הם תומכים ביזמים, בהקמת עסקים חדשים ובביסוסם:
- מערכת התרבות והנורמות החברתיות תומכת ביזמות ויוצרת עבודה סביבה מאפשרת ומעודדת.
 - תחומי התשתיות הפיזיות והתשתיות המקצועיות והמסחריות מפותחים בישראל ואינם מציבים מגבלות משמעותיות בפני יזמים ועסקים חדשים.
 - תחום המחקר והפיתוח ואפשרויות היישום והטמעת תוצריו אינם מהווים מגבלה בפני יזמים, אלא גורם מאפשר ומקדם יזמות.
- התחומים שבהם יש כשלים ומגבלות משמעותיות בנוגע ליזמות ולהקמת עסקים חדשים בישראל, לדעת המומחים הישראליים, הם:
- התחום הפיננסי והמימוני לסוגיו השונים
 - המדיניות הממשלתית על רבדיה השונים
 - היקף התכניות הממשלתיות, רמתן ונגישותן
 - מגבלות של מערכות החינוך במתן חינוך, השכלה, הכשרה מקצועית ומיומנויות להתמודד עם עולם הכלכלה והטכנולוגיה המודרניים
 - מגבלה של תפיסת הכישורים והמיומנויות היזמיות באוכלוסיית ישראל

8.3. הגדרות של מושגי מחקר היזמות הבין-לאומי GEM 2013

- יזמות:** כל פעילות להקמת עסק או ארגון עסקי, להרחבה ולשינוי של עסק קיים או ליצירת תעסוקה עצמאית של אדם או צוות באמצעות ארגון עסקי.
- יזמות של עסקים צעירים (TEA - Total Early Stage Entrepreneurial Activity Rate):** אחוז היזמים באוכלוסייה הבוגרת, גילאי 18-64, הנמצאים בשני השלבים הראשונים של הקמת העסק.
 - שלב ההתהוות וההקמה שבו העסק החדש לא שילם שכר מכל סוג יותר משלושה חדשים (Nascent).
 - שלב העסק הצעיר שבין שלושה חדשים ל-42 חודשים שבהם שילם העסק שכר או תגמולים (Baby Business).
- עסקים ותיקים (EB - Established Business):** יזמים המנהלים עסק שבבעלותם שנוסד לפני 3.5 שנים ומעלה.

9. תוצאות סופיות של הערכת מצב ה-SME בישראל ביחס לחוק העסקים הקטנים והבינוניים של האיחוד האירופי 2013

9.1. רקע כללי

כחלק מפעילות הסיוע של האיחוד האירופי למדינות דרום-מזרח הים התיכון מימן האיחוד האירופי פרויקט בין-לאומי למדידת העמידה של המדינות בעקרונות חוק העסקים הקטנים של האיחוד האירופי. חוק העסקים של האיחוד האירופי הנו קובץ של עשרה עקרונות ששמירה עליהם אמורה לייצר סביבה מעודדת ופתיחת עסקים קטנים ולהבטיח את התרומה של עסקים אלו לכלכלת המדינה.

עקרונות חוק העסקים הקטנים הם:

- א. עידוד יזמות ויזמים
- ב. מתן הזדמנות שנייה ליזם שכשל (למעט מקרים של רמאות וחוסר יושר)
- ג. שמירה על מסגרת חקיקה ידידותית לעסקים
- ד. מתן שירותים לעסקים קטנים
- ה. השתלבות עסקים קטנים ברכש הציבורי
- ו. הענקת גישה ואפשרויות מימון לעסקים קטנים
- ז. עידוד עסקים להשתלב בשוק אחד כלל-אירופי
- ח. עידוד חדשנות ויכולות של עסקים ומועסקים
- ט. עידוד כלכלה ירוקה
- י. עידוד עסקים קטנים להשתלב בשווקים גלובליים

את הפרויקט בארץ ביצעו ארגון ה-OECD וקרן ההכשרה האירופית⁵⁹ במהלך שנת 2013. במסגרת הפרויקט הגדירו הארגונים 90 מדדי פעולה למדידת העמידה בעקרונות החוק. כל מדד כלל חמש דרגות לעמידה של המדינה בפעילות או בעקרון מדיניות מסוים. הארגונים הבין-לאומיים מימנו גורמי מחקר בישראל שבדקו את המדדים, ונציגיהם הגיעו לישראל במהלך 2013 וערכו סדרה של סדנאות ומפגשים עם גורמי עניין שונים הקשורים במדיניות כלפי עסקים ובפעילות העסקית בארץ. בד בבד הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים, בהנחיית הארגונים הבין-לאומיים, ערכה בדיקה מקבילה על העקרונות השונים של החוק. ההערכות של כל הגורמים שוקללו לסדרת מדדים אחידה, שמתארת את העמידה של ישראל בעקרונות החוק. פרויקט דומה קודם של האיחוד האירופי להערכת ישראל בוצע בשנת 2008, אולם לא התבסס על עקרונות חוק העסקים הקטנים של האיחוד. חלק מהממצאים של הפרויקט הנוכחי מתייחסים גם למצב שנמצא בפרויקט משנת 2008. הערכת המצב מתחילה בסקירה כללית על המדינה, על הסביבה העסקית ועל עסקים קטנים. בהמשך מובאים ממצאי ההערכה בעשרת התחומים ובסוף ניתנות המלצות להמשך. הערכת המצב המוצגת בזאת היא תרגום של הפרק על ישראל, שמופיע בפרסום של האיחוד האירופי על העמידה של אזור דרום-מזרח הים התיכון בעקרונות חוק העסקים הקטנים של האיחוד.

9.2. תמונת מצב כלכלית

א. ישראל היא המדינה היחידה באזור הים התיכון המאופיינת בהכנסה גבוהה לנפש. התוצר לנפש בה עמד בשנת 2012 על 33,433 דולר. אוכלוסייתה של ישראל מהווה רק 4.4% מכלל האוכלוסייה באזור זה. ישראל נחשבת לכלכלה

59. European Training Fund (ETF)

מתועשת. ענפי התעשייה העיקריים בה הם ייצור, טכנולוגיה, חקלאות, כימיה ותחבורה. בשל ההיצע הדל באופן יחסי של משאבים טבעיים ישראל תלויה, שלא כשכנותיה, ביבוא נפט וגז. ישראל היא המדינה היחידה באזור הים התיכון החברה ב-OECD.

ב. כלכלת ישראל ממשיכה לצמוח בשיעורים סולידיים ומושפעת רק במעט מההאטה העולמית ומאי-הוודאות הפוליטית באזור. התוצר הריאלי של ישראל גדל ב-3.4% בשנת 2012, האטה קלה בהשוואה ל-4.6% בשנת 2011 (ראו טבלה 25). שיעור האבטלה הגיע לרמות מהנמוכות שידעה ישראל. בה בעת שיעור ההשתתפות בכוח העבודה נמצא בעלייה בקצב קבוע והגיע ל-73% בשנת 2012. חלק מן הגידול נתמך במדיניות פיסקלית מרחיבה, שבה ההוצאה הממשלתית עולה על ההכנסות בכל שנה מאז 2009. עם זאת הממשלה הטמיעה אלמנטים רבים של ריסון פיסקלי בתקציבים עתידיים שאמורים לסייע בשליטה בחוב הציבורי, שצנח משיעור של 95.6% מהתמ"ג בשנת 2003 לשיעור של 70.4% בשנת 2013.

ג. המשק הישראלי נותר מוטה יצוא ולכן ממשיך לסבול מהאטה בביקוש החיצוני בשנים האחרונות. בשנת 2012 התכווץ העודף בחשבון השוטף במאזן התשלומים ל-0.3% מהתמ"ג, והגירעון המסחרי התרחב ל-3.6% מהתמ"ג (על סמך נתוני בנק ישראל). תעשיית היצוא תלויה בעיקר בביקושים מארצות הברית ומאירופה למוצרי טכנולוגיה עילית. הסחר באזור הים התיכון אינו גורם משמעותי בכלכלת ישראל. יסודות מקרו-כלכליים חזקים וגיוון רב בבסיס הייצור אפשרו צמיחה המובלת על ידי מגזר פרטי איתן ומעמד בינוני חזק. עם זאת אי-הוודאות הפוליטית באזור עלולה להרתיע משקיעים זרים ולעכב את התפתחות המגזר הפרטי. יש לציין כי היקף ההשקעות הזרות בישראל התאושש לרמות שקדמו למשבר הפיננסי העולמי של 2007-2009 ועמד בשנת 2012 על 10.4 מיליארד דולר (בהשוואה ל-5.5 מיליארד דולר בשנת 2009).

טבלה 31: מדדים מקרו-כלכליים עיקריים, ישראל 2008-2013

2013	2012	2011	2010	2009	2008	מדדים
272.74	257.48	258.21	231.68	205.79	213.13	תמ"ג (מיליארדי דולרים)
3.79	3.35	4.57	5.66	1.25	4.46	צמיחה בתמ"ג (ריאלית)
34,651	33,432	34,264	31,420	28,523	30,190	תמ"ג לנפש (דולרים)
2.33	0.33	1.26	3.1	3.85	1.44	מאזן החשבון השוטף (כאחוזים מהתמ"ג)
-5.05	-4.86	-4.17	-4.56	-6.33	-3.74	הלוואות / גיוסי הון נטו - סקטור ממשלתי
6.8	6.85	7.05	8.25	9.43	7.65	אבטלה (כאחוזים מסך כוח העבודה)
1.59	1.71	3.45	2.69	3.31	4.59	אינפלציה, מדד המחירים לצרכן (עלייה ממוצע שנתי, אחוזים)

9.3 סביבה עסקית

ד. הסביבה המקרו-כלכלית החזקה יחסית של ישראל בהשוואה לכלכלות אחרות באזור משתקפת בתשתית איתנה ובמסגרת מוסדית התומכות בסביבה העסקית. מגזר פיננסי מפותח היטב ורמות גבוהות של חדשנות הן נקודות חוזק חשובות. המסגרת המשפטית המודרנית המבוססת על המשפט הבריטי אוכפת בעילות זכויות קניין וחוזים. הרגולציה

יעילה יחסית, והשווקים פתוחים לסחר חוץ ולהשקעות זרות. עם זאת מגזר השירותים המקומי נותר לא יעיל במיוחד. הוצאה ציבורית גבוהה בשילוב עם שיעורי מס גבוהים הם אילוף נוסף הנוטה לדחוק לשוליים את פעילות המגזר הפרטי. ה. הסביבה העסקית הכללית הידרדרה מעט מאז 2011, אך עם זאת ישראל מובילה את הכלכלות באזור מבחינת הסביבה העסקית והערכות התחרותיות. ישראל מדורגת במקום ה-35 מתוך 189 כלכלות במדד של קלות עשיית עסקים (ease of doing business) המופיע בדו"ח העסקים לשנת 2014 של הבנק העולמי, לאחר שירדה בשני מקומות בהשוואה לדירוג של שנת 2013 (WB 2013). ביצועיה של ישראל גבוהים במיוחד בפרמטרים של "הגנה על משקיעים" (מקום 6), "מסחר חוצה גבולות" (מקום 10) ו"קבלת אשראי" (מקום 13). לעומת זאת ביצועיה של ישראל נמוכים בפרמטרים של "רישום נכסים" (מקום 151), "התמודדות עם היתרי בנייה" (מקום 140), "קבלת חשמל" (מקום 103), "אכיפת חוזים" (מקום 93) ו"תשלומי מסים" (מקום 93). "פתיחת עסק" (מקום 35) היא פעולה קלה יחסית בישראל. הפורום הכלכלי העולמי מפרט "ביורוקרטיה ממשלתית לא יעילה", "גישה למימון" ו"תקנות מס" כשלושת מוקדי הבעיה הנוצצים ביותר לעשיית עסקים בישראל, כפי שצוינו על ידי נשאלים בדו"ח התחרותיות העולמי 2013-2014 (WEF 2013). בסך הכול ישראל ממוקמת במקום ה-27 מתוך 148 כלכלות במדד התחרותיות העולמי 2013-2014 לעומת המקום ה-22 מתוך 142 שבו דורגה בדו"ח 2011-2012.

9.4 תמונת מצב העסקים הקטנים והבינוניים (SME)

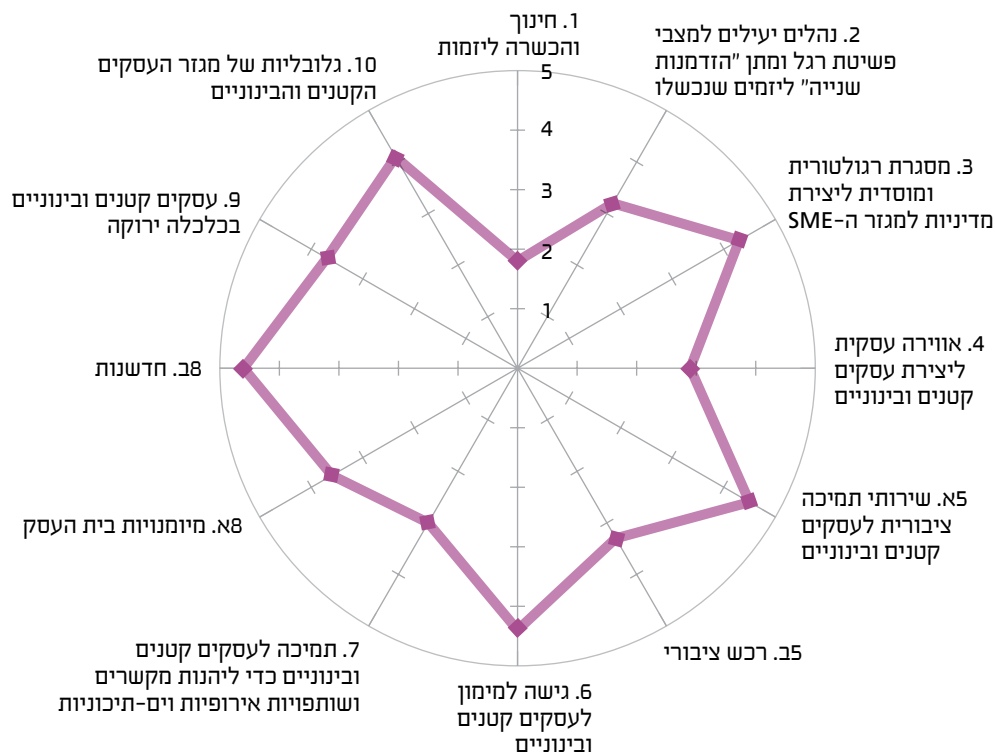
1. רמה גבוהה של גיוון כלכלי יחד עם מסגרת רגולטורית מפותחת יוצרים אווירה אוהדת ליזמים בישראל. בין 2004 ל-2012 הוקמו בישראל 3.3 חברות בע"מ לכל 1,000 תושבים בגיל העבודה בהשוואה ל-4.8 חברות כאלו במדינות ה-OECD (WB 2012). הפעילות היזמית בישראל גבוהה. לפי סקר ה-IFC (International Finance Corporation 2011) בשנת 2008 היו בישראל 30 עסקים זעירים לכל 1,000 תושבים, ממצא זה לממוצע של 132 הכלכלות שנבחנו בסקר. 58% מסך המועסקים בתעשייה ו-67% מסך המועסקים בתחום השירותים מועסקים על ידי עסקים קטנים ובינוניים (להלן: SME - Small and Medium Enterprise) בהשוואה ל-60% ו-70%, בהתאמה, במדינות ה-OECD (OECD 2013).
2. לפי נתוני הלמ"ס ב-2012 היו בישראל 501,676 SME המייצגים 99% מסך העסקים - שיעור דומה לשיעור ה-SME הממוצע במדינות האיחוד האירופי. מתוך ה-SME בישראל 86% הם עסקים זעירים, 11% הם עסקים קטנים ו-3% הם עסקים בינוניים (ניתוח ה-OECD המבוסס על הגדרות העסקים לפי החלטת הממשלה 2190). אשראי בנקאי נשאר מקור המימון העיקרי של ה-SME בישראל, ולמעלה מ-80% מסך האשראי ניתן על ידי הבנקים.
3. הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים במשרד הכלכלה, שהוקמה לאחרונה, מסייעת ל-SME באמצעות הפעלה של מרכזי קידום עסקים, מעורבות בחקיקה רלוונטית ל-SME ותיאום מיזמים פרטיים-ציבוריים שונים.

9.5 ממצאי ההערכה

4. ממצאי ההערכה שבוצעה ב-2013 מראים כי בישראל קיימת מסגרת מוצקה של מדיניות קידום SME הדומה באופן כללי לעקרונות ה-SBA. ההתפתחות החשובה ביותר בחמש השנים האחרונות הייתה הקמת סוכנות ביצוע חדשה ב-2012 (הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים - להלן: הסוכנות). סוכנות זו באה במקומה של הרשות לעסקים קטנים, ובאופן הדרגתי היא ממלאת תפקיד פעיל בניטור (monitoring) של המדינות כלפי SME ויישומה. הסוכנות שמה דגש בשירותי ייעוץ, מידע ונגישות לאשראי, הן לעסקים הקטנים והן לפרופריה ולאוכלוסיות מיוחדות. התפתחויות חיוביות נוספות הן פיתוח של אסטרטגיה לקידום SME וניסוח טיוטת חוק לקידום SME, שיאשרר את מעמדה החוקי של הסוכנות ואת מחויבות הממשלה לנושא.

י. הביצועים של ישראל בתחומי מדיניות אחרים נותרו ללא שינוי. פיתוח מדיניות של life-long learning נותרה בעייתית, ולמעשה המצב בתחום זה הידרדר מאז 2008. ביצוע רפורמה רגולטורית ופישוט הליכים הם נקודת תורפה נוספת. רישוי עסקים הוא תהליך יקר, ובמרבית המקרים יזמים נדרשים לשירותי ייעוץ משפטי כדי להשלים את הליכי הרישוי. תהליכי האישור והדיווח מסורבלים למדי, ואין אפשרות לעשות רישוי מקוון. העומס האדמיניסטרטיבי על ה-SME נותר משמעותי, ורפורמה להקלה בעומס מתקדמת יחסית לאט, אם כי ניתוחים של הערכת ההשפעה הרגולטורית מוצגים בהדרגה.

איור 32: ציוני הערכת ישראל לשנת 2013

- יא. בחלקים הבאים של המסמך ינותחו הממצאים העיקריים של ההערכה שנעשתה לגבי מגזר ה-SME בישראל. במסגרת זו נותחה המדיניות לפי חמישה ממדים עיקריים של תחומי מדיניות:
- ◀ חיזוק מוסדות ומנגנונים לקבלת החלטות בתחום מדיניות ה-SME
 - ◀ ביסוס סביבה תפעולית תומכת SME
 - ◀ סיוע בנגישות למימון ל-SME ופיתוח סביבה חוקית ועסקית תומכת
 - ◀ קידום תרבות יזמית ופיתוח כישורים
 - ◀ הגברת כושר התחרות של SME

9.6. חיזוק מוסדות ומנגנונים לקבלת החלטות בתחום מדיניות ה-SME

- יב. בישראל קיימת מסגרת מדיניות מוסדית המפותחת ביותר באזור דרום-מזרח הים התיכון. ב-2010 הוחלפה רשות העסקים הקטנים על ידי הסוכנות לעסקים קטנים ובינוניים (SMBA) הפועלת במסגרת משרד הכלכלה. הסוכנות מפעילה תכניות סיוע ל-SME ומרכזי פיתוח אזוריים, מעורבת בסקירה של חקיקה רלוונטית ומתאמת את הפעולות בין הממשלה ובין הסקטור הפרטי.
- יג. ב-2011 פיתחה הסוכנות תכנית אסטרטגית חדשה ופתוחה לציבור לקידום ה-SME, במסגרתה מופה מגזר עסקים אלו, זוהו כשלים וחסמים בקידומם ונעשו אינטגרציה ותיאום של מגוון כלי סיוע קיימים וחדשים. החלק השני של התכנית (2012) נועד לשימוש פנימי של הסוכנות כמתווה של תכנית עבודה וכלי בקרה לניטור פעילותה. הסוכנות פועלת על בסיס התכנית על שני חלקיה בתקציב שנתי של כ-120 מיליון ש"ח. חוק SME חדש שהציגה הממשלה בפני הכנסת, עבר בקריאה ראשונה ונמצא כעת בדיונים לקראת אישור. החוק יעניק לסוכנות סמכויות נוספות בתחום הערכת השפעה של חוקים ותקנות על ה-SME לרבות סקירת חקיקה קיימת, איסוף מידע ונתונים ומתן חוות דעת, סקירות ומידע למשרדי הממשלה לגבי פעילותם מול ה-SME.
- יד. פרט לסוכנות גם ועדת "עושים עסקים", ועדת רישוי עסקים, משרד ראש הממשלה, משרד האוצר והמדען הראשי מעורבים בתחומים שונים של מדיניות לקידום SME בהתאם לתחומי עיסוקם.

9.7. פישוט חקיקה וניתוח השפעות רגולטוריות

- טו. המסגרת הרגולטורית היא אחת מנקודות התורפה של המדיניות בישראל. עם זאת ישראל עושה מאמצים לבצע רפורמה ברגולציה מאמצים שהוגדרו בסדר עדיפות גבוה בממשלה הנוכחית. שלוש ועדות בין-משרדיות עוסקות בנושא. ועדה אחת עוסקת בשיפור האקלים העסקי הכללי (ועדת "עושים עסקים"), ועדה אחרת עוסקת באופן פרטני בתחום רישוי עסקים, והוועדה הנוספת (הפועלת תחת היחידה לתכנון כלכלי במשרד ראש הממשלה) עוסקת בשיפור תהליכי החקיקה ובהטמעת השימוש בניתוח השפעה רגולטורית (RIA⁶⁰) כמכשיר להערכה של חוקים ותקנות. כיום הסוכנות מעורבת רק בתחום הסקירה של חקיקה חדשה מבלי לבצע ניתוח עלות-תועלת, וה-RIA נמצא עדיין בשלב עיצוב ראשוני.
- טז. דרישות רישוי בתחומים מסוימים עברו בשנים האחרונות פישוט ורידוד, ומדיניות המע"מ שופרה. בנובמבר 2013 נכנסה לתוקף רפורמה ברישוי עסקים, שיצרה אחידות בדרישות הרישוי והקשתה על הגורמים המאשרים להוסיף תנאים לקבלת רישיון העסק תוך יצירת ודאות רבה יותר. כמו כן סמכות האישור הועברה לידי הרשות המקומית, ומדרישות הרישוי הופחתו 22 פריטים.

9.8. מסגרת להתייעצות פרטית-ציבורית

- יז. ההערכה מראה כי ישראל פיתחה את אחת המערכות המקיפות ביותר של התייעצות ציבורית-פרטית בכל אזור דרום-מזרח הים התיכון. התייעצויות אלו הן כיום הליך מקובל ומתקיימות על בסיס קבוע.
- יח. נוסף על התייעצויות תדירות (אם כי על בסיס אד-הוק) בזמן הכנות לחקיקה בתחומים שונים הניעה הסוכנות תהליך של פגישות חודשיות עם קהילת ה-SME במסגרת מועצה מייעצת. גורמים המייצגים את המגזר לרבות לה"ב, לשכת המסחר, התאחדות התעשיינים והתאחדות המלאכה גם שותפים פעילים בפיתוח תכנית לקידום SME. גורמים ממשלתיים אחרים העוסקים ב-SME נוטים פחות להשתמש במנגנוני התייעצות פרטית-ציבורית.

י. חלק מהארגונים היציגים שיפרו בחמש השנים האחרונות את יכולת הניתוח והמחקר שלהם, והם מציגים רעיונות והמלצות בתחומי מדיניות שונים. ארגונים כמו לה"ב והתאחדות התעשיינים מכינים ניירות עמדה לרבות סקירות מעמיקות בתחומי החקיקה העיקריים, ובמקרים רבים הם מציעים גם צעדי מדיניות ספציפיים.

כ. האיכות של השירותים העסקיים המוצעים על ידי הארגונים היציגים בישראל גבוהה מאוד. רובם, כמו למשל מערך לשכות המסחר, מציעים שירותי מידע ואוריינטציה, וחלקם גם מציעים לעסקים שירותים מותאמים ספציפית.

9.9 ביסוס סביבה תפעולית תומכת SME

רישום עסקים ותהליכי הקמת עסק

כא. לפי דו"ח "Doing business" לשנת 2014 הוצגו לאחרונה רפורמות המקלות על הקמת עסק על ידי הפחתת הזמן הנדרש לרישום עסק במשרדי רשות המסים והמוסד לביטוח לאומי (WB 2013). רפורמות נוספות לגבי תהליכי הרישום נבחנות בימים אלה. ועדת "עושים עסקים" עוסקת בקיצור הליכים ביורוקרטיים ובכלל זה גם בתחום רישום חברות.

כב. לחברה בישראל שני מספרי זיהוי מול הרשויות - מספר זיהוי ברשם החברות ומספר זיהוי מול רשויות המס. המספר ברשם החברות ניתן יחד עם רישום העסק. לעומת זאת רישום העסק ברשויות המס מורכב וממושך יחסית.

כג. תהליכי רישום חברה מבוצעים כיום בעיקר על ידי עורכי דין שיש להם קשר ישיר באמצעות דוא"ל וכרטיס חכם לרשם החברות, אך אין כיום one-stop-shop המספק את כלל השירותים לרישום חברות. לעומת זאת מרכזים כאלו קיימים ברשויות המקומיות לקבלת רישיון עסק. נגישות מקוונת לתהליכי רישום עסק עדיין חסרה, אם כי הוחל בביצוע פיילוט לרישום באמצעות דוא"ל.

רישום עסקים אלקטרוני

כד. אין כיום אפשרות להירשם כעסק באופן מקוון. הדרך היחידה המוצעת לרישום "מקוון" היא סריקת כלל המסמכים ומשלוח הבקשה בדוא"ל לרשות הרלוונטית (הטיפול בבקשה מתבצע בדרך כלל ביום המשלוח). תהליך זה יכול להיות מבוצע אך ורק על ידי עורכי דין שרכשו כרטיס חכם לצורכי רישום. כמו כן התהליך אינו ישים לחברות זרות.

הליכי כינוס נכסים ו"הזדמנות שנייה"

כה. תקנות כינוס נכסים (1980) וחוק החברות (1999) מציגות מסגרת של תהליכי פשיטת רגל. דירוג החזר החובות ותהליכי כינוס הנכסים שקופים בדרך כלל, וכל אזרח יכול לקרוא את פסקי הדין באתר של הנהלת בתי המשפט.

9.10 סיוע ל-SME בנגישות למימון ופיתוח סביבה חוקית ועסקית תומכת

כו. רמת הפיתוח הפיננסי בישראל דומה לרמתו בחברות ה-OECD האחרות. כבר בהערכה שנעשתה ב-2008 נמצא כי המוסדות הפיננסיים בישראל עומדים בכללי ה-good practices המקובלים בעולם. עם זאת יש צורך בפיתוח נוסף ובקידום נגישות למימון הון עצמי (equity financing) במגזרי הכלכלה המסורתית, וכן בשיפור המיקרו-מימון והגדלת טווח הכיסוי של המכשירים הפיננסיים.

מקורות מימון חיצוניים ל-SME

כז. אשראי מקומי למגזר הפרטי מהווה כ-90% מהתמ"ג. ממצא זה מורה על תיווך פיננסי גבוה בהשוואה לכלכלות האזור, אך נמוך מהממוצע במדינות בעלות הכנסה גבוהה לנפש (150% מהתמ"ג). הנתח של הלוואות ללא תשואה

נמוך מאוד (2.4% מסך ההלוואות ברוטו). עם זאת התחרותיות במגזר הבנקאי נותרה מוגבלת, ולמעלה מ-85% מסך הנכסים מוחזקים בידי שלושת הבנקים הגדולים. אשראי בנקאי נותר מקור המימון העיקרי של ה-SME. לפי נתוני ה-OECD למעלה מ-80% מסך האשראי ל-SME מגיע ממקור זה. ואולם למעלה מ-95% מאשראי זה ניתן על ידי חמישה בנקים בלבד. למרות המשבר הפיננסי העולמי יש גידול של 10% באשראי הבנקאי ל-SME בין 2007 ל-2012 לעומת גידול של 8% באשראי לעסקים גדולים בתקופה זו. למרות זאת האשראי ל-SME היווה רק 41% מסך האשראי העסקי ב-2012, ושאר האשראי ניתן לעסקים גדולים. ה-SME משלמים גם ריבית גבוהה יותר בהשוואה לעסקים גדולים, ופער המרווח נע בין 1.9% ל-2.5% בין 2010 ל-2012. מרווח זה נובע בעיקר מפער מרווח גדול בין עסקים קטנים ובין עסקים בינוניים, ואילו פער המרווח בין עסקים בינוניים לגדולים קטן יחסית. לכן ניתן לראות בסיכון הנתפס של עסקים קטנים גורם העיקרי לקשיים של עסקים קטנים בגיוס אשראי בהשוואה לעסקים בינוניים.

כח. בישראל פועלות קרן אשראי בערבות מדינה. זוהי תכנית במימון ממשלתי הפועלת תחת ניהול עצמאי וכללי פיקוח מוגדרים. התכנית המובילה היא תכנית הלוואות בערבות מדינה ל-SME. היא מנהלת על ידי שתי חברות ייעוץ פרטיות המפקחות על נאותות הבקשות, על יישום תקנון הקרן ועל תיאום בין משרד האוצר ובין הקרן. תכניות אחרות של ערבות אשראי פועלות תחת תנאי ערבות אחרים. בסך הכול היצע התכניות של ערבות אשראי אינו רחב.

כט. מגזר המיקרו-מימון נותר קטן למדי. קרן קורת (NGO) היא המוסד העיקרי המציע הלוואות זעירות, והיא ממומנת ב-50% ממקורות עצמיים וב-50% על ידי הממשלה. הקרן, בין שאר פעולותיה, משתפת פעולה עם בנק מסחרי במתן מיקרו-הלוואות במסגרת מיזם לסיוע לנשים מעוטות הכנסה באזורי פיתוח. הארגונים החוץ-ממשלתיים המספקים מיקרו-מימון פועלים ללא חקיקה ספציפית, בעוד פעילות דומה של בנקים מסחריים כפופה לחוק הבנקאות. מימון באמצעות ליסינג אינו פועל מתוקף חוק ליסינג ספציפי אלא על בסיס פקודת המסים.

ל. עקב קיומן של קרנות הון סיכון רבות הצליחה ישראל לפתח שוק מימון אקוויטי תוסס. המסגרת הרגולטורית העיקרית בתחום הון סיכון היא ההסכם בין מנהלי הון סיכון לרשויות המס בנושאים הנוגעים למיסוי. עם זאת למרות קיומן של כ-70 קרנות הון סיכון, רוב רובו של הכסף מושקע בתחום ההיי-טק, ולפיכך הון סיכון אינו מהווה אפשרות פיננסית עבור חברות לא טכנולוגיות.

לא. ישראל היא חלוצה ברמה הבין-לאומית בתחום של יצירת רשתות אנג'לים עסקיים. לפי דו"ח global entrepreneurship monitor 2013, תחום רשתות האנג'לים בישראל הוא אחד המתקדמים ביותר בין הכלכלות המפותחות. הטבות מס עבור אנג'לים נקבעו בחקיקה החל מ-2011. החוק מציע הטבות משמעותיות לאנג'לים המשקיעים בחברות הזנק ישראליות. ואולם רשתות האנג'לים מתמקדות אף הן בתחום ההיי-טק, ואין כמעט אנג'לים הפועלים בתחומים אחרים.

לב. ההתמקדות בתחום הטכנולוגיה מאפיינת גם את שוק ההון. לפי הערכה עקב תנאי סף גבוהים רק חברות בסדר גודל בינוני ומעלה יכולות להנפיק מניות למסחר (IPO). עם זאת יש תנאים נפרדים וגמישים יותר לחברות טכנולוגיה, היות שהבורסה בתל אביב מאפשרת לחברות כאלו להציע מניות לציבור בתנאים נוחים יותר.

מסגרת חוקית ורגולטורית

לג. הסביבה החוקית והרגולטורית בישראל עומדת בקנה אחד עם הסטנדרטים של התנהלות טובה (לפי ההערכה של 2008). לישראל מערכת רישום זכויות מקרקעין (קדסטר) הפועלת כשורה עם משרדי רישום מקרקעין (טאבו) בכל רחבי

הארץ. מידע בנושא נגיש וזמין באופן מקוון. מצב דומה מתקיים גם לגבי רישום זכויות קניין (רוחני). רשות לרישום קניין רוחני הוקמה ב-1994, והיא פועלת בהתאם לכללי הבקשה המקובלים. המידע נגיש באופן מקוון, והוא זמין, נוח וניתן בתשלום סמלי.

לד. יש שלושה מקורות עיקריים למידע בתחום האשראי - שני משרדי אשראי פרטיים ובנק ישראל. מוסדות אלו פועלים בהתאם לחוק שירות נתוני אשראי (2002) ותקנות שירות נתוני אשראי (2004). המידע שברשות המשרדים הפרטיים מגיע לכ-100% מהאוכלוסייה הבוגרת - הרבה מעבר למחצית ה-OECD העומד על כ-60%. בישראל יש הגדרה גמישה של בטוחות ורישום מרכזי הנוגעים לרוב ההלוואות הבנקאיות. זכויות הלווה מוגנות, אך החוק אינו מתיר כי בהסכם מימוש בטחונות יוכל המלווה לממש את הבטחונות מיד לאחר הפסיקה.

אוריינות פיננסית

לה. רמת האוריינות הפיננסית בישראל גבוהה מהרמה הנהוגה במדינות השכנות, והיזמות לקידום הנושא מפותחות ומשולבות באסטרטגיה לאומית. החלטת ממשלה מ-2011 הקרויה "הגברת החינוך הפיננסי בישראל" הגדירה תכנית פעולה להגברת האוריינות הפיננסית בקרב כלל האזרחים. לפי פרסום ה-OECD ישראל הגיעה לשלבים מתקדמים של תכנון בנוגע לאסטרטגיה הלאומית לחינוך פיננסי (OECD 2013b).

9.11 קידום תרבות יזמית ופיתוח כישורים

לו. ישראל הגיעה להישגים יוצאים מהכלל בפיתוח תרבות יזמית והפוטנציאל העסקי של האוכלוסייה. עובדה זו באה לידי ביטוי כבר בהערכה של 2008 ואושרה בהערכה הנוכחית בציונים שניתנו למרבית האינדיקטורים. משאבים ציבוריים ופרטיים רבים מושקעים במו"פ בהיי-טק, בחדשנות, בחינוך ובפיתוח כלכלת ידע. הממשלה נותנת עדיפות גבוהה לחיזוק הקשרים בין העסקים ובין האקדמיה, במיוחד בתחומים המיועדים לשוק הבין-לאומי. ישראל מציגה ביצועים טובים בכל ההערכות הבין-לאומיות. היא מדורגת שנייה במדדי ריכוז של חברות היי-טק ומספר חברות ההזנק לנפש, מדורגת ראשונה מבחינת מספר המדענים (135 ל-100,000 עובדים) ומדורגת שמינית מבחינת שיתוף הפעולה בין האוניברסיטאות ובין התעשייה. ישראל משקיעה 4.5%-4.8% מהתמ"ג במו"פ - השיעור הגבוה בעולם. קיימות רשתות יזמות אזוריות מסביב לערים הגדולות המעודדות שיתוף פעולה בין האקדמיה, קהילת העסקים והחברה האזרחית. ישראל מצטיינת במיוחד בתחומי הטלקומוניקציה, טכנולוגיות מידע ותקשורת, מיקרואלקטרוניקה, מערכות אבטחה, אווירונאוטיקה וחלל, ננוטכנולוגיה, מדעי החיים, טכנולוגיות חקלאות ומים ואנרגיה מתחדשת.

לז. שלוש תכניות תואר שני ביזמות (באוניברסיטת תל אביב, באוניברסיטה העברית בירושלים ובאוניברסיטת בן-גוריון בנגב) נחשבות בין מאה התכניות הטובות בתחום בעולם.

לח. משרד החינוך, האחראי לכל מערכת החינוך מגיל גן ועד בחינות הבגרות, מפעיל תכניות יזמות אד-הוק שמטרתן ליצור חשיפה ראשונית לאפשרויות קריירה עתידיות ולעודד יזמות לאחר סיום הלימודים. המשרד בשיתוף ארגוני המעסיקים מציע מלגות לתכניות פדגוגיות מקוריות בתחום היזמות. בתחום זה המשרד עובד בצמוד ל"תעשיידע" - הזרוע החינוכית של התאחדות התעשיינים במטרה לעודד שיתוף התעשייה בפרויקטים במסגרת בתי הספר ובכלל זה הרצאות, סיורים במפעלים, תחרויות והענקת פרסים לתלמידים והשתלמויות למורים ולמנהלים.

לט. מערכת החינוך בישראל מציעה מגוון מסגרות ומפעילה רשתות רבות המעודדות פיתוח פוטנציאל יזמי, פעילות מעבר לשעות הלימודים וחינוך לא-פורמלי ובכללן רשת אורט, רשת עמל ומרכזי ה"מעוף". למרות ריבוי התכניות בתחום טרם פותחה תפיסה הוליסטית בנוגע לפיתוח יזמות מנקודת מבט של לימוד לאורך החיים (life-long learning) בכל

הסוגים והרמות של החינוך לסוגיו, ועקב כך הציונים בתחום לא השתפרו מאז 2008. ההסבר למצב זה נעוץ בעיקר בדגש שהממשלה נותנת למגזרים מוטי טכנולוגיה על חשבון כל המגזרים האחרים ובהעדפת החינוך השלישוני (דהיינו, חינוך לאחר צבא לרבות חינוך אקדמי), שממילא מוטה לפיתוח כלכלה חדשנית. יש לציין כי פרט לחינוך הגבוה תכניות לפיתוח יזמות הן תכניות אד-הוק ומשקפות יוזמות מלמעלה למטה או להיפך ברמות שונות של מערכת החינוך העירונית. ממצא זה בא לידי ביטוי בציונים המתייחסים לחינוך השניוני (תיכון), שלא שופרו מאז ההערכה האחרונה. אף על פי שארגונים רבים פיתחו תכניות עצמיות לפיתוח יזמות וחדשנות, מדיניות החינוך הלאומית אינה מדגישה חינוך ברמה הזאת כיכולת מפתח.

מ. מערך ההכשרה וההדרכה להקמה ולהפעלה של עסק נמצא באחריות משרד הכלכלה ומדגיש את הצרכים של ה-SME. בסיסי נתונים מקוונים ואתרים שונים המספקים מידע על אפשרויות הכשרה והדרכה ל-SME זמינים ונגישים. ההדרכה ניתנת ברמה המקומית ומאורגנת על ידי ספקים שונים, והיא פופולרית למדי. ארגוני מפתח מגזריים וכן התאחדויות תעשייה ומסחר תורמים מסגרת של אבטחת איכות לשירותי הדרכה אלו.

מא. למרות הגיוון והזמינות של קורסי הכשרה הם אינם בהכרח מתמקדים בצורכי העסקים הקטנים והבינוניים. על אף קיומן של יוזמות רבות לנייתוח של צורכי ההכשרה וההדרכה, אין ניתוח ברמה הלאומית של צורכי הדרכה ל-SME. הקצאת תקציבים לצורכי הכשרה מונעת בעיקר מסדרי עדיפות פוליטיים ואינה מבוססת על מחקר של צורכי ה-SME, ומצב זה גורם לכפילויות, להיצע יתר ולהיצע חסר של תכניות.

מב. תכניות הכשרה רבות מיועדות לתמוך בגידול ובנגישות של SME לשוקי חו"ל (כמו "ניצוץ" ו-"200X2"), ולמעשה היצע התכניות בתחום שופר מאז 2008. למרות הישגים יוצאים מהכלל בתמיכה בעסקים מוטי יצוא, אין כלי הדרכה מערכתיים ו/או תקציביים המיועדים לתמיכה בהכשרה של עסקים בכלכלה המסורתית או בעסקים מוטי שוק מקומי. לשם חלוקת משאבים נכונה יותר יש לבצע ניתוח שוטף של צורכי ההדרכה וניטור שיכלול את כלל סוגי ה-SME.

מג. לנשים בישראל יש מעמד חזק בחברה והזדמנויות שוות לעסוק ביזמות. עם זאת כפי שנמצא בהערכה הנוכחית ומשתקף גם בדו"ח global entrepreneurship monitor 2010, רק נשים מעטות רואות בקריירה עסקית אפשרות תקפה, ואין כל חזון לאומי לעידוד נשים ליזמות למרות קיומם של כלי סיוע ייעודיים לקבוצות מטרה של יזמות נשים.

9.12 הגברת כושר התחרות של SME מידע ושירותים עסקיים

מד. ל-SME בישראל יש נגישות למגוון רחב של שירותי סיוע הממומנים הן ממקורות ציבוריים והן ממקורות פרטיים. כפי שנמצא בהערכה של 2008, שירותי סיוע אלו ניתנים בסטנדרטים המקצועיים הגבוהים ביותר ובפריסה ארצית. הסוכנות מפעילה 26 מרכזי "מעוף" המציעים שירותי ייעוץ מקצועי והדרכה. הסוכנות גם מציעה מידע עסקי רחב באופן מקוון באמצעות אתר האינטרנט שלה.

מה. מידע כלכלי, חוקי ורגולטורי רלוונטי נאסף, מעובד ומופץ על ידי כמה ארגונים ובהם הסוכנות. המידע ניתן במגוון אמצעים לרבות פורטלים, אתרי אינטרנט, דוא"ל, עלונים מקוונים ומודפסים וגם באמצעות סדנאות, השתלמויות, סמינרים ועוד. עם זאת תהליכים אלו אינם מבוצעים באופן שיטתי ומתואם. כדי להתגבר על בעיה זו הקימה הסוכנות ב-2013 פורטל המסכם ומארגן את המידע הרלוונטי.

מו. כמו ב-2008 מגוון רחב של שירותים להקמת עסק מוצעים על ידי הסוכנות וארגונים נוספים, כגון: הסוכנות היהודית

וקרנות פרטיות ופילנטרופיות. שירותים אלה כוללים ייעוץ, הנחיה, הדרכה וסיוע פיננסי. יזמים יכולים גם לפנות לאחת משש החממות העסקיות המציעות הנחיה מקצועית, עזרה כספית, הזדמנויות ליצירת רשתות עסקיות ופרסום חינום. חממות אלו הגיעו לסטנדרטים הבין-לאומיים הגבוהים ביותר בדומה לתכניות דומות בעמק הסיליקון. כדי לפתח הזנק גם בתחומי הכלכלה המסורתית מתוכננת הקמת חממות ייעודיות לתחומים אלו בהמשך להחלטה של משרד הכלכלה מ-2012.

רכש ממשלתי וציבורי

מז. חוק הרכש הציבורי בישראל מאפשר לחלק מכרזים למנות קטנות כדי לאפשר ל-SME להשתתף במכרזים ציבוריים. הלכה למעשה הליך כזה כמעט שאינו קורה. המידע על רכש ממשלתי מרוכז ונגיש באופן מקוון ובעיתונים - בחינם או במחיר סמלי. יתר על כן, ישראל נמצאת בתהליך של הקמת פורטל רכש מקוון (מערכת מנורה) שמטרתו להגביר את החדירה של רכש מקוון. ישראל שותפה להסכם הרכש הממשלתי של ה-WTO - הסכם מחייב המבטיח כי ישראל תפתח נתחים משמעותיים של רכש ציבורי לחברות מחו"ל.

חדשנות

מח. מדיניות החדשנות בישראל היא המפותחת ביותר באזור. יש מגוון רחב של מוסדות, ועדות, קרנות ותכניות המיועדים לעודד חדשנות. משרד המדען הראשי במשרד הכלכלה אחראי לביצוע מדיניות החדשנות, והמועצה הלאומית למחקר ופיתוח אחראית לאסטרטגיה הכללית של המו"פ. כיום אין מסמך אסטרטגי בתוקף, אך במשרד המדען הראשי נמצאים בתהליך תכנון של תכנית פעולה בתחום. פעילות המדען הראשי מתוקצבת שנתית במסגרת תקציב המדינה, ויש תכניות רבות אחרות הממומנות על ידי המגזר הפרטי. המגזר הפרטי מממן כ-80% מההוצאה הלאומית למו"פ חדשני.

מט. בישראל פועלת רשת רחבה של תמיכה בחדשנות במגזר ה-SME. המדען הראשי מתאם את מרבית התכניות בתחום לרבות מרכזי מו"פ וטכנולוגיה אחדים, 24 חממות (22 חממות טכנולוגיות, חממה תעשייתית וחממת ביו-טק), כמה פארקי מדע ואשכולות מחקר (אשכולות ביו-טק בירושלים וברחובות, אשכול תוכנה בהרצליה ואשכול ICT בחיפה). במסגרת תכנית "מגנט" מתקיים שיתוף פעולה בין התעשייה ובין גורמי מחקר, וכמה מיזמים (כמו מגנטון, נופר וקמין) מקדמים העברת טכנולוגיות מגורמי אקדמיה לתעשייה באמצעות שיתוף פעולה הדדי בין חברה תעשייתית לקבוצת מחקר ספציפית באוניברסיטה.

נ. רוב הסיוע הפיננסי ליוזמות חדשניות מגיע מקרנות הון סיכון, מאנג'לים וממענקים. יש גם קרנות ממשלתיות וציבוריות המעודדות פעילות מו"פ בעלת משמעות מסחרית. הקרנות הללו מממנות 20%-50% מהוצאות המו"פ המאושרות בהתאם להצעת מחקר מאושרת. התקציב השנתי המוקדש לנושא עומד על כ-1.5 מיליארד ש"ח, והוא תומך במאות חברות. מתקיים ניטור שוטף של ההקצאות, ויש תהליך של הפקת לקחים ומשוב המובא בחשבון בתכנון הקצאות ומיושם באמצעות הדירקטיבה של הקרן.

כלכלה ירוקה

נא. ישראל נמצאת בתהליך של אימוץ אסטרטגיה לאומית מקפת של צמיחה ירוקה לשנים 2012-2020 במטרה לקדם עסקים יעילים סביבתית וחדשנות סביבתית, לפתח תעשיות נקיות חדשות ולקדם כלים ליעילות אנרגטית. ואולם האסטרטגיה אינה מתייחסת ספציפית ל-SME ואינה מגדירה מטרות מובחנות או לוחות זמנים.

- נב. כמה גורמים ממשלתיים ופרטיים מייעצים ל-SME בנושאים סביבתיים ובכללם הסוכנות, התאחדות התעשיינים ומשרד הכלכלה. גורמים אלה מציעים ליזמים ולחברות הזנק ארגז כלים ליזמות ירוקה באמצעות קורסים בתחום (EC 2012).
- נג. החברות בישראל מודעות לקיומן של מערכות ניהול סביבה (EMS⁶¹) ולסטנדרטים סביבתיים יותר משאר המדינות באזור. יותר מ-630 ארגונים (מהם כ-80% חברות תעשייתיות) קיבלו הסמכה לתקן ISO-14000 - קבוצת תקנים הנוגעת להיבטים שונים של ניהול סביבה. מכון התקנים הישראלי, הפועל תחת משרד הכלכלה, אחראי לפיתוח התקינה ולתהליך ההסמכה לרבות EMS. מאז 2010 פיתח משרד הכלכלה תכנית המממנת סיוע טכני להסמכה ל-EMS ומערכות סטנדרטים אחרות וכן סיוע לבקרה סביבתית עבור ה-SME (OECD 2011).

קידום היצוא

- נד. שלושה מוסדות בישראל אחראים לקידום סחר חוץ: מינהל סחר חוץ במשרד הכלכלה, מכון היצוא והמחלקה למסחר וקשרים בין-לאומיים בהתאחדות התעשיינים. מינהל סחר חוץ במשרד הכלכלה בוחן הסכמי סחר, מנהל עליהם מו"מ ויוזם אותם. המינהל גם מייצג את ישראל ב-WTO ומפעיל נספחים כלכליים ומסחריים ברחבי העולם. לישראל יש היום רשת של 35 נציגים מסחריים ב-50 מדינות. מכון היצוא והשת"פ הבין-לאומי הנו מלכ"ר המופעל בשיתוף פעולה של הממשלה והמגזר הפרטי ומקדם יצוא של מוצרים ושירותים, קשרי סחר ושותפויות אסטרטגיות עם חברות ועם ארגונים בחו"ל. המכון נותן שירותים לאלפי יצואנים ישראליים. המחלקה למסחר וקשרים בין-לאומיים בהתאחדות התעשיינים מייצגת את האינטרסים של התעשייה המקומית בנושאי מדיניות הסחר ומעודדת שיתוף פעולה בין-לאומי וקידום עקרונות הסחר החופשי.
- נה. דרך אתרי האינטרנט שלהם ארגונים אלו מציעים ל-SME מידע רחב ומקיף על השווקים הבין-לאומיים ועל מאפייני הסחר. יתר על כן, מכון היצוא מציע ליצואנים שירותי סיוע כוללים, ומינהל סחר חוץ מסייע לחברות בהקמת שותפויות/שיתופי פעולה ובקביעת אסטרטגיית חדירה לשווקים.
- נו. אף כי לישראל אין אסטרטגיית קידום יצוא פורמלית, מערכת קידום היצוא מתואמת ומייצגת את החשיבות של סחר חוץ בכלכלה. תכנית ההערכה הממשלתית הטילה על מינהל סחר חוץ בשיתוף הסוכנות ומכון היצוא להכין תכנית אסטרטגית בתחום. לישראל יש גם מערכת רחבה של הסכמי סחר חופשי עם ארצות הברית, האיחוד האירופי, קנדה ומקסיקו. באזור דרום-מזרח הים התיכון חתמה ישראל על הסכמי פרוטוקול QIZ⁶² עם ירדן ועם מצרים.
- נז. בהתאם לתכנית ההערכה, מחלקת המדיניות וההסכמים הבין-לאומיים במינהל סחר חוץ אחראית להפצת מידע רגולטורי ופרוצדורלי על סחר חוץ, בעוד המינהל אחראי לבחינת המידע מול יצואנים ועסקים שונים.
- נח. בישראל מופעלת תכנית משותפת עם האיחוד האירופי (ISERD⁶³) לקידום מיזמים טכנולוגיים משותפים כחלק מתכנית המסגרת של ה-EU לפיתוח מחקר וטכנולוגיה (FP7). כמו כן פועלת בישראל סוכנות מתימו"פ המממנת חברות ישראליות המשתתפות בפרויקטי מו"פ בין-לאומיים ומסייעת לחברות הישראליות למצוא שותפים בין-לאומיים במיזמים משותפים כאלו. בד בבד היא גם מסייעת לחברות בין-לאומיות המעוניינות בפרויקטים כאלו למצוא שותפים ישראלים.

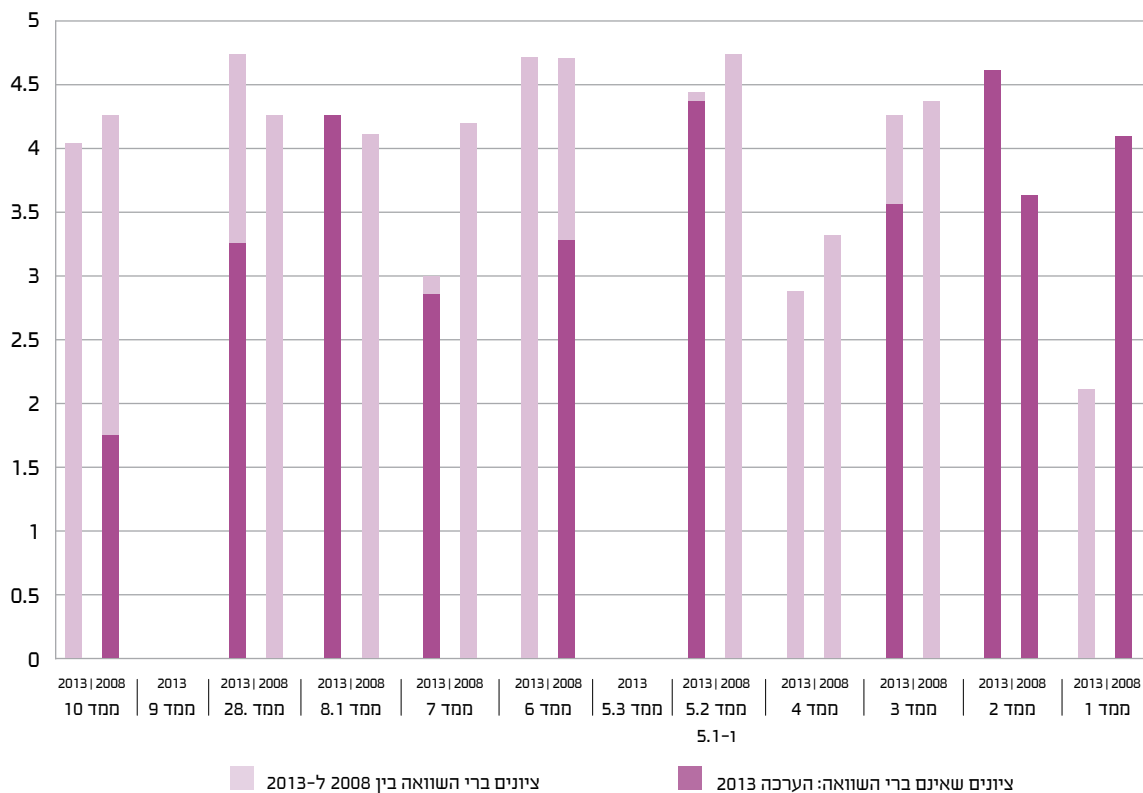
9.13. הדרך קדימה

- נט. העדיפות העליונה צריכה להינתן להאצת הרפורמה ברגולציה תוך הדגשת התחומים בעלי העומס האדמיניסטרטיבי הרב ביותר, כמו רישום נכסים, הנפקה של היתרי בנייה ותשלומי המס. תהליכי רישום עסק צריכים להמשיך ולהשתפר באמצעות מערכת רישום מקוונת והרחבת שירותי one-stop-shop לרישוי עסקים.

61. Environmental Management System
62. Qualifying Industrial Zones
63. Israel-Europe R&D Directorate

- ס. בתחום הנגישות לאשראי שבו ביצועיה של ישראל עקרונית טובים, יש לנקוט צעדים לשיפור הנגישות להשקעות אקוויטי בחברות בכלכלה המסורתית. בעוד גיוס אקוויטי לחברות היי-טק מפותח מאוד, יש רק קרנות ומכשירים מעטים שעוסקים בהשקעות אקוויטי בחברות בכלכלה המסורתית. מצב זה הופך חברות אלו לתלויות יותר במימון בנקאי ומעלה את יחס המינוף.
- סא. חייב להיות קשר בין המדיניות הלאומית כלפי ה-SME לבין זיהוי מיטבי של צורכי ה-SME, שיאפשר קבלת החלטות מדיניות מקיפות ותקפות יותר. בין השאר, יש צורך בתכנית ניטור לאומית כחלק מהאסטרטגיה לקידום חינוך ליזמות "לאורך החיים" בכל הרמות של החינוך והלמידה הלא-פורמלית.
- סב. אף על פי שמדיניות החדשנות בישראל מתקדמת מאוד, ישראל צריכה להפעיל מאמץ לניסוח תכנית מקפת שתאפשר נגישות שווה של כל הקבוצות והמגזרים למשאבים ולמערכות של פיתוח עסקי, ובמיוחד עסקים הפונים לשוק המקומי ועסקים בתחומי הכלכלה המסורתית.
- סג. ישראל מפעילה יוזמות רלוונטיות לקידום של שיתוף פעולה עסקי בין-לאומי באמצעות שותפויות. יוזמות אלו מוגבלות לתחומי המו"פ ולמיזמים חדשניים. יש להרחיב יוזמות אלו (או לפתח חדשות) גם לתחומים נוספים, כגון: שדרוג של איכות המוצרים, ניטור התפתחויות בשווקים הבין-לאומיים, הסמכה לתקינה בין-לאומית ועוד.
- סד. המלצה נוספת נוגעת לפיתוח מסגרת לניתוח שיטתי של צורכי ההכשרה וההדרכה לפיתוח "למידה יזמית-עסקית". איסוף מידע מפולח לפי מגדר וניתוחים סטטיסטיים בין-מגזריים על צורכי הדרכה ועל דרכי סיוע לעסקים חדשים ולעסקים חוטי צמיחה הוא קריטי לשם ניטור של שימוש אפקטיבי במשאבים המיועדים להכשרה ולהדרכה של יזמים ובעלי עסקים. יזמות נשים דורשת תשומת לב מיוחדת במסגרת מדיניות זו.
- סה. אשר לקידום תרבות יזמים ופיתוח כישורים, יש צורך לאגם את המאמצים ואת המשאבים של גורמי ממשלה שונים ובעלי עניין אחרים כדי לבסס מדיניות לאומית משותפת ואסטרטגיה לקידום יזמות וניהול עסקי כיכולת מפתח מנקודת מבט של life-long learning. האסטרטגיה צריכה להיכלל במדיניות הלאומית, האזורית ו/או המקומית ולבוא לידי ביטוי בתחומים, כמו קידום ופיתוח עסקים, חינוך, תעסוקה ומו"פ. על האסטרטגיה להתמקד בכישורים וביכולות רלוונטיים ליזמות ולניהול עסקי ולהיות מלווה בתכנית פעולה הנוגעת לנושאים, כמו הכשרת מורים ומרצים, ניתוח של צורכי הכשרה והדרכה, מערך הנחיה לפיתוח קריירה ומסגרות לא-פורמליות של למידה, וכן הגדרת צעדים ומשאבים לפיתוח בר-קיימא של עסקים והתמודדות עם יזמות נשים. השותפות הקיימת בין הממשלה, האקדמיה ובין בעלי העניין אמורה לסייע בפיתוח גישה חוצת ארגונים בכל הנוגע ללמידת ניהול עסקי יזמות במסגרת החינוך הגבוה ומעבר לפקולטות "מוטות טכנולוגיה" וכן להביא לפיתוח נוסף של נושאים הנוגעים ללמידה בתחום.

איור 33: ציוני ישראל בשנים 2008 ו-2013

עבור נתונים בני השוואה בין השנים 2008-2013: החישוב נעשה על ידי שימוש במשתנים מההערכה שנעשתה ב-2008 (קרי, ללא משתנים חדשים מההערכה שנעשתה ב-2013). עבור נתונים שאינם בני השוואה - הערכה שנעשתה בשנת 2013 - החישוב נעשה על ידי שימוש בכלל המשתנים מההערכה שנעשתה בשנת 2013.

- ממד 1: הכשרה וחינוך ליזמות לרבות עידוד יזמות נשית
- ממד 2: הליכי פשיטת רגל יעילים ו"מתן הזמנות שנייה" ליזמים
- ממד 3: קיומה של מסגרת מוסדית ורגולטורית לטובת עסקים קטנים ובינוניים
- ממד 4: אווירה עסקית ליצירת בתי עסק
- ממד 5.1/5.2: שירותי תמיכה לבתי עסק קטנים ובינוניים; ממד 5.3: מכרזים ציבוריים
- ממד 6: גישה למימון לטובת עסקים קטנים ובינוניים
- ממד 7: סיוע לעסקים קטנים ובינוניים כדי ליהנות מקשרים עסקיים ומשותפויות עם מדינות באגן הים התיכון
- ממד 8.1: מיומנות עסקית; ממד 8.2: חדשנות עסקית
- ממד 9: בתי עסק ב"כלכלה ירוקה"
- ממד 10: פתיחות של עסקים קטנים ובינוניים לשווקים בין-לאומיים